

491907

Revista de Catalunya

INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ARTICLES DE J. POUS I PAGÈS, PERE COROMINAS,
FERRAN SOLDEVILA, R. TASIS I MARCA, ANDREU A. AR-
TIS, MAURICI SERRAHIMA, R. CLOSAS, FERMÍ VERGÈS,
A. ROVIRA I VIRGILI, JOAN SACS, JOSEP M. CAPDEVILA,
DOMÈNEC GUANSE, LLUIS MONTANYA, C. A. JORDANA,
JOAN DE GARGANTA. VERSOS DE ROSSELLÓ-PORCEL.

BARCELONA

FEBRER 1938

N.º 83

258

REVISTA
DE
CATALUNYA

INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Barcelona, 15 Febrer 1938

Volum XVI

Any X - N.º 83

PER QUE ENS BATEM ELS CATALANS

Ens batem per la Llibertat, per totes les múltiples formes de la llibertat humana. Ens batem, doncs, per la nostra llibertat d'homes; però ens batem també, i principalment, per la nostra llibertat de catalans.

Els nostres enemics són els de sempre: aquells militars de la llei de jurisdiccions i la pàtria inconsútil, que tantes vegades han parlat d'arrasar Catalunya i sembrar-la de sal; aquells bisbes sempre més decantats a servir el Cèsar que a Déu, i que el Cèsar de torn enviava a Catalunya a perseguir capellans liberals i catalanistes; els polítics que han entrebancat deliberadament totes les manifestacions de l'esperit català, que s'han oposat en tot instant que trobessin satisfacció les més mínimes aspiracions catalanes; són tota la gent del dialecto soez i el hable usted cristià; són totes les formes i totes les varietats de l'anti-Catalunya, units en el mateix odi a l'ànima de Catalunya i la mateixa enveja de la riquesa de Catalunya.

Si aquest sinistre conglomerat de passions anticatalanes arribés a triomfar, no cal dir quin tracte ens donarien. Catalunya fóra passada a sang i a foc, la nostra potència econòmica destruïda, la nostra llengua bandejada, totes les manifestacions de la nostra cultura suprimides, els catalans perseguits en rasa; no els socialistes, no els republicans, no els liberals solament. sinó tots els catalans i pel sol fet d'ésser catalans.

Ja ho he dit altres vegades. Però hi ha coses que no seran mai prou repetides. A les altres terres hispàniques, la gent del nostre camp es baten per la seva llibertat d'homes. Nosaltres ens batem per la nostra llibertat d'homes i de catalans; i alhora per la nostra existència. No per la nostra existència individual: per la nostra existència col·lectiva. Guanyi qui vulgui en aquesta con-

tesa, els altres pobles hispànics continuaran essent en el fons el que eren: no hi perdran cap tret essencial de llur fesomia característica. Si nosaltres perdéssim, Catalunya passaria a ésser un nom solament, una simple expressió geogràfica. Com a poble hauria mort. Si no definitivament, perquè sembla que Catalunya tingui, com el fènix, el privilegi de renéixer de les seves cendres, i quan un hom la diria més perduda és quan es troba en els inicis d'una més triomfal resurrecció — com a mitjans del segle passat, que arriba a l'extrem de renunciar per voluntat pròpia a la forma natural d'expressió del seu pensament com a eina de cultura i és quan s'inicia de fet la seva renaixença, — si la mort de Catalunya com a poble no fos una mort definitiva, fóra un desmai de llarguíssima durada, d'anys i més anys, potser de segles. Hem de pensar que li ho prendrien tot, que la privarien sistemàticament de tot el que pogués mantenir el flam sagrat del seu esperit.

Això ens exigeix de posar en la lluita tot el nostre esforç i tota la nostra fe i tot el nostre entusiasme. Ens hi va tot allò que més estima l'home, tot allò que més hem d'estimar com a catalans: el poder viure i pensar i sentir i regir-nos a la catalana, que el dia que això ens fos pres i privat, encara que en servéssim el nom, deixariem, de fet, d'ésser catalans. I en deixar d'ésser catalans no fórem res, perquè hauriem perdut l'ànima, i un home sense ànima és pitjor que un mort en vida. I al món no hi pintariem res, perquè tot el que podem fer-hi de profit ens ve d'ésser catalans, i tant se valdria que tots fóssim colgats sota terra.

I el pitjor de la tragèdia nostra en aquesta actual contesa, és que no tots els qui ens volen mal són de l'altre costat de la barricada. N'hi ha molts, massa, dins del nostre mateix camp. Hi ha tota la burocràcia encauada de dalt a baix de la màquina administrativa de l'Estat, que conserva el mateix esperit anticatalà dels pitjors temps de la monarquia i de la dictadura. Hi ha certs partits que no ens perdonaran mai de no haver pogut fer forrolla a Catalunya, precisament per llur esperit centralista i hegemònic, i que ens combaten en nom d'un internacionalisme de tan curiosa mena, que traspua de pertot arreu el castellà imperialista i assilista.

Amics, ben amics — fora d'aquelles terres que tenen de la lli-

bertat el nostre mateix concepte bilateral, o sigui, que no és vera llibertat aquella que no és limitada i completada per la llibertat dels altres, — amics, ben amics, que l'estimin perquè la comprenguin, Catalunya en té ben pocs. Hi és un obstacle la disparitat de temperament, muralla espiritual que priva que la comprensió i l'entesa arribin a ésser del tot entranyables. Fins aquells que més ens volen bé i posen més afany i més esforç a fer per manera d'entendre'ns, quan es planteja entre l'Estat i nosaltres un conflicte, per raó que nosaltres tinguem, no poden estar-se de pensar, si és que per bona criança s'estan de dir-ho: "Aquest diable de catalans busca-raons, que mai no estan contents!..."

Ara mateix, en el nostre camp, amb tota mena d'excuses i de semblants d'excusa, són infinits els qui no perden ocasió de repetir i de fer córrer la dita: "Aquest diable de catalans!..." I bé, passem comptes. Si no haguessin estat aquest diable de catalans de mala jeia, on fóra a hores d'ara la República?

Recordem-ho una vegada més, perquè hi ha massa gent interessada a oblidar-ho. Mentre el govern de la República, model d'imprevisió, no feia res per a dificultar la sublevació militar, que tants senyals anunciaven, i mantenia en llocs i comandaments estratègics els generals traïdors, i els permetia amb la seva descurança de preparar amb tota comoditat l'alçament que tenien en propòsit, Catalunya, fulminantment, en el curt espai de quaranta-vuit hores, vencia la sublevació militar, i netejava tot el seu territori de facciosos, i posava el seu front de combat a dotzenes de quilòmetres de les seves fronteres.

I això fou possible, precisament, per la mala jeia d'aquest diable de catalans. Perquè amb llurs exigències, tan mal vistes, havien aconseguit de tenir un govern propi. I aquest govern, català, catalanista, amb les forces armades que tenia al seu costat, gràcies a les seves encertades disposicions, deslligades de tota mena de tutela, sabé aturar en sec la revolta, i vèncer tot el poder de l'exèrcit espanyol sublevat als carrers de Barcelona. Hi havia també el poble, dirà algú. Cert. Però el veritable fautor de la victòria a Catalunya fou el govern, català, catalanista, i les forces a les seves ordres.

Qui en dubti, que vegi què s'esdevingué a Saragossa i a Se-

villa, on el poble era tan contrari a la facció com el poble de Barcelona. A Saragossa i a Sevilla el poble fou vençut, perquè allí no hi havia un govern com el nostre. Aquests són els fets. I els fets parlen prou clar. Fou gràcies a la victòria fulminant del govern de Catalunya, que altres ciutats reaccionaren a favor de la legalitat republicana, i va poder ésser organitzada la resistència, i avui és previsible una final victòria. Si Catalunya no hagués vençut la rebel·lió de llarg en ample del seu territori, no hi hauria hagut resistència possible. El triomf dels militars traïdors hauria estat ràpid i decisiu.

Aquest és el gran servei que féu Catalunya a la República, i que mai no li serà prou agraït. I no és pas l'únic servei que ha fet Catalunya a la causa comuna. No hem pas d'enumerar tots els soldats catalans que combaten als rengles de la República, ni el munt de tones d'armament i de material que ha sortit de les indústries de guerra catalanes, ni els cents de milers de refugiats que són mantinguts al nostre territori. Malgrat això, són molts els qui no s'estan de rondinar, vingui o no vingui a tomb, com si totes les contrarietats i totes les coses que no van a l'hora ens fossin imputables: "Aquest diable de catalans!..."

I no és pas assegurat que no hi hagi algú que mediti de fer política amb la guerra, amb aquesta cosa sagrada que hauria d'ésser la guerra, que solament per les seves necessitats pròpies hauria d'ésser menada i regida. No és pas assegurat que algú no mediti de fer servir la guerra per a inaugurar una política encaminada a tenir sota peu aquest diable de catalans. Ça i enllà, ara i adés, en surten excessius senyals indiciaris. Tants, que un no pot estar-se de preguntar si és que algú creu indiferent per a la moral de la reraguarda aquests freqüents atacs a Catalunya i a les coses de Catalunya. O si algun insensat s'ha fet la illusió de poder guanyar la guerra sense Catalunya. O si és que hi ha algú, tres vegades foll, que creu necessari guanyar la guerra contra Catalunya.

Refiem-nos que el seny imperarà. Refiem-nos que, a l'hora decisiva, algú tindrà present — i farà entendre a qui vulgui oblidar-ho — que si els catalans ens batem per la llibertat, no ho fem

tau sols per la llibertat dels altres, sinó també — i en primer terme — per la pròpia llibertat.

De la nostra banda, un remei podem oposar-hi. El d'ésser cada dia més catalans. El de tenir la ferma i decidida voluntat d'ésser cada dia més catalans. I aplegar-nos tots els catalans, cor contra cor, i colze contra colze. Per damunt dels estaments i dels partits. Oblidant tot allò que pugui separar-nos, per a tenir en compte només que tots som catalans. I tirar-nos de cap a maldar de dia i de nit, sense treva ni repòs, fins a guanyar la guerra. Primer per guanyar la guerra. I després, per poder presentar el compte, assolida que sigui la victòria. I poder dir ben clar i ben alt: “Nosaltres hem fet això i allò, i ara en volem la paga. En volem la paga en llibertat per a poder endegar a la catalana, sense que ens hi pugui posar destorbs ningú, les coses de Catalunya i treballar com ens ho dicti el seny i ens ho demani el cor per la grandesa de Catalunya.”

I si algú no acaba d'entendre com hem de fer-ho d'ésser cada dia més catalans, amb no gaires exemples quedarà aclarit.

No fa pas molt temps vaig ésser a fer una conferència en una important ciutat catalana. Era en un centre de petits menestrals, artesans i obrers d'ofici. La flor de la nostra gent. No d'ara, de sempre. I m'ensenyaven la casa, i em deien com era abans un casalot mig arruïnat, i com l'havien adquirit gràcies a un préstec de la Generalitat de Catalunya, i com l'havien adobat i agençat de mica en mica, amb l'esforç exclusiu dels socis, treballant-hi els diumenges i a hores perdudes d'entre setmana. I m'explicaven com ara no deuen res a ningú, i el casal és ben seu, sense haver requisat ni depurat, com en diuen alguns, en el nou lèxic d'aquests temps de confusió i d'enterboliment, de prendre les coses que no ens pertanyen. Doncs, ésser català és això: aquest orgull del propi esforç i la satisfacció del ben obrar i l'alegria d'un bon repòs de consciència.

I si voleu un altre exemple, us diré que un amic que intervé en indústries de guerra, m'ha explicat com moltes de les màquines vingudes de Bèlgica i de França, on ningú no pot dir que facin les coses malament, han estat modificades per iniciativa i enginy dels nostres obrers que les fan anar. I la feina n'ha que-

dat fortament simplificada i millorada en gran manera. I això és també ésser català: aquest amor a l'ofici, no pel daler del jornal, sinó pel gust de quedar bé, i aquest posar els cinc sentits a la feina i el rumiar la manera de poder-ne fer cada dia més i més ben feta.

I ara us diré com, trobant-me temps endarrera en una de les nostres viles, més pagesa que no pas industrial, m'explicaven que en una de les moltes trifulgues d'aquest trasbals terrible que passen, tota la bona gent de la vila, pagesos, obrers i menestrals, prengué les armes, i com patrullaven pels carrers de dia i de nit, disposats a tot el que fos menester per a impedir l'entrada de forasters vinguts amb males intencions i evitar que el bon nom de la vila fos tacat i deshonorat per vessaments de sang i robatoris. "Estàvem decidits a qualsevol cosa, abans de consentir que vingués cap descamisat a fer-nos la llei", em deien. I això és igualment ésser català: aquesta alta consciència del deure moral, i la fermesa en el seu compliment, i l'estimar més la dignitat i el bon nom que la vida.

I escolteu les paraules d'un obrer, vingut a casa darrerament per un adob. Era un d'aquests nostres obrers d'ofici, plens de seny i d'intelligència, que són de la millor gent que he conegut, dintre i fora de Catalunya. L'home em contava les seves inquietuds, que són les de tots els bons treballadors catalans. La manera com és menada la revolució no els fa goig. No els agrada aquest tirar al dret i desballestar-ho tot i viure al dia i donar-se bon temps, sense pensar en les conseqüències. "¿Què en traurem de fer grans mudances — deia — si després no les hem de poder mantenir perquè són contràries a les condicions de treball i a les necessitats de l'ofici? Igualment que això de no respectar el lloc de cadascú en el seu ram. ¿Per què han de passar pel mateix raser els bons fadrins i els barroers i curts de feina? Diuen que això ve del fet que tots hem d'ésser iguals. Però guardeu-vos de demanar massa explicacions a l'hora d'aclarir comptes. Els burgesos d'avui, que són els minyons del comitè, us faran adonar de seguida que això de la igualtat és vent i soroll. I abans en teníem només un, de burges, i ara en tenim a dotzenes. Resultat: que ningú no treballa de gust i la feina que fem és dolenta i poca. I si això no s'adoba de

pressa, aviat la revolució serà més morta en el cor de la gent que els morts del cementiri. I llavors ja en podran fer de discursos, ja podran cridar i esgargamellar-se, ja en podran escriure de decrets i d'ordres. Ningú no podrà aconseguir que la revolució torni a ésser aquella cosa viva que era al començament, quan tot-hom hi tenia posades una gran fe i unes grans esperances. Que és això el que fa viure les revolucions, la fe i l'esperança del poble. I quan el poble se'n veu el desengany, són com fulla caiguda de l'arbre, que qualsevol vent l'emmena per sempre. I aquí teniu el que m'estreny el cor: pensar que tot aquest gran trasbals i aquest patir, i tanta joventut morta o malmesa a la flor dels anys, i tanta riquesa feta malbé, tot plegat per a perdre's en va. Per culpa del nostre poc enteniment i mala traça i falla d'esperit. Quan tantes i tan grans i tan bones coses podien eixir-ne encara, si sabéssim fer-ho!" I l'home callà, i en els seus ulls hi havia una gran pena i una gran recança. I això és també ésser català: aquest seny i aquesta mesura, i el desig de fer obra durable, i la repugnància pel desgavell, i la previsió de tots els perills que comporta, i aquest sentit de la realitat que no fa paga de noms ni d'aparències, sinó de les obres reals i positives.

Fet i fet, ésser a cada punt més català, vol dir, doncs, viure en una constant i progressiva exaltació de totes les nostres més altes virtuts. I perseguir una sempre major perfecció, i no desertar mai d'allò que el nostre sentit moral, sempre més i més afuat, ens digui que és el nostre deure, i posar tot el tremp de la voluntat i tot l'arborament de la passió i tota la flama de la intel·ligència al servei de les més nobles i més justes causes. I una d'elles, la primera de totes, la llibertat, la prosperitat i la glòria de Catalunya.

J. POUS I PAGÈS

DE LA GRANDESA D'ÀNIMA

Des del punt on havia plagut a Déu i a la natura de col·locar-me, i on jo m'esforçava a actuar segons les circumstàncies, girava pertot arreu les meves mirades entorn de mi i seguia tots els esforços seriosos i persistents de què era testimoni. M'aplicava a secundar-los pels meus estudis, els meus treballs particulars, les meves colleccions i les meves experiències. Em preparava així lleialment a aprofitar els resultats que jo no hauria obtingut mai per mi mateix; em feia digne d'apropiar-me, sense partit pres, sense rivalitat, sense enveja, en la seva frescor i la seva novetat, allò que els millors esperits oferien al segle. El meu camí flanquejava d'aquesta manera moltes belles empreses, i àdhuc es regulava segons algunes. La novetat no m'era mai estranya, i jo no corria el perill d'adoptar-la per sorpresa o de rebutjar-la per respecte a prejudicis estan-tissos.

GOETHE, *Annals* 1823.

LA TRÀGICA FI DE MIGUEL DE UNAMUNO

I

ERA pels començaments de l'any 1896 que Unamuno, Jaume Brossa i jo col·laboràvem en la revista àcrata "Ciencia Social", editada en un entresol del carrer Nou de la Rambla per Gaietà Oller, tipògraf intel·ligent i viu com una mostela, i una colla d'obrers que volien atreure's la joventut universitària. Aquella relació intel·lectual ens va durar una pila d'anys i es convertí en amistat íntima quan vaig anar a viure a Madrid, on Unamuno i Brossa venien sovint a passar uns quants dies amb mi.

Feia poc que Unamuno, que era cinc anys més gran que jo, havia guanyat en oposicions brillants la càtedra de llengua i literatura gregues a la Universitat de Salamanca i havia creat una família que li va dar molts fills. Per aquell temps devia haver publicat ja a la revista "España Moderna", de Lázaro, el seu notable assaig "En torno al casticismo" i per això el devíem conèixer.

"Ciencia Social" va publicar en el seu primer número un article meu, "Educación inmoral", i aquell fou el primer llevat de la col·laboració universitària. Fins al primer número del 1896 els articles eren d'anarquistes ja coneguts

de la nostra terra (Anselmo Lorenzo, F. Tarrida, R. Mella, Enric Vives) o havien estat traduïts d'escriptors estrangers (Hamon, Kropotkin, Pelloutier, etc.). Les dues úniques excepcions foren un treball un bon xic estantís de Pompeu Gener i una breu nota bibliogràfica de David Ferrer i Vallès.

En el número de gener del 1896 l'article de fons era de Miguel de Unamuno i es titulava "La Dignidad Humana". Venia a sostenir que a conseqüència d'haver-se estimat el treball humà, la personalitat humana, com un *valor de canvi* s'havia produït una obnubilació en el sentiment de la dignitat de l'home: no n'hi havia prou d'ésser tot un home, d'una formació perfecta; calia *distingir-se*, pujar fos com fos, *adquirir un valor social de canvi*. Si penseu en aqueix article primer, hi trobareu una preocupació que no va deixar Unamuno en tota la vida.

Però ja en el número de febrer Jaume Brossa (sota les inicials J. F.) publicava una "Revista de Revistas", brillant d'aspror juvenívola, d'una viva sensibilitat intel·lectual. La colla estava desfermada: en el número de març, per una coincidència més íntima, sortien alhora un article d'Unamuno, "La Crisis del Patriotismo", i un de meu titulat "El Amor Patrio". Més tard s'hi van afegir Pedro Dorado Montero, José Verdes Montenegro, i F. N. de Palència. En el número del mes de juny més de la meitat del text era nostre.

Aquella apassionada freqüentació dels elements universitaris amb els obrers es feia cada dia més íntima i fecunda, no sols en els periòdics, sinó en els actes de propaganda i en les representacions teatrals. Un dels objectes que va perseguir la càbala militar amb el seu procés de Montjuïc fou la dispersió d'aquella congesta. Tots fórem o presos o exiliats. Només Unamuno va restar en llibertat, però des

de la seva soledat de Salamanca treballava per la nostra alliberació. Va córrer a Madrid, es presentà a Cánovas i desesperadament se li va agenollar als peus; féu moure Joaquín Costa. Ell fou el primer que, quan l'opinió pública era odiosament enemiga dels presos i un diari republicà obria una subscripció per a fer present d'una *espasa d'honor* al tinent Portas, director dels turments, va tenir el coratge de defensar-nos.

Sempre recordaré amb emoció que quan tanta gent amiga renegava de mi, Unamuno, ben públicament, em va enviar a Montjuïc el seu primer llibre, "Paz en la Guerra", amb una dedicatòria que deia així:

"Ya que yo no pueda, que le acompañe a V. en esa soledad este libro en que va mucho de mi alma. Con él va toda mi simpatía y mi cariño hacia usted, amigo Corominas.
— MIGUEL DE UNAMUNO."

Els botxins del Castell, en rebre el llibre, van estar dies sense saber què fer. Ells que es creien haver sembrat el terror s'escruixien d'aquella jove audàcia.

II

L'esclat del 1898 a Madrid va separar Unamuno d'aquell nucli que havia començat a formar-se a Barcelona. Recobrada la llibertat, després del meu exili a Hendaya, jo també vaig haver d'establir-me a Madrid, on vaig estar quatre anys. La diferència entre els grups de Barcelona i de Madrid consistia en això: que aquell era una anticipació

dels temps nous, perquè duia els intel·lectuals i universitaris al moviment revolucionari obrer, i el de Madrid era un renaixement literari que tractava de revigoritzar la vella Espanya i redimir-la de les xacres que havia deixat al descobert el desastre de les colònies. Tots dos moviments varen fracassar: a Barcelona els joves engrossaren el catalanisme liberal que havia de desembocar a l'Esquerra, i a Madrid la generació del 98 es retirà aviat d'aquella Unió d'*horteras* que Joaquín Costa va haver de deixar en mans d'Alba i de Paraíso.

“Vida Nueva” for per un moment el lloc de concentració a Madrid. El primer número començava amb l'article d'Unamuno: “*Abajo Don Quijote. Viva Alonso Quijano el Bueno.*” Poc després iniciava jo allí la campanya per a la revisió del procés de Montjuïc. Fórem els de “Vida Nueva” que preparàvem el míting del Frontón, però un cop Silvela va haver indultat els presos que restaven als penals d'Àfrica, l'efervescència es va refredar del tot. Encara la generació del 98 es concentrà en un nou setmanari, “La Vida Literaria”, on vaig publicar en castellà “Las Prisiones Imaginarias”; però allí els redactors (Benavente, Valle Inclán, Baroja, etc.) varen trencar tota relació amb les agrupacions socials i polítiques. Maura va renovar amb un seny de superficial austeritat l'escepticisme conservador, i l'únic moviment que féu trepidar l'Espanya burgesa fou el catalanista, que va desembocar el 1906 en la Solidaritat Catalana.

En aquests anys Miguel de Unamuno s'havia anat desfeint dels seus antuvis llibertaris. La seva crisi religiosa, més aviat mística, del 1897 en refredar-se li havia deixat una ànima calcinada, on aquell sentit del valor en canvi de l'home, acorralat en la primera joventut pel redemptorisme

social, anava a fer-lo navegar en bordades entre el primer "Sentiment Tràgic de la Vida" i el criticisme castís de la "Vida de Don Quixot i Sancho".

La passió que havia tractat d'enfonsar en el seu cor se li imposava. Encara devia sentir a dins d'ell el ressò de les pròpies paraules: *Es sacrifica la individualitat a la personalitat, s'ofega allò que és diferencial sota allò que és específic i comú; no es procura el desenvolupament integral i sa de la personalitat, no; hom vol caricaturitzar-se tant com possible sia; acusar més i més les línies diferenciadores a costa de la dignitat humana. La qüestió és enlairar-se i distingir-se, DIFERENCIAR-SE, sense cap respecte al procés paral·lel d'INTEGRACIÓ. Cal assolir l'originalitat sense adonar-se que no hi ha res tan profund i tan veritablement original, com allò que és originari, comú a tots, humà.*

La caça de la distinció, la por de restar anònim, la por-fídia a separar-se, si no del poble, del comú li féu oblidar aquell primitiu sentit de la dignitat humana, ell que havia dit: En el món literari es menysprea la vida de la gran massa, no es vol cantar en el gran cor per la por que la veu es perdi en el concert harmònic, i per fer-se notar es fan galls amb trencament de l'harmonia, es sostenen estúpides paradoxes, es cau en tota mena d'insinceritat.

Tot el que ha seguit les zigues-zagues del pensament d'Unamuno en els vint anys darrers de la seva vida s'adonarà de fins a quin punt aquell sentiment del valor en canvi de la vida, del qual tan bé s'havia adonat en la joventut, quan aferrissadament el combatia, va fer-se senyor de la seva ànima d'ençà que la crisi religiosa havia ofegat per sempre en ell aquell profund sentit de revolta contra la

valoració capitalista de l'home, que li havia fet cridar estridentment:

L'estimació del simple valor de canvi aplicada al treball humà, i a l'home mateix, convertit per tant en simple mercaderia, és el caràcter més odiós del règim econòmic-social que sofrim. I aquesta estimació s'estén a la moral, a la literatura, a la ciència, a l'art, i produeix així el més abjecte i infecund mandarinisme, el veritable materialisme mercantilista.

III

La crisi religiosa va durar uns quants anys, però la seva intensitat va anar cedint a poc a poc. És dubtós que arribés a passar de l'àmbit de la ideació per a alterar o remoure el pòsit dels sentiments amb la sobtada polarització d'una fe. És cert que fou una irrupció gairebé instantània, però en el cas d'un home tan intel·lectual com Unamuno, profund coneixedor d'aqueixes manifestacions, és ben difícil de discernir quan es tracta d'un moviment estrictament ingenu, de l'autosuggerió inconscient, però de caràcter purament voluntari.

En una carta va explicar-me la crisi com una descàrrega fulminant que el va ferir de bella nit. Ja feia hores que no podia dormir i es rebolevava desassossegat en el llit matrimonial, on l'esposa el sentia, però dominada per la por no deia res. De sobte li va venir un gran plor que tot ell el sacsejava, amb abundor de llàgrimes. Aleshores la pobra dona amb la pietat va vèncer la por, i el va abraçar, i l'amoixava, i li deia: "*Què tens, fill meu?*" L'endemà Unamu-

no ho deixava tot i anava a recloure's en el convent de frares dominics de Salamanca on va estar tres dies. Alguns anys després va ensenyar-me el convent i el lloc on va passar les primeres hores de cara a la paret fent oració.

Pocs mesos després, a mitjans de l'any 1897, començava i mantenia amb mi, que vivia exiliat a Hendaya, una correspondència seguida, feta de llargues cartes amb la creueta a dalt: m'explicava tots els detalls de la seva conversió, com no crec que ho fes a ningú més i em deia què havia de fer per convertir-me. Jo li contestava amb el resultat negatiu de les meves experiències. És indubtable que tots dos sentíem el cor amarat d'una religiositat vaga, que jo no arribava a precisar en la figura concreta d'una fe que ell afirmava posseir. Les nostres cartes sinceres, apassionades, eren ressò de la lluita que cada un de nosaltres sostenia amb ell, amb l'ànima pròpia; eren, com ell ha dit més tard, una *agonia*.

El tema de la correspondència era aquest: com en una ànima tota amarada de religiositat pot produir-se la polarització d'una fe. En això tocàvem el mal del nostre temps: la impotència de l'home profundament religiós per a fer néixer una fe en el seu cor. *Preneu agua beneita*, deia Pascal. I en una altra part ens animava així: *No em cercaries tant si ja no m'haguessis trobat*. Unamuno m'aconsellava que llegís l'Evangeli amb ànima de nen: "*Échese de bruces a beber en esta fuente.*" En una altra carta m'encomanava que medités les *Confessions* de Sant Agustí. Però la fe religiosa perd en voler ésser provocada i el desengany de cada experiència em gelava més el cor amb una nova fredor.

I bé, si algun dia es publica la correspondència nostra, el lector imparcial participarà gairebé segurament d'aquesta conclusió: *Unamuno creia que creia, però no creia*. La

convicció era tan sincera com errònia. Feia anys que havia perdut la fe de la seva infància, i havent sentit el rodament de cap de les altes solituds revolucionàries, va voler tornar a posar els peus en aquella roca viva i endebades ho va provar. Li passava, sinó que al revés, allò que diu Sant Agustí: *Plató m'ha ensenyat la justícia, però només Jesús m'ha mostrat el camí d'arribar-hi*. Unamuno sabia tot el que passa als qui es converteixen. Ho sabia i, si no ho practicava, procurava estergir-ho. Però mai no va retrobar la fe.

IV

Al cap d'alguns anys va oblidar-se de posar la creueta damunt de les cartes. Però el contacte amb els qui no havien perdut la fe li va demostrar que ell no en tenia. El que hi ha és que ell no volia que fos dit i en regirar-se contra aquells els acusava de la manca de fe: eren ells els qui no en tenien. D'ell vaig aprendre la frase de Coleridge que tant bé li escau: *Vosaltres no creieu; vosaltres creieu que creieu*.

Tota la vida posterior d'Unamuno fou un ressò d'aquella lluita. Si alguna cosa romania en el fons del seu cor, fou l'eco inextingible d'aquella malaguanyada voluntat de creure. La resta era com un erm, on aquella seva concepció materialista de l'home acceptat pel seu valor en canvi es féu obsessió predominant. Calia distingir-se, ja que la foguerada mística havia destruït per sempre l'ímpetu humà que li havia fet llançar el seu primer crit de revolta, allò que podia treure enfora tota la força creadora que hi havia en ell.

“El primer deure de l’home no és *diferenciar-se*, és ésser home sencer, íntegre, capaç de *consumir* com més millor els diversos elements que un àmbit diferencial li ofereix. I el deure del qui es consagri a la ciència o a l’art és estimar la seva obra més gran que ell mateix i tractar amb ell no de distingir-se, sinó la més gran satisfacció del més gran nombre d’homes, la més gran intensificació de la vida pròpia i del més gran nombre de vides alienes.”

Fora de quan es refereix a aquell gran tropell de la seva vida, l’afany de diferenciar-se li féu prendre successivament les posicions més contradictòries. Tots els qui el coneixíem sabíem d’ell que era un basc de soca i arrel per l’estructura més íntima del pensament, per la recerca de l’expressió gràfica, per la porfídia a interpretar l’avenir com un reflex de la voluntat pròpia. Per al basc les coses no són com són sinó com ell voldria que fossin. És un tossut actiu, d’una virior que ell voldria acerada. I això no obstant les més terribles de les seves paradoxes foren les que féu contra la llengua, i l’opinió i el moviment polític del seu poble. Anem a dir que les més terribles i també les més basques.

Per a bescantar una cosa havia d’estimar-la primer. Contra les coses que no havia estimat abans no tenia més que el menyspreu i la negació absoluta. Li mancava aleshores l’altre costat de la paradoxa. I això ho feia per un antuvi irresistible, vull dir que aquesta era una decantació del seu pensament, creada tal vegada per la reacció d’un interès material, o per un despit o per un impuls venjatiu del qual, en el moment de l’esclet, la seva consciència no sabia res.

Això és el que mai no varen comprendre els seus enemics o els qui es sentien irritats per la contradicció de les

seves reaccions. Quan dic això em sento exempt de tota intenció de vituperi o d'apologia. No critico, ni defenso; constato. Unamuno era sempre sincer: en el fons dels seus jocs malabars i de les seves paradoxes hi havia un amor, una passió per allò que tal vegada feia objecte de les seves proccacitats, sinó que ell havia adquirit l'hàbit ingovernable de diferenciar-se, de millorar o almenys sostenir el seu valor social de canvi.

Contra la dictadura no tenia més que el menyspreu i la negació; contra la República ens va afligir amb les seves paradoxes. ¿Que en tot això jugava el tractament que rebia. l'èxit personal o el fracàs, si la situació l'apartava o l'acostava al Rectorat de la seva Universitat de Salamanca. on s'havia acostumat a exercir el seu ingovernable afany de governar? Si em dieu això us contestaré que no tracto de presentar Unamuno com un home incommovible, estrany a tota passió, insensible a tot interès. Ja ho deia ell mateix. que no tirava per estàtua. Però us obro un camí per a guiar-vos en la fronda de les seves contradiccions, us encenc una llinterna humana que ens permetrà de veure la sinceritat en l'error, l'afecció en la diatriba, el menyspreu en la freda adhesió, l'interès cordial en la crítica apassionada, la confessió inconscient en la paradoxa.

V

Unamuno ja tenia més de setanta anys. La vida havia perdut per a ell una bona part dels seus estímuls més agradables. La mort del seu fill esguerrat l'havia alliberat feia molts anys d'aquella devoció apassionada que mouen en

nosaltres les desventures dels éssers que estimem. La família se li anava dispersant, perquè els altres fills es feien grans i, com és natural, s'emancipaven. Quan ara fa poc se li va morir l'esposa, aquella dona menuda, feïnera, casolana, que omplia de la seva resplendor amiga la llar tantes vegades allunyada del savi, aquella dona per a la qual ell havia estat el gran i l'únic amor de tota la vida, en l'ànima d'Unamuno una corda molt íntima es devia trencar. Penseu en la desolació de Manuel Kant quan en l'extrema vellesa li tallaren l'arbre en la fronda del qual s'havia avesat a desembrollar les teranyines del seu pensament.

Li havia passat l'edat de començar una vida nova. Però mentre vivia a Salamanca les ombres i els records omplien les falles que en un altre lloc li haurien romput la unitat i la continuïtat de l'existència. Éssent un home bo, amb els seus tendre i dòcil (mai no s'ha pintat millor que en la seva obra de joventut *Paz en la Guerra*), ara no reposava mai d'aquell paper d'eriçó, d'home irritat i cruel, que no havia fet mai por a la seva dona. Semblava un home al punt de dalt: aplicava en el judici de la societat una lògica sense entranyes, la seva expressió era més gràfica que mai i ben sovint usava uns termes d'inhumana duresa. Gairebé solitari, fins en aquell ambient familiar que hauria d'haver temperat la seva irritació merament formal, no podia ni aturar-se ni reprimir-se, sense que l'aparença del seu caràcter davant dels altres se'n ressentís, en aquell rossolant funest que l'hauria dut a fer-se l'enemic de tots els homes. I bé, jo dic que interiorment Unamuno seguia essent tan bo com abans i que aquesta no fou la part menys dolorosa de la seva tragèdia.

A nosaltres, els catalans, ens havia fet en els seus darrers temps blanc de les més despietades paradoxes. I això

en ell era senyal que ens havia estimat. Votava contra nosaltres al Congrés, s'entossudia a negar la legitimitat del modern català literari i recitava de memòria *L'Arpa*, de Mossèn Cinto Verdaguier, escrita en una llengua arbitrària que ara no parla ningú i que Unamuno pronunciava de més a més en castellà, per a dir-nos que allò era el català veritable i no el que usàvem nosaltres. I això no obstant, ell havia tingut a Catalunya els amics que més l'havien estimat i respectat i havia estat més profeta a casa nostra que no a casa d'ell. Pot dir-se que les dues tírries aparents més agudes d'Unamuno vingueren a ésser Euskadi i Catalunya. Però els qui el coneixíem íntimament no ens deixàrem enganyar mai per les aparences.

Jo no sé si és veritat, però si no ho és ho hauria d'ésser. I aquestes veritats que haurien d'ésser encara que no fossin, cren per a Unamuno la més pura expressió de la veritat. Però diu que a Salamanca, presidint ell a la Universitat la Festa de la Raça, algú havia gosat dir que ni els bascos ni els catalans no havien fet res per la cultura espanyola. Això era en els primers mesos de la sublevació feixista, quan hi havia perill a oposar-se a les procacitats d'un militar rebel. Doncs Unamuno davant de les autoritats va dir de cara a cara als patriotes del *Tercio* i de les *Mehalas*, amb paraula arborada, que Catalunya, de l'Edat Mitjana ençà, havia aportat les influències constructives de la seva cultura en tots els ordres de la vida espanyola, i que l'home base és l'element humà que es situa i s'ha situat sempre en una actitud més dramàticament interrogativa pel que toca a la vida i als seus darrers fins. Aquest és el veritable Unamuno, l'interior, i no el de les paradoxes superficials, el que no-

més sortia enfora quan podia exaltar el seu valor social de canvi pels camins de l'amor i de la justícia.

¿Com havia d'ésser altrament tractant-se de l'home que en la seva joventut, abans de la crisi religiosa, quan encara lluitava contra l'impuls de distingir-se, havia escrit aqueixes paraules: *Llibertat, llibertat primer que tot, llibertat vera. Que cadascú es desenrotlli tal com és i tots ens entenedrem. La unió fecunda és la unió espontània, la del lliure agrupament dels pobles?*

¿Com es podia entendre amb els qui fan del nacionalisme una concepció econòmica de reconstrucció capitalística? Deixeu-me citar encara les seves paraules en "*La Crisis del Patriotismo*": "El nacionalisme, el patriotisme de les grans agrupacions històriques, quan no és fill de la fantasia literària dels grans centres urbans, sol ésser producte imposat a l'últim per la cultura coercitiva dels terratinents, dels *landlords*, dels senyors feudals, dels explotadors dels latifundis."

"Hi ha dos regionalismes (segueixo copiant paraules d'Unamuno). Un de retrògrad, proteccionista, de la gleba, el mesquí i pobre que forma juntes de defensa per evitar que treguin una capitania general, el que demana creuers, guarnicions, caritat de la que empastifa i empobreix; i un altre regionalisme que demana llibertat perquè cada poble es desenrotlli tal com és. L'un atia l'odi entre les regions i serveix als qui les exploten. l'altre demana la separació dels elements antitètics violentament units, perquè es compreguin, i a l'últim s'uneixin en coordinació santa i lliure, no en subordinació maleïda i autoritària."

¿Què dirien ara els escèptics capaços de pensar que Unamuno ho feia tot per la Rectoria de la Universitat? Tot

ho féu anar de revés. Aquí la teniu, la vostra Rectoria. Ja no es tractava d'una diatriba afegida a les altres. Era allò que ell sempre havia estat el que es revoltava. L'escriptor que ens ha contat la seva protesta de Salamanca afegeix que el bisbe li féu comprendre a sota veu com es comprometia. I fou aleshores quan Unamuno va esclatar, i va dir en veu alta que tots podien sentir:

— *És que no puc aguantar més! És que no vull aguantar més!*

VI

Heus aquí la fi tràgica de Miguel de Unamuno. La realitat el va aixafar entre els dos extrems de la paradoxa. Entre la veritat sentida pels altres i per ell mateix i la insensata quimera que en la dita procaç suplantava la veritat descaradament. En un moment es trobà separat dels qui pensaven com ell havia pensat tota la vida, i barrejat amb els altres que el prenien pel mot.

Una cosa semblant ja li havia succeït després de la seva crisi religiosa. El món de beates i de lluïsos i d'esmocaciris que li obria els braços ni era, ni podia ésser el seu. Allí estaven els *landlords*, els latifundistes, els del govern autoritari, els qui trepitjaven la dignitat humana en nom del diner i de la força. I eren ells els qui el prenien pel mot, els qui ell havia cridat amb les diatribes contra la República parlamentària, amb les mans degotant de sang, que aquella no era l'hora d'oposar paraules contra paraules.

Mentre tota l'Espanya havia constituït un bloc, més o menys compacte, era cosa fàcil d'exercir el ministeri de la

crítica, fàcil i en certa manera profitosa, perquè al qui governa per damunt de tot encara li és bo que el vituperin: si és amb raó per a estimular l'esmena, si és sense raó per a enfortir-lo amb la reacció contra la injustícia. Però quan hi va haver dues Espanyes, Unamuno es va trobar perdut. Fuetejar allò que en el fons del seu cor estimava, era obrir el pas a allò que més cordialment avorria. Sorprès en territori feixista ¿contra qui exerciria la seva fonamental irritació, si només tenia llibertat per a fer l'elogi dels qui el tenien presoner?

A ell podia aplicar-se aquella dita popular tan certa i tan estesa: *Que, dels seus, un en vol dir, però no en vol sentir*. Les falses veritats que, prenyades d'un sentit ocult, ell havia proferit per via de paradoxa, ara li eren retretes amarades de fel pels seus enemics. Ell les havia servides com un amaniment i se les havia de menjar com una vianda. No hi havia més remei que callar. Però ¿qui calla quan arriba l'hora de la veritat, d'aquella veritat que durant tants d'anys has estat veient venir i el cor et trepida de la voluntat d'imposar-la, després que l'enteniment te l'ha imposada a tu mateix?

Aquí la tenim, la seva lluita, la seva tragèdia obscura, la seva *agonia*. El seu silenci l'allunyava de la societat, el destronava del seu reialme, d'aquella Espanya que ell havia ajudat a fer. Callar era morir-se en vida. Els qui s'havien avesat a veure'l passar pels carrers de Salamanca amb els ulls espurnejants d'una ira que, quan no es produïa naturalment, ell es feia venir, ara el veien deambular en silenci, acorralat contra la mort. No volia aguantar més, però sol i vern es sentia massa vell per a esbravar-se.

I essent així de segur que no li va saber greu de morir. El qui un any abans hauria aplegat tot un poble darrera el seu fèretre, era dut al cementiri per tres o quatre fills, no tots, i una trista i migrada corrua dels pocs amics que ni en aquell moment el volgueren desamparar. I ara els més vells hem de menester un cert coratge per a defensar-lo contra l'injust menyspreu d'un poble que amb la grandesa del seu pensament tant va ennoblir.

PERE COROMINAS

EL CONCEPTE D'ESPANYA EN LA CRÒNICA DE MUNTANER

No ha estat fet encara, ni per aquells que semblaven més interessats a fer-lo, un estudi a fons sobre el concepte i l'accepció d'Espanya en els textos medievals catalans. Hom s'ha limitat a repetir idees més o menys vagues sobre el caràcter geogràfic de la denominació; però no ha estat mai dreçat, que jo sàpiga, ni que sigui parcialment — un moment, un autor — l'inventari de les frases on el nom d'Espanya apareix. I, tanmateix, aquesta feina és necessària per a arribar a precisar aquell concepte. Això és el que ara he fet amb la Crònica de Muntaner. I el resultat em sembla molt interessant.

Hi ha, en primer lloc, el concepte geogràfic, amb el nom referit a tota la Península; i hi ha l'accepció, també geogràfica, però més limitada, amb el nom referit a la part de la Península en poder dels sarraïns.

Vegem, de primer, el casos en què Muntaner usa el nom d'Espanya en el sentit de

Espanya, terra de sarraïns

Cap. XI. — "... aquell qui molt ajudà a créixer la santa fe catòlica en Espanya e donà gran dan e baixament als sarraïns."
(L'infant Sang, arquebisbe de Toledo, fill de Jaume I.)

- Cap. CLIII. — “*E manà-li que faés la via d’Espanya e sobre moros que no fossen de pau ab lo senyor rei d’Aragó los donàs a guanyar...*” (Ordre de Roger de Llúria al seu nebot Joan de Llúria.)
- Cap. CXCIV. — “*... e pensà de batre tot Principat. e playa romana, e la ribera de Pisa e de Gènova, e de Prohença, e de Cathalunya e Espanya e Barbaria.*”

Tots tres casos són clars: cap mena de confusió no és possible: en tots tres, *Espanya* no designa sinó les terres peninsulars que es troben en poder dels moros.

Vegem ara els casos en què Muntaner, amb el nom d’Espanya, designa

Espanya, tota la península

- Cap. XVIII. — “*Jacme de Xerica... qui ho fo dels mellors barons e dels pus honrats d’Espanya, per part de pare e de mare.*”
- Cap. CXXVIII. — “*... que podia hom dir que fo dels millors cavallers que hanc fossen en Espanya.*” (Galceran de Cartellà.)
- Cap. CXLVIII. — “*E majorment del dit En Berenguer, qui era, e és estat, e és encara lo pus llarg de cors que cavaller qui hanc fos en Espanya.*” (Berenguer de Sarrià.)
- Cap. CLV. — “*... ell n’era, après del senyor rei En Pere e del rei de Mallorques, lo pus adret cavaller dreter que null cavaller qui fos en Espanya.*” (Roger de Llúria.)
- Cap. CLXXIX. — “*En Berenguer A. d’Anguera, de la ciutat de Múrcia, qui era molt valent e ardit e dels pus bells cavallers d’Espanya.*”
- Cap. CLXXXI. — “*... ell havia tota Espanya a son manament.*” (Jaume II.)
- Cap. CLXXXIII. — “*... e donà-li per muller de les honrades donzelles qui filla de rei no fos, qui fos en Espanya.*” (Guillema de Muntcada, que Jaume II va donar per muller al seu germà l’infant Pere.)

Cap. CLXXXVIII. — “... *dels pus forts castells e dels pus reials és d'Espanya.*” (El castell d'Oriola.)

Cap. CCXI. — “*Senyor, aquest ric hom és dels nobles hòmens d'Espanya que fill de rei no sia.*” (Berenguer d'Entença, segons Roger de Llúria.)

Cap. CCXCI. — “*E aquest senyor infant n'Anfós hac per muller una de les gentils dones d'Espanya que filla de rei no fos, e la pus rica.*” (Teresa d'Entença.)

Cap. CCXCI. — “*...la orde de Xixena, lo qual orde és lo pus honorat de dones que sia en Espanya.*”

Cap. CCXCI. — “*... prendria la corona beneita e astruga, ab la major solemnitat e festa que hanc rei prengué en Espanya nul temps, ne encara en altres províncies, com jo puc saber.*”

Cap. CCXCV. — “*... jamás en Espanya no fo axí gran festa en un lloc de bona gent, com aquesta és estada.*” (Coronació d'Alfons el Benigne.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tots aquests esments es poden incloure en l'accepció geogràfica i tots es refereixen al conjunt peninsular. Però, a més a més, tots, llevat del que conté el capítol CLXXXI, tenen un caràcter i una missió *ponderatius*. Muntaner emprà la referència a “Espanya” per a indicar el *quant*. Si fos *menys* es referiria als “regnes” o a “Catalunya i Aragó” o a “Catalunya” sols; si fos *més* es referiria al “món”. I així diria, per exemple: “En Comí canta mills que null hom de Catalunya” (cap. CCXCVIII); l'infant Alfons “és lo pus graciós senyor del món e lo millor cavaller de sa persona qui hanc fos en lo regne d'Aragó”.

Enfora d'aquest conjunt resta la frase del cap. CLXXXI: “... ell havia tota Espanya a son manament”. Però encara, en certa manera, és *ponderativa*; perquè Muntaner la posa — amb exageració evident — a fi de ponderar el poder de

Jaume II, ja des del començament del seu regnat. Com a insuficient explicació, podríem trobar l'aliança establerta entre ell i el rei Sanç IV de Castella. Però les paraules transcrites no són sinó un fragment de la frase total, on l'exageració, cara a vegades al nostre cronista, es desplega amplemunt: "que qui pensava lo poder que'l rei d'Aragó havia ara, que tot lo món era ço que ell posseïa part (per?) ço que ell havia tota Espanya a son manament: e axi mateix hauria lo rei d'Anglaterra a son plaer, si's volia; en encara tota la Llenguadoc". L'aproximació anglo-catalana, que venia del regnat de Pere el Gran a través del d'Alfons II, podria explicar la segona part. La tercera resulta gairebé inexplicable.

També resta enfora del conjunt aplegat, una altra frase que a posta n'hem exclòs, malgrat que el mot Espanya hi pren, indubtablement, un sentit geogràfic. És aquesta:

Cap. XXIV. — *"Mas el rei de Castella vos sé aitant dir que hi era anat per ço com cuidava ésser emperador d'Espanya."*

I l'he deixada a part perquè el sentit geogràfic que hi té el mot Espanya podria encloure un contingut espiritual.

La frase es refereix a les pretensions del rei Alfons X de Castella, Alfons el Savi, a la corona imperial d'Espanya i a l'ús del títol consegüent a aquelles pretensions que, unides a les que sostenia a l'imperi alemany, feien escriure bellament al comte de Tourtoulon: "El pes de dues corones imperials hauria esclafat el seu cap de savi, massa feble per a sostenir dignament la corona de Castella". Alfons havia acudit al concili de Lió (Lugdunense II), al papa Gregori X: l'hi duia la qüestió imperial que anava a debatre-s'hi, l'europea, la d'Alemanya. Això pot ésser causa de la versió de Muntaner, això i el fet que realment Alfons al llarg del seu

regnat havia intentat diverses vegades anomenar-se emperador d'Espanya. Jaume I no ho va permetre mai, i Alfons hagué de renunciar a aquest títol il·lusori. Però aquest títol tenia una tradició. I un contingut espiritual. I a això volíem arribar. Per al rei Savi el mot Espanya i el títol d'Emperador d'Espanya tenien una significació espiritual: ¿la tenien també per a Muntaner?

Per a esbrinar-ho, ens cal examinar les poques frases que resten on el nom d'Espanya aparegui. Són aquelles que es podrien agrupar sota l'epígraf:

Espanya, entitat espiritual

Cap. LXIX. — *“Bé és vera la paraula que dix lo savi, que tot lo seny d'Espanya és en testa de cavall; que les gentes no han seny, e los cavalls d'Espanya són assenyats e millors qui el món sien.”*

Cap. CII. — *“E segurament ell deia veritat, que si aquests IV reis que ell nomenava d'Espanya, qui són una carn e una sang, se tenguessen ensems, poc duptaren tot altre poder del món.”*

Cap. CXXII. — *“... los senyors d'Espanya farien gran saviesa que en llur terra no sofferissin que hagués prelat, si llur natural no era.”*

Cap. CCXXXV. — *“E lo senyor infant me feu lliurar la millor galera que ell havia après la sua, la qual havia nom La Espanyola.”*

Cap. CCLXXII. — *“E segran l'aut enfant n' Anfós que es guanjanó E de tota Espanya creximent e crezó.”*

El valor d'aquests cinc fragments, per a la qüestió que ens ocupa, no és equivalent. Però en tots apareix una concepció d'Espanya més que geogràfica, i en alguns la idea

d'entitat espiritual conjunta és indubtable. I aquests aclareixen i valoren els altres. Potser els més eloqüents i significatius són els dos darrers. Els versos, que són del *Sermó* de Muntaner, presenten l'infant Alfons, cabdill de la projectada empresa de Sardenya, no menys que com a acreixement i crèdit de tota Espanya: un semblant elogi no lliga amb un concepte exclusivament territorial, material, de la Península. Tampoc no hi lliguen l'orgull i el goig que Muntaner posa en la seva afirmació. Tanmateix, encara em sembla més significatiu el fet que ens revela el penúltim fragment: l'infant Ferran de Mallorca, el nét del Conqueridor, el príncep destinat i tramès pels sobirans de Catalunya i Sicília a prendre el comandament de la Gran Companyia catalana, tenia una galera, d'aquelles que dugué a Grècia, la millor després de la seva, batejada amb el nom de *L'Espanyola*. A mica que reflexionem sobre aquest fet comprendrem com enclou una significació espiritual; tant més que aleshores l'ús de l'adjectiu *espanyol* és excepcionalíssim en terres catalanes, i que, en conseqüència, la designació d'un vaixell amb un tal nom havia d'ésser filla d'un recerament. En tota la crònica de Muntaner el mot *espanyol* no apareix cap altra vegada (mentre el nom d'Espanya hi apareix més de vint). No crec que la memòria m'enganyi, si afirmo que en les altres gran cròniques catalanes no hi apareix mai. El primer historiador que l'usa (parlo sempre de memòria: no he estudiat en detall la qüestió), és Boades: l'usa correntment, i el fet no deixa de sobtar, malgrat que la seva aparició és molt més explicable en el segle xv, després de l'entronització dels Trastàmara, i malgrat que s'enllaça força bé amb altres aspectes del Boades i amb l'eixamplament de l'erudició en els nostres cronistes. Aprofito, però, aquesta

ocasió, la primera que se m'ofereix, per a expressar certs dubtes sobre l'autenticitat íntegra del Boades.

Els restants esments d'Espanya — els tres primers — afegeixen interessants aspectes a la qüestió. Ignoro qui fou el savi, ahudit per Muntaner, que va col·locar tot el seny d'Espanya en les testes dels cavalls; amb tot, em sembla segur que deu tractar-se d'un estranger. Té l'aire d'un judici exòtic, i Muntaner posa la frase sencera en boca d'un estrany: Carles d'Anjou. Però tot plegat — les paraules del savi anònim i les del rei Carles — constitueixen l'adjudicació d'un defecte espiritual — poc seny — a tots els espanyols. Totes les gents d'Espanya apareixen als ulls estrangers amb aquest defecte; ningú no se'n salva — sinó els cavalls. És una de les formes com es manifesta el conjunt espiritual dels pobles.

En fi, els altres dos esments afecten aspectes polítics. El del capítol CIII és el comentari del cronista a unes paraules que posa en boca del rei Sanç IV de Castella, llavors de les vistes amb el seu oncle Pere el Gran: "... aparellem-nos de la guerra — diu; — que par que entre Nos e vos, e lo rei de Mallorques, e lo rei de Portugal que'ns puixcam defendre d'ells (els francesos), ans entenem que si esforçadament ho menam que'ls cobrem Navarra tantost, e puix més avant: e axí, avonclo senyor, confortats-vos e estats alegre e pagat." I segueix el comentari transcrit. Els reis d'Aragó, Castella, Mallorca i Portugal són, doncs, els quatre reis als quals es refereix Muntaner. No crec que calgui donar una interpretació altra que la d'un estretíssim parentiu a les paraules *qui són d'una carn e d'una sang*¹. No crec

1 Pere el Gran i Jaume II de Mallorca, germans. Ambdós, oncles de Sanç IV de Castella. Pere II sogre de Dionís de Portugal.

que es refereixin als pobles sinó, literalment, als reis. Però, àdhuc deixant de banda aquesta interpretació, resta en peu el fet que Muntaner anomeni aquests reis *reis d'Espanya* i els imagini com un conglomerat invencible, que oposa a la resta del món. El seu comentari sentenciós no pot menys de recordar un de similar, també seu: aquell en què aconsella la unió als sobirans de Catalunya, de Mallorca i de Sicília: “E axí, senyors d’Aragó, e de Mallorques e de Sicilia, qui eixits e sots deixendents d’aquest senyor rei En Jaeme que Deus per la sua obra e vertut feu náixer, estats ab bon cor e siats tots d’un voler e d’una voluntat, e axí serets sobirans a tots los prínceps del món...”

No menys valuós, en fi, és el darrer esment que ens cal examinar. També hi aplega Muntaner tots els reis d’Espanya; amb la particularitat que aquest cop no hi ve obligat pel concepte que expressa: el consell de no admetre en llur terra cap prelat que no fos llur natural podria perfectament haver-se limitat als reis d’Aragó, com tantes vegades s’hi limiten els seus consells. El determina un fet que concierneix exclusivament un rei d’Aragó — Pere el Gran — i un dels seus territoris — Catalunya: la traïció de l’abat d’un monestir proper a Argilers, que va al rei de França Felip l’Ardit i l’informa de la possibilitat d’entrar a Catalunya pel Coll de la Massana. El dit abat era tolosà: ho eren també tres monjos que l’acompanyaven. “Si que per ço eren d’aquella terra com aquell monestir és soffragani del monestir de la Grassa, qui és a Narbona, e axí tota hora hi ve abat d’aquella terra.” De manera que, amb el seu comentari, que ve a continuació, Muntaner, en parlar d’Espanya, l’oposa, concretament, a França, que era, d’altra banda, el sol país extra-hispànic d’on vinguessin abats.

* * *

Ultra l'existència d'aquests esments, cal remarcar dos fets: d'una banda com són excepcionals els passatges del Muntaner on el mot Espanya pren un sentit espiritual; d'altra banda, com no són únics en els textos de l'època.

Aquells passatges són excepcionals. No hi ha sinó els cinc assenyalats, en una crònica tan extensa com la del cronista de Peralada. Més encara: aquells passatges, comparats amb els que contenen altres afirmacions espirituals de la Crònica resulten esblaimats. No hi ha necessitat, perquè el contrast sorgeixi, de confrontar-los amb els que drecen l'afirmació de Catalunya, tan plena, tan fervorosa, tan transcendental. El mateix podríem dir de l'afirmació dinàstica i de l'afirmació providencialista (Déu amb Catalunya i els seus prínceps), enllaçades amb l'afirmació nacional i encara amb l'afirmació imperial.

He esmentat la frase on Muntaner reclama la unió dels reis catalans: és similar a aquella en què propugna la unió dels reis hispànics; però així com l'una és única dins la Crònica, l'altra es repeteix en tal forma que arriba a constituir una de les idees polítiques centrals, bàsiques, de Muntaner. L'anhel d'unió hispànica és un accident fugaciíssim dins la Crònica; l'anhel d'unió dinàstica, mediterrània, imperial, és essencial dins la Crònica.

És també molt excepcionalment que el nom d'Espanya apareix amb aquell sentit espiritual en altres textos de l'època. Però, tanmateix, hi apareix. Quan el *Llibre dels Feyts* adjudica a Jaume I eixint del Concili de Lió la frase (§ 534): "Barons, anar-nos-en podem, que hui és honrada tota Espanya", evidentment Espanya és presa no sols en sentit

geogràfic sinó també en un sentit espiritual: hom no es preocuparia d'honar un tros de terra, ni sentiria una tal satisfacció pel fet d'haver-la honorada, si no l'hi lligués algun vincle espiritual. El mateix podem dir dels motius que, segons el *Llibre dels Feyts*, allega el Conquistador, per justificar el seu ajut al rei de Castella amb l'expedició a Múrcia: "... nos ho fem, la primera cosa, per Déu; la segona, per salvar Espanya; la terça, que nos e vós haïam tan bon preu e tan gran nom que per nos e per vós sia salvada Espanya" (§ 392). I encara dins la mateixa categoria cal enclore aquelles paraules de Pere el Gran en la lletra on convoca En Pere d'Eibar al combat de Bordeus: "... Vos pregam així com podem, per honor de nos et de vos et de tota Espanya, que vós que siats a aquel dia al dit loc de Bordel ab aquel arreu melor de cavals et de guarnimens que aver porets."¹

Malgrat el caràcter excepcional d'aquests esments, fóra absurd de voler llevar-los importància i significació. Són indici que, àdhuc en períodes de vida independent, àdhuc en esperits tan profundament catalans i patriotes com el de Muntaner, ha existit a Catalunya un sentiment, més o menys precís, més o menys puixant, de connexió espiritual hispànica. Segons les circumstàncies i les vicissituds, aquest sentiment ha arribat a ésser una força positiva — o ha passat a ésser una negació.

FERRAN SOLDEVILA

¹ Carini, *Documenti per servire alla Storia di Sicilia*, Palerm, 1892, V, p. 701.

ALDOUS HUXLEY

I. —L'HOME

PER les obres els coneixereu.” La nostra època ha adquirit el costum morbós de les confessions. Li agrada que un artista es despulli davant del públic i exposi sentiments i actituds íntimes a la voracitat colectiva. Si un autor considerable no es veu amb cor d'emprendre's pel seu compte aquesta feina autobiogràfica, un altre se n'encarregarà. Mai com ara no havien estat tan sollicitats els llibres de memòries, les “vides noveHades”, els diaris i les confessions. Tant com a les seves novel·les “fàliques”, entre les quals destaca la famosa *Lady Chatterley's Lover*, el renom que ha assolit David Herbert Lawrence, per exemple, és degut als llibres que han publicat, després de la seva mort, les dones que el voltaven d'afecte i sensualitat. Aldous Huxley, amic i company de Lawrence, en canvi, s'estima més acollir-se a l'aforisme evangèlic que encapçala aquestes ratlles, i no admet intromissions en la seva vida privada. Si el coneixem, és a través d'escasses fotografies que ens el mostren esprimatxat, amb unes ulleres gruixudes de miop i capells d'ales amples. És, sobretot, a través dels seus llibres.

A quaranta-tres anys, en efecte, l'obra literària d'Aldous Huxley és prou copiosa i significativa per a permetre'ns for-

mar-nos una idea aproximada de la personalitat del seu autor. Ha esdevingut un tòpic obligat, en parlar de Huxley, alludir la il·lustre família que el precedeix i que justifica, per acumulació, la riquesa de dons que caracteritza el novel·lista de *Point Counterpoint*. Nét del gran biòleg Thomas Huxley, el company de Darwin i que amb ell compartí els odis dels puritans britànics de l'època victoriana; fill de Leonard Huxley, professor de grec i filòleg remarcable; germà de Julian Huxley, biòleg, poeta i filòsof a la vegada, compta, pel costat maternal, amb antecessors considerables, com Thomas Arnold, el savi fervorós que fou director de l'escola de Rugby; com Matthew Arnold, el cèlebre crític, i Mrs. Humphry Ward, novel·lista de talent i imaginació, oncles tots dos d'Aldous Huxley. Ha viscut, per tant, des de la seva naixença, en un ambient científic i literari que ha influït profundament el seu geni. Sabem això, i sabem també que cursà els seus estudis a Eton i a Oxford; que ha viatjat molt per Itàlia, per França i per Bèlgica; que és casat; que ha donat la volta al món, amb profit per als seus lectors, i que és un dels novel·listes i pensadors més admirats de l'actual generació. Si aquestes dades biogràfiques no són suficients, i ell no en vol pas donar d'altres, hem d'adoptar un altre mètode, i prendre el nom d'Aldous Huxley com un pseudònim, sota el qual s'amaga una personalitat desconeguda, la identitat de la qual no ens interessa, i veure de conèixer-la a través de les seves obres. Com a novel·lista, el mirall que es passeja pel camí que és, segons definició de Saint-Réal, la novella, haurà reflectit, en les mans de Huxley, més d'una vegada el seu esperit. En trobeu, si l'instint no ens falla, aspectes fragmentaris en el Francis Chelifer de

Those Barren Leaves. El protagonista d'*Eyeless in Gaza*, l'egoista enamorat de la seva llibertat que és Anthony Beavis, té també molt del seu creador. Però allà on el reconeixeu, sense vacil·lacions, és en el Philip Quarles, el novel·lista descrit, amb la seva lucidesa d'observador i la seva indolència vital, en *Point Counterpoint*. En aquest Philip Quarles, Aldous Huxley s'ha fet un retrat no gens benèvol, però que revela que els principals retrets que li són fets (l'excessiva preocupació per la ciència, la manca de sensibilitat, l'excés d'intel·ligència) els coneix de sobres i que, si volgués, podria desvirtuar-los. S'estima més, però, deixar que parlin per ell les seves obres. Als quaranta-tres anys, autor de llibres de versos, de contes, de novel·les; assagista i comentarista de costums i paisatges; autor teatral, àdhuc, Huxley no ha atès encara la maduresa absoluta del seu talent. Si ha produït algunes novel·les que compten entre les més significatives d'aquests darrers vint anys; si ha escrit contes que són petites meravelles d'enginy i d'humor i que el posen de costat amb Maupassant i Villiers de l'Isle Adam; si ha demostrat, amb la seva comèdia *The World of Light*, que pot obtenir èxits en el teatre, la producció futura que està implícita en la que ens ha donat fins ara en farà un dels escriptors més importants de la nostra època — i ja ho és considerat avui — i un dels que tenen més probabilitats de passar a la posteritat com a representant autèntic de l'home contradictori del segle xx.

II. — EL NOVEL·LISTA

Crome Yellow és la primera novel·la de Huxley. El títol podria traduir-se d'una manera literal per *Groc de Crom* i

enclou, evidentment, un joc de paraules ¹. En aquesta novel·la són descrites, amb la gràcia irònica corrent en els bons novel·listes anglesos, unes quantes persones que s'han reunit per a un d'aquells *week-ends* que són un tema tan bo per als escriptors britànics. En llur estada a Crome, en una finca sumptuosa propietat de Sir Henry Wimbush, tots els personatges de la novel·la parlen — potser massa — i teixeixen intrigues menors, al voltant de la figura simpàtica i un xic ridícula del jove poeta Denis Stone. Si en aquest llibre, d'un valor intrínsec positiu, però que s'acull perfectament a la tradició dels clàssics de la novel·la anglesa, volem trobar les característiques de la personalitat intel·lectual de Huxley, haureu de fixar-vos en els diàlegs de Denis i Mr. Scogan, als quals l'autor sembla haver confiat la seva representació contraposada i fragmentària. Denis, amb la seva tímida, les seves curioses teories sobre la inspiració i l'amor, és un parcial reflex de l'esperit de Huxley. Mr. Scogan, cínic, omniscient, racionalista i epicuri, és el portantveu de la meravellosa intel·ligència del seu creador. A llur costat, altres figures divertides, grotesques o infelices, parlen i s'agiten amb suficiència i pedanteria, o bé alternen un sentimentalisme deliquescents amb rellicades sensuals. Com a primera novel·la, *Crome Yellow* traïa una personalitat acusada, però revelava també l'existència d'unes quantes influències; Anatole France i Charles Dickens havien contribuït, prin-

1 J. Farran i Mayoral, que ha traduït aquest llibre a l'espanyol, ha cregut — i així ho explica en el pròleg — que aquest títol volia dir, per analogia amb els *yellow papers*, la premsa d'escàndol, *Els escàndols de Crome*. Jo més aviat hauria preferit *El covard de Crome*, perquè *yellow* s'empra sovint amb aquest significat i el contingut de la novel·la, amb el seu protagonista Denis, s'adiu més amb aquest títol que amb el que ha triat Farran i Mayoral per a la seva traducció.

cipalment, a donar el to humorístic dels personatges i la tècnica, alternada d'elevació i frivolitat, de les converses.

La segona novel·la, *Antic Hay*, acusava una major ambició. Els versos de Marlowe que servien de lema al llibre, ja indicaven quina era aquesta ambició: *Els meus homes, com sàtirs pasturant per la gespa — dansaran amb llurs peus de boc la ronda extravagant. Antic Hay* vol dir això, ronda extravagant, i els personatges, que a *Crome Yellow* eren uns quants exemplars inofensius i sense cap transcendència de la societat anglesa, ací han esdevingut una colla de tipus curiosos i mig desequilibrats, que, d'una manera o altra, representen l'actual humanitat. Gumbriel, el mestre d'escola que es vana d'ésser l'Home Complet, i que alterna les seves meditacions sobre l'invent d'uns pantalons pneumàtics amb les seves excursions cròtiques a l'empara d'una rossa barba postissa; Lypiatt, el pintor modernista que descobreix, al capdavant, la tràgica fallida del seu art i la inutilitat de la seva vida; Mercaptan, el diletant, escriptor delicat, intoxicat de poesia francesa; Coleman, el bàrbar, xerraire i groller; Shearwater, el fisiòleg, que no entén gens en dones, ni en la seva pròpia, l'adorable, insignificant i infidel Rosie; Mr. Boldero, l'home d'affers fantasista, i per últim Myra Viveash, la dona cruel, sensual i intel·ligent que es volta d'aquesta colla desigual i brillant i es complau a turmentar-los tots amb la seva coqueteria. Sota les aparences humorístiques de la novel·la, el pessimisme del satirista donava ferocitat a les seves caricatures, i la intel·ligència i la cultura de l'escriptor feia brillants les converses i divertides les escenes. Revisió d'una societat desarticulada per la guerra, *Antic Hay* era un primer pas important per a l'ambiciosa crítica

del nostre temps que havien d'ésser *Point Counterpoint* i el recent *Eyeless in Gaza*.

Encara que marcava una nova forma en la tècnica novel·lística de Huxley, la seva tercera novel·la, *Those Barren Leaves* (Aquestes fulles eixorques) assenyalava una persistència en aquest acreixement d'ambició que he remarcat en *Antic Hay*. Les llargues estades de l'autor a Itàlia, i la descoberta dels contrastos detonants que poden haver-hi entre els paisatges i els homes meridionals i la colla d'anglesos instal·lats, per una tradició turística que el feixisme deu haver contribuït a fer perdre, en les platges i muntanyes italianes, permeten a Aldous Huxley de traslladar els seus personatges des dels ambients bohemis o semiaristocràtics d'Anglaterra a les terres assolellades de la Mediterrània. A la primera part d'aquesta novel·la — André Maurois ho remarca¹, — Huxley es desprèn de la convenció del diàleg, grat a Anatole France, que havia caracteritzat *Crome Yellow* i, en gran part, *Antic Hay*. Els personatges segueixen essent intel·ligents, terriblement intel·ligents (no cal pas esforçar-se gaire per trobar en aquest excés d'intel·ligència el punt flac de Huxley i el retret màxim que li és fet pels crítics), però en l'argument, més treballat que el de les anteriors novel·les, en la varietat de figures interessants que omplen les pàgines del llibre, i en les mateixes dimensions de l'obra, molt més extensa que les que havia escrit, l'autor de *Those Barren Leaves* guanyava punts de maduresa i el seu art narratiu s'afinava.

En aquesta novel·la, el satirista ampliava el seu camp d'acció i endoleia la seva mordacitat. La humanitat se-

1 André Maurois, *Magiciens et Logiciens*. Editions Grasset.

gueix essent imperfecta, immoral, viciosa, tot i el pecat original de la intel·ligència. Francis Chelifer, l'escriptor, omple amb la seva autobiografia una de les parts del llibre. Mrs. Aldwinkle, la solterona anglesa, *salonnière*, protectora dels artistes i els literats, centra el llibre amb les seves necessitats sentimentals i sensuals. Mr. Cardan, com Scogan a *Antic Hay*, és el personatge intel·ligent i cínic que subratlla les febleses dels altres, contradiu llurs pretensions intel·lectuals i proclama, en canvi, a tot vent, el seu racionalisme amoral, que el porta a fer l'amor a una noia albada, però milionària. "L'amor dels paral·lels", com titula l'autor una de les parts de la novel·la, és aquesta lluita de pensaments i paraules que lliga i deslliga Calamy, l'actor de moda, i Miss Thriplow, la novel·lista; que uneix, també, en llur deliciosa insignificança, el socialista aristòcrata Lord Hovenden i Irene, la neboda de Mrs. Aldwinkle. Són, tot plegat, cinc o sis novel·les que es creuen i interfereixen, sense un personatge central, o més ben dit, amb un protagonista incorpori, però sempre present, que és la intel·ligència irònica de l'autor. Una intel·ligència superior, que és present en les descripcions de paisatge com en l'anotació dels estats anímics de cada personatge; que es complau en els detalls significatius com en els fragments de poesia que li han de servir per a caracteritzar una de les figures de la seva ficció.

Un crític anglès, Leonard Woolf, després d'assegurar que *Those Barren Leaves* era la millor novel·la que havia escrit fins aleshores (1925) Aldous Huxley, deia: "Els adjectius ordinaris del crític s'escriuen gairebé automàticament en la màquina: és brillant i gosada, escrita admirablement, plena d'humor i d'agudeses, hàbil i d'una gran cultura." Adjectius gastats, en efecte, que aplicats als llibres de Huxley

adquireixen un nou prestigi. *Those Barren Leaves* era una fita en l'ascensió contínua del talent del seu autor. Després d'aquesta novella rica en sensibilitat i en poesia, hom podia esperar una obra definitiva. I aquesta obra fou *Point Counterpoint*. Jo crec sincerament que, sigui quina sigui la producció ulterior d'Aldous Huxley, *Point Counterpoint* restarà com la seva producció més característica i important. Els llibres que han vingut després són, en realitat, ampliacions i comentaris dels mil temes que hi ha suggerits en aquesta novella, que compta entre les millors de la nostra època, i que és, ensems que un document humà preciós, una obra d'art i de tècnica prodigiosa. Ella i la darrera novella de Huxley, *Eyeless in Gaza*, mereixen d'ésser estudiades a banda. Formen el nucli més important de l'*opus* huxleyà i donen la clau dels seus procediments artístics i de les seves inquietuds espirituals.

L'èxit que assolí *Point Counterpoint* era extraordinari. Huxley, que havia fet un bon debut com a contista amb el volum *Limbo* (que conté, entre altres narracions, *La mort de Llull*), insistí en aquest gènere tan difícil. Algunes de les seves novel·les curtes, com *The Gioconda Smile* (*El Somriure de la Gioconda*) i *Two or Three Graces* (traduïda al català per Maria Teresa Vernet, sota el títol *Dues o tres Gràcies*) són petites obres mestres d'humor i de psicologia. La revenja de Miss Spence, decebuda en les seves il·lusions amoroses, i la personalitat canviant de Gràcia, segons l'amant de torn, inspiren a Huxley pàgines cruels i divertides. Cada un dels contes i les *nouvelles* continguts en els diversos volums publicats després de *Limbo* tenen un encís propi. Ells ens revelen un Huxley tendre, humorístic, cruel, sentimental. *Little Mexican* (*El Petit Mexicà*), *Brief Candles* (*Can-*

deles breus), *Mortal Coils* (*Lligades mortals*), són volums d'una inspiració diversa i sempre segura. La bohèmia artística moderna suggereix a Aldous Huxley contes d'una fina crueltat, com *The Tillotson Banquet*, *The Portrait* i *The Monocle*. Els seus llargs sojorns a Itàlia li permeten de retratar, continuació dels seus personatges de *Those Barren Leaves*, una llarga galeria d'anglesos extravagants o massa intel·ligents, en contrast amb els italians fogosos i buits: *Green Tunnels*, *Little Mexican*, i sobretot *The rest cure* (*La cura de repòs*), tràgica dintre la mateixa banalitat d'aquella passió d'una dona neurastènica per un bell minyó interessat. Li donen, també, marc i paisatge per a la fina història d'amor i de desencís que és *After the fireworks* (*Després dels focs artificials*), una de les poques narracions de Huxley que voregen — i amb quina traça i quina intel·ligència, encara! — el perillós abisme del sentimentalisme.

I arribem a *Brave New World*. Publicat el 1932, aquest llibre fou l'esdeveniment literari de l'any. Novella de sàtira i d'anticipació, s'acollia a una tradició grata a les lletres britàniques i il·lustrada per Swift, Samuel Butler, Bulwer Lytton i pel fecundíssim H. G. Wells, que més que ningú ha contribuït a popularitzar el gènere. Utopies bastides enllà del temps o de l'espai, la imaginació hi està sempre subordinada a una lògica i parteix d'una base real, ja sigui una teoria científica o una doctrina político-econòmica. *Brave New World* (traduït literalment, *Brau Nou Món*, d'uns versos de *La Tempesta* de Shakespeare) descriu la humanitat i el món d'ací a mil anys. Un Estat Mundial, posat sota el lema triple de Comunitat, Identitat i Estabilitat, regeix el món, i ha suprimit la individualitat humana, enemic de la solidaritat universal. Els infants no són engendrats ni

neixen: el servei social de la cessió d'òvuls i espermatozoides per part de ciutadans generosos permet de produir, en sèrie, després d'un curiós procés d'incubació, sèries inacabables de bessons, condicionats per endavant per al treball que hauran de realitzar i idèntics en tot, perquè són part d'un mateix òvul. Producció en sèrie que no solament té en compte les necessitats materials de la societat sinó les seves exigències morals, i sobretot l'equilibri de l'ordre social i la satisfacció dels ciutadans. I així existeixen éssers de diferents categories, predestinats a funcions diferents: "alfes" intel·ligents i superiors, que hauran de regir el món i ésser la selecció dirigent; "betes" secundaris, que faran bons tècnics i operaris especialitzats; "deltes", "gammes" i "ép-silons", en els quals la intel·ligència no abunda i que són aptes per als treballs més baixos i fatigosos.

En aquest món, Ford i Freud són, en una síntesi perfecta, els substituïts de Déu, i una religió racional, que es basa en la solidaritat universal i persegueix, per tant, l'anul·lació de la personalitat, celebra el seu culte amb orgies mítico-sensuals. La vida sexual, lliure de l'obsessió de la procreació, és considerada com una necessitat corporal indeclinable i és iniciada des de la infantesa, per tal d'evitar les repressions i els afectes durables, antisocials i perturbadors. Existeix, també, un paradís artificial, un estupefaent inofensiu, el "soma", que dóna la felicitat i l'oblit.

Una parella d'aquest món mecanitzat i perfecte visita, en un viatge de plaer, una "reserva de salvatges", al Nou Mèxic, un lloc on hom deixa, com a exemplars curiosos, restes de tribus indígenes lliurades encara a l'embrutiment de llurs tradicions i de llur manca d'higiene. Aquesta parella, en la qual l'home es sent, massa sovint, atacat del mal

de la individualitat, troba entre els salvatges una dona civilitzada, que fou abandonada involuntàriament, fa vint anys, i que es trobà, per la seva vergonya i el seu esbalaïment, gràvida d'un fill. Un fill que, amb la seva mare, serà rescatat i dut a la civilització. Les seves reaccions seran violentes; intoxicat de Shakespeare, que ha estat el seu nodriment espiritual fins al seu rescat, la concepció del món on l'han dut contrasta en absolut amb la seva sensibilitat i els seus prejudicis de salvatge. La seva mare ha mort en un llit d'hospital — un hospital meravellós, en el qual l'espectacle instructiu de la mort d'uns éssers sempre joves i bells és ofert, per completar llur educació, als nois de les escoles, — i el Salvatge, després d'una discussió amb un dels controladors del món, en les paraules del qual endevineu el mateix Huxley, es retira, nou ermità, a la solitud. Però ni el recés de la seva ànima li és permès, en aquest món que ha bandejat la individualitat: una dona que el desitja, les multituds que l'espïen, descobreixen la seva penitència i en fan un magnífic espectacle, pretext per a una saludable orgia col·lectiva. El Salvatge, desesperat i avergonyit, es penja.

He provat de resumir l'argument d'aquesta novel·la que és, ensems que una obra divertida, una font de meditacions profundes i una crítica de les idees fonamentals que dirigeixen la nostra civilització: la racionalització del treball, la mecanització de la vida, la vulgarització del confort, de l'art i de la felicitat. En *Brave New World*, diu un crític anglès, Winifred Holtby¹: "Aldous Huxley pren posició entre dues concepcions de la societat i es burla d'ambdues." I més enllà assegura: "Si trobarà una solució per als seus

¹ *The Bookman*, desembre 1932.

problemes o bé si continuarà la seva requisitòria contra la nostra realitat i els nostres somnis, conjuntament, és una de les preguntes més interessants de la crítica contemporània.”

Eyeless in Gaza haurà contestat parcialment aquesta pregunta.

III. — L'ARTISTA CREADOR

Aldous Huxley és poeta. Dos volums de versos: *Leda* i *The Cicadas (Les Cigales)* ho acrediten. Tota la seva obra en prosa en donaria també un testimoni fidel. Per les seves novel·les corre un ritme interior que ordena les paraules i les passions, que alterna els temes i els caràcters. La música dels mots, que lliga d'una manera màgica els versos de la poesia, s'escampa al llarg de totes les novel·les de Huxley i esdevé música de les idees, ressonància dels grans temes que turmenten el món i que són orquestrats sàviament en converses i escenes.

La música és una de les obsessions de Huxley. Entre les infinites coneixences del seu talent, la tècnica musical no té secrets. Exemple de virtuosisme, la composició de *Point Counterpoint* reïx en l'aplicació d'una fórmula musical a una novel·la. Reïx, també, en la creació d'una nova tècnica narrativa, a la qual el cinema ens ha acostumat darrerament, i que ha estat aplicat, d'una manera comercial, habilíssima tanmateix, per Vicky Baum a les seves novel·les cosmopolites.

Point Counterpoint, que vol dir Contrapunt. El títol ja és un programa, com ho són els versos de Fulke Greville que encapçalen el llibre. Trobo en un vocabulari musical aques-

ta definició del contrapunt: "Creat a l'Edat Mitjana, passat el segle XII, és l'art de superposar dues o un major nombre de línies o parts melòdiques. Com que aquestes melodies eren escrites aleshores en forma de punts, llur associació presentava als ulls un "punts contra punts". El mateix Huxley ha explicat quina era la seva intenció, quant a la tècnica emprada en la seva novel·la: "Fer una novel·la musical, no pas com els simbolistes, tot subordinant el sentit al so, sinó, en una gran escala, sobre les construccions. Meditar sobre Beethoven, els canvis de to, les transicions abruptes — per exemple, la majestat alternant amb la facècia com en el primer temps del quartet en si bemoll major. Encara són més interessants les modulacions, no solament d'un to a un altre, sinó d'un sentiment a un altre. Un tema és afirmat, després desenvolupat, després extret de la seva forma, imperceptiblement fins que, encara que hom el pugui reconèixer, hagi esdevingut totalment diferent..." "Feu entrar això en una novel·la. Com? Les transicions abruptes no presenten cap dificultat. L'únic que es necessita és un nombre suficient de personatges i d'intrigues paral·leles, arguments de contrapunt. Mentre Jones assassina la seva muller, Smith empeny el cotxet de l'infant en el parc. Hom alterna els temes. Són més interessants les modulacions, i les variacions són també difícils. El novel·lista modula reduplicant les situacions i els personatges. Ensenya diversos personatges enamorats, o morint, o resant, de maneres diferents: dissimilituds que resolen el mateix problema. O, viceversa, personatges similars confrontats amb problemes dissímils. D'aquesta manera hom pot modular de manera que es presentin tots els aspectes del tema; poden escriure's modulacions en qual·sevol nombre de maneres diferents. Un altre procediment:

el novel·lista pot atribuir-se el privilegi diví de creador i accontentar-se amb considerar els esdeveniments de la història sota diversos aspectes: emocional, científic, econòmic, religiós, metafísic, etc. Modularà de l'un a l'altre; per exemple, de l'aspecte estètic a l'aspecte físico-químic de les coses, del religiós al psicològic o al financer."

He volgut reproduir *in extenso* aquesta descripció, que fa Philip Quarles, un dels personatges de *Point Counterpoint*, novel·lista intel·ligent i marit desafortunat, en el seu carnet de notes, tan revelador de les idees i l'estètica de Huxley, perquè ell exposa, millor que no podria fer-ho jo, els procediments tècnics que ha emprat l'autor anglès en la seva gran novel·la. Orquestració de diversos temes, de diversos drames personals que s'encavalquen i s'entrecreuen sense que l'un ofegui l'altre, ans combinant-se i destriant-se contínuament. I per altra banda, canvis en la manera de descriure els esdeveniments. ¿Per què exposar-los invariablement des del punt de vista sentimental o psicològic? ¿Per què no presentar-los com a fenòmens físics o biològics, des del concepte econòmic i polític o des d'una escala financera de valors? Així la desesperada inquietud de Marjorie per la tardança de Walter és alterada per una sumària descripció del procés fetal d'un infant que ha de néixer i que "d'ací a quinze anys" serà confirmat en la seva religió. Així, també, la música arriba a la consciència de Lord Edward a través d'un procés fisiològic descrit amb complaença. Temes d'art, de ciència, de política; discussions literàries i sociològiques; reflexos de l'obsessió sexual que caracteritzà els anys de la postguerra a Anglaterra i que es concreten en uns quants llibres "fàbrics" — Lawrence, Aldington, Rad-

cliffe Hall — tot això passa a ratxes entre la complicada intriga del llibre.

Si només tingués com a interès la novetat de la tècnica, l'habilitat de l'artista, *Point Counterpoint* no hauria passat d'ésser una curiositat literària. Era també, però, pels personatges que presentava i pels problemes que posava en discussió, una obra d'una gran actualitat i d'un interès vivís-sim per al públic. Era una sàtira divertida i enginyosa, i també un llibre que feia pensar. Els personatges burlescos de les anteriors novel·les havien adquirit un gruix de figures representatives d'un estat d'esperit col·lectiu o d'una desviació del caràcter o de la intel·ligència. Assolien categoria de símbols d'una societat intel·lectual, cínica, brillant i amoral. Barrejats entre els éssers creats pel novel·lista, entremig de figures caricaturesques que poden posar-se al costat de les més reeixides de Dickens, com el Burlap impagable i la seva ànima germana. Huxley posava éssers reals, amb prou feines disfressats, com Mark Rampion i la seva muller, retrats transparents de David H. Lawrence i Frieda, la seva esposa; com el capitost dels feixistes anglesos, Oswald Mosley, que esdevé un Everard Webley teatral, buit i donjoanesc; com aquella parella lamentable de Walter Bidlake, voluble galant jove, i Marjorie, la dona que ha abandonat el marit i viu irregularment amb l'amant que ja s'ha cansat d'ella. En algunes de les figures del llibre l'autor adopta una posició mal dissimulada de compassió, com amb aquell artista en ple crepuscle, gran senyor egoista, que és John Bidlake; com amb Elinor, la muller del novel·lista Philip Quarles, que es sent sola al costat del seu massa intel·ligent espòs, i es deixa convèncer un moment per la passió verbal d'Everard Webley. Aquesta posició compassiva no és pas, tanma-

teix, gaire freqüent. Al contrari, la ferocitat anima sovint la pintura dels personatges: el vell libidinós que és Sidney Quarles, amb els seus llibres de pensaments, les seves secretàries jovenetes i fàcils i els mots encreuats a què dedica els seus lleures, és bo de debò.

En *Point Counterpoint* hi ha dos personatges que justificarien per ells sols el llibre i que tenen, en l'obra de Huxley, un profund significat. Són la dona fatal, Lucy Tantamount, i, sobretot, Spandrell. En Lucy Tantamount, Aldous Huxley ha pintat una imatge pessimista de la generació de la postguerra. Amoral, burleta, amb un fred cinisme que amaga una inquietud que la fa viatjar constantment, canviar d'avions i d'amants amb la mateixa facilitat. Per a ella, que viu al dia, el cor no existeix i el sentiment és un fardell que destorba. "Si us agrada la velocitat, si voleu salvar les distàncies, no podeu pas dur equipatge. La cosa consisteix a saber allò que hom vol i a estar disposats a pagar el seu valor. Jo sé exactament allò que vull; de manera que sacrifico el meu equipatge. Si vós voleu viatjar en una conductora, va per vós. Però no espercu, estimat Walter, que us acompanyi. Ni esperen tampoc que jo m'endugui el vostre piano de cua en el meu monoplà de dues places." Heus ací com Lucy acaba una conversa amorosa, un cop assadollada la carn. La posició és clara: res de complicacions sentimentals. Viure i gaudir i ésser lliure. Una actitud que retrobarem en el protagonista d'*Eyeless in Gaza* i que caracteritzaria, si no fos per l'idealisme humanitari i pacifista que li fa de contrapès, tota l'obra de Huxley.

Aquest idealisme té la seva representació, cruel i pessimista com correspon a la sàtira implacable que és *Point Counterpoint*, en la figura de Spandrell. Ella és la més im-

portant del llibre i en ella és on Huxley ha posat una major tendresa i un significat més pregon. Spandrell és, segons un altre personatge de la novella — Mark Rampion, contrafigura de Lawrence, — “un adolescent perpetu. Es trenca el cap damunt totes les coses que preocupen els adolescents. Està incapacitat per a viure, perquè es troba massa ocupat a pensar en la mort i en Déu, i en la veritat, i en el misticisme i en tota aquesta gamma; massa ocupat a pensar en els pecats i a tractar de cometre'ls i a sentir-se decebut perquè no ho aconsegueix. És deplorable. És una mena de Peter Pan; però encara és molt pitjor que el petit i repugnant gastament de Barrie, perquè es troba enclavat en una època més beneïta. És un Peter Pan a la Dostoievski, més Musset, més els noucentistes, més Bunyan, més Byron i el Marquès de Sade. Veritablement deplorable. Molt més encara per tal com, potencialment, és un ésser humà ple de decència”.

El retrat és bastant complet. Cal afegir, però, que aquest *snob* del pecat pateix profundament del segon matrimoni de la seva mare; que turmenta i envileix la dona que l'estima i que ell, fet i fet, també estima. Adopta una posició diabòlica, tot i que la troba profundament buida de sentit i fatigosa. Un gènere de vida al qual, assegura, està condemnat. I el continua perquè “hi estic condemnat. Perquè, en certa manera, és el meu destí. Perquè, al capdavall, això és la vida: odiosa i feixuga; això és el que són els éssers humans quan hom els lliura a ells mateixos: també odiosos i feixucs. Perquè, ja que un hom està condemnat, ha de condemnar-se doblement a si mateix. Perquè... sí, perquè realment m'agrada odiar i que em molestin”. I, quan algú li diu que no és pas absolutament necessari que dues persones siguin dissortades, ell replica: “¿Per què no volem que si-

guin dissortades? Potser és per això que són aquí. ¿Com sabeu que la terra no és l'infern d'algun altre planeta?"

Spandrell comet, amb la col·laboració d'Illidge — un biòleg comunista amb un evident complex d'inferioritat, — un crim en la persona del feixista Webley. En la sèrie de crims famosos de la literatura moderna, de crims, sobretot, *gratuits* i que només tenen, per al criminal, una significació espiritual, aquest que és descrit a *Point Counterpoint* es posa de costat amb els de *Le Rouge et le Noir*, *Crim i Càstig* i *Les Caves du Vatican*. En significat i en representació, Spandrell s'ajunta amb Julià Sorel, amb Raskòlnikov i amb el Lafcadio gidià. Comet, com ells, un crim per tal de demostrar-se una cosa. Experiència fallida. A través de la part repugnant de l'assassinat, se li esmuny la grandiositat i l'horror del crim. No troba, enlloc, Déu, i el diable se li esfuma. La recerca de Déu és, al capdavant, el mòbil secret de les accions de Spandrell, de la seva perversitat i el seu diabolisme d'infant enyorós de l'afecte maternal. Si aquesta darrera prova — el crim — li havia fallit, encara li'n restava una de suprema. La descripció de la mort de Spandrell, en una mena de suïcidi que té aire, també, d'expiació, és una de les escenes més significatives del llibre i tanca les seves melodies encreuades en un acord punyent, contrapuntat encara per unes breus variacions humorístiques sobre Burlap, l'hipòcrita.

És difícil que al llarg d'aquestes notes hom pugui fer-se càrrec de la importància i del contingut d'un llibre que cal llegir i que és impossible d'explicar. No he intentat, tan sols, exposar l'argument de *Point Counterpoint*, perquè aquesta novel·la, com d'altra banda totes les precedents d'Aldous Huxley, és feta de diverses accions paral·leles i desafia

la reducció a una línia definida de narració. En parlar de *Brave New World*, posterior en data a *Point Counterpoint*, ja he pogut referir-me a l'argument. *Eyeless in Gaza*, la darrera de les novel·les de Huxley, té també un personatge central. Té, per tant, un argument.

Si la novetat tècnica de *Point Counterpoint* era l'entrecreuament de diverses accions novel·lesques, les diverses melodies que corrien, sense confondre's ni perdre's al llarg de l'obra, la que ens ofereix *Eyeless in Gaza* consisteix a presentar-nos simultàniament la vida del protagonista Anthony Beavis a través de quatre èpoques diferents de la seva vida. La unitat cronològica que existia en *Point Counterpoint* i que en feia una vasta simfonia de la vida ciutadana londinenca de la postguerra, un petit món representatiu de la societat moderna, és substituïda, en *Eyeless in Gaza*, per una unitat interior dels estats d'esperit del protagonista en els quatre moments transcendents de la seva vida que ens són presentats. La seva infantesa, fixada en unes escenes de l'any 1902; l'adolescència, concretada en el 1912; la joventut, el 1926 i la maduresa, el 1934. Quatre narracions diferents, quatre aspectes de l'evolució de l'esperit d'un home, però explicats amb un vaivé constant. Un film passat no fa gaires anys (*El poder i la glòria*) i altres sense prendre-ho, com feia aquest, per sistema narratiu, ens han acostumat, al cinema, a aquestes ullades retrospectives i parcials en la vida d'un home. Segueix el contrapunt, però amb un tema central: l'Home Lliure.

Anthony Beavis és, en efecte, el mateix Spandrell, només que, com diria Huxley, el condicionament dels seus reflexos ha estat diferent. Les teories del biòleg rus Pàvlov són grates, en efecte, a l'autor d'*Eyeless in Gaza* i convenen al seu

pessimisme de moralista irònic sobre la grandesa dels sentiments i les passions humanes. En el famós experiment dels gossos, Pàvlov comprovava com el reflex fisiològic de la producció de salivera era independent de la masticació i en canvi es relacionava amb el so d'una campana que indicava l'hora de dinar, encara que aquest dinar no vingués després per als pobres animalets subjectes a experimentació. Els homes, vindrà a dir Aldous Huxley, reaccionen també així, d'una manera reflexa, independent de llurs pensaments i de llurs voluntats. Però no és pas únicament aquesta teoria que trobarem en l'obra huxleyana. El seu talent enciclopèdic i profund, els seus coneixements en tot, absolutament en totes les branques de la ciència, li donen unes eines de treball que fins ara havien estat negades a tots els novel·listes. Només podríeu trobar un altre escriptor d'imaginació dotat d'un tal utilitat científica, i seria igualment un anglès, H. G. Wells. Però l'autor de *L'Home Invisible*, escriptor genial, no és un artista, ni, d'altra banda, ha pretès mai d'ésser-ho. No és, sobretot, com Huxley, un poeta.

Les quatre èpoques de la vida d'aquest Spandrell lliure de complexos i dotat d'una independència econòmica absoluta que és Anthony Beavis, són descrites, en *Eyeless in Gaza*, d'una manera original i significativa. *Eyeless in Gaza*: sense ulls, a Gaza, com Samsó, després de la traïció de Dalila, voltant el molí amb els esclaus. Tret d'un vers de Milton, aquest títol és també manllevat a la poesia, com altres de Huxley, i ens presenta un espectacle dramàtic i transcendent: la intel·ligència de l'home, la seva raó, força suprema, condemnada, en una ceguesa inconscient, a l'inútil voltar d'una societat frívola i corrompuda, sense ideals ni ambicions. En la infantesa, la pèrdua de la mare d'Antho-

ny; les reflexions racionalistes del seu oncle; la presència de Mary Amberley, imatge de la dona; l'amistat fraterna de Brian, formaran el seu caràcter i donaran un clima als seus sentiments. A l'adolescència, en els dies benaurats que precediren la Gran Guerra, Anthony Beavis ha descobert la sensualitat, en la persona de Mary Amberley; ha traït l'amistat, en seduir Joan, la promesa del seu amic Brian; es fa culpable, deliberadament i sense cap mena de risc, de la mort de Brian, que es suïcida en saber la traïció del seu amic. Comet així, més gratuïtament encara que Spandrell, el crim, i el troba igualment buit de significat, però ple de remordiments.

La tercera època és la mateixa de *Point Counterpoint*. Els anys inconscients de la prosperitat, oblidats amb prou feines els horrors de la Guerra, 1926-1928. Anthony Beavis assisteix ja a la posta de la seva joventut. L'amor de Mary és fatigós. Ella ha envellit i les seves genialitats de dona sensual no compensen, ans encara agreugen, aquesta vellesa plena de coqueteria i que s'empara en la illusió equívoca del *gigolo*. Anthony es lliura a la filosofia, a la vida d'aventures de l'home lliure de preocupacions econòmiques i de lligams afectius. Tota una societat tèrbola i intel·ligent, en la qual s'ha desvetllat una curiositat morbosa pel sexe i les seves desviacions, volta la llar de Mary Amberley i les seves dues filles. Una d'elles, Helen, troba un enamorat ridícul i tímid, Hugh. Però és Anthony, amb el prestigi de la seva maduresa eròtica, qui, després de la mare, posseirà la filla. El capítol de la seducció i el de l'avortament, en la sòrdida clínica de París, són de les pàgines millors que ha escrit Huxley. La tècnica del novel·lista, la inspiració del poeta, el tacte de l'home intel·ligent hi són àmpliament demostrats.

Helen, al capdavant, es casarà amb Hugh, tot i descomptar per endavant el fracàs del seu matrimoni.

I per últim, la darrera època: 1933-1934. Anthony troba el desencís d'una llibertat fictícia i es convenç de la necessitat de servir una causa noble; d'assolir, per la intel·ligència i el sacrifici, una llibertat espiritual més alta i més autèntica. El protagonista de la novel·la troba, a la quarantena, el desencís de la seva vida lliure de tota mena de lligams espirituals que el lliguen a les blanícies d'una existència confortable i egoista. L'episodi decisiu d'aquesta conversió és un incident sense importància: la caiguda d'un gos des d'un avió; el cos de la bestiola que s'esclafa damunt el pati abocat a la Mediterrània on prenen el sol i es lliuren a la pura sensualitat Anthony i Helen. Ella és la dona que no es resigna a renunciar a l'amor. Ell l'home que no el cerca ni el necessita. Aquest incident absurd els separarà. Helen trobarà en el comunista Ekki Giesebrecht, si no l'enamorat, l'idealista. Anthony, en canvi, se n'anirà amb Mark Staithe (un nou reflex del Lawrence dels darrers anys) a Mèxic, i allà, després d'unes absurdes aventures sense importància, trobarà el Dr. Miller. Aquest home, personatge evangèlic, el convertirà a un apostolat pacifista que predica amb l'exemple, amb la mansuetud del gest i l'entusiasme de la paraula, la unitat del món i de la vida, foses amb la diversitat de la llibertat i de l'esperit. Unes planes de to molt elevat, de pura metafísica, clouen aquesta novel·la de sis-centes pàgines, en la qual pullulen, amb els seus sentiments i les seves expressions, els personatges més diversos. L'argument que he intentat d'exposar ens hi és dit, a través del contrapunt cronològic emprat per Huxley en aquest llibre, fragmentàriament. És igual que en la vida: a poc a poc, a mesura que aneu fent

la coneixença d'un home, us són revelats, sense ordre de temps ni de lloc, els episodis significatius de la seva vida, els seus pensaments, els seus amics i les seves amants. I els secrets més recòndits — la mort de Brian i la responsabilitat que hi té Anthony — no us són revelats sinó al capdavant de la intimitat.

En aquesta novel·la, Aldous Huxley es presenta com un dels esperits més profundament revolucionaris del nostre temps. En lloc de condemnar amb grans discursos la inútil mesquinesa, la nociva frivolitat de la societat de la postguerra, les pinta amb les tintes exactes i amb els mots precisos que les expressen. Revolució pacífica, que té molts punts de contacte, salvant les enormes distàncies de mentalitat i de clima, amb la de Gandhi, la que proposa Huxley en aquesta darrera novel·la té prou interès per a parlar-ne extensament. *Eyeless in Gaza*, ultra el missatge que conté, és una novel·la excellent. Els personatges secundaris — Beppo, Gerry, Hugh — són parions dels Burlap i els Gumbriel dels llibres anteriors. Brian Foxe, l'home decebut en les seves il·lusions més pures; Helen, enamorada de l'amor; Mark Staithe i sobretot Anthony Beavis, són figures inoblidables.

Abans de cloure aquest capítol, cal fer esment de dos aspectes del talent de Huxley: el de poeta i el d'autor dramàtic. Els seus dos llibres de versos, *Leda* i *The Cicadas*, obres de joventut, uneixen la perfecció de la forma a la bellesa de l'expressió. La seva aportació al teatre, ultra una adaptació de Sheridan, consisteix en *The World of Light* (*El món de la llum*). Són tres actes espirituals, divertits i a estones patètics. Huxley hi pinta una dona enamorada, de la qual ha fugit l'home estimat i que, creient-lo mort, el

cerca a través de l'espiritisme. Troba, en realitat, el mèdiu, un farsant sentimental que, a través de les evocacions del difunt, l'enamora. Però el difunt no ho és. L'accident d'aviació on ell i el seu amic cínic i aventurer semblava que havien mort, només havia deixat cec l'amic i indemne l'amat fugitiu. I el retorn d'aquests dos fantasmes interromp l'orgia d'espiritisme on l'enamorada i el pare del desaparegut s'han submergit i de la qual àdhuc ha tret un llibre "documental" que és un èxit de venda. El retorn imprevist ho espatlla tot. Caldrà retirar de la circulació un volum que es basa únicament en les trampes d'un mèdiu. La dona surt de l'encís purament sensual que havia substituït l'amor primitiu, però la repulsió instintiva que per ella sentia l'home estimat i que l'obligà a marxar, perdura encara. El "fantasma" optarà, després d'unes escenes burlesques i cruels, per retirar-se novament al món d'ultratomba, fals o veritable, en el qual l'havia cregut tothom.

És una comèdia brillant, amb figures ben dibuixades i un diàleg intel·ligentíssim. El tema de la metapsíquica, com diria Richet, és un dels que més interessin els anglesos. En tractar-lo, Aldous Huxley reivindica el qualificatiu que li ha estat aplicat i que ha permès als traductors francès i espanyol del seu llibre de viatges *Jesting Pilate* de titular-lo *La volta al món d'un escèptic*. Aldous Huxley, l'escèptic, Però també podria dir-se, amb tanta o més justícia: Aldous Huxley, l'idealista.

IV. — EL PENSADOR

Una de les tasques més fàcils i agraïdes serà, el dia que hom s'ho proposi, fer un recull de pensaments d'Aldous Huxley. Només caldria espigolar en les pàgines de les seves novel·les, retallar rèpliques de les converses que les esmalten. Només caldria mirar, full per full, els seus llibres de viatges i d'assaigs. Obriu els tres diaris d'un turista intel·ligent que es diuen *Along the road* (*Carretera enllà*), *Jesting Pilate* (*Pilat el mofeta*) i *Beyond the Mexique Bay* (*Més enllà de la Badia de Mèxic*) i trobareu, atapeïts, els temes de reflexió i de crítica. Preneu els volums d'assaigs, que són publicats regularment i que recullen la col·laboració de Huxley a revistes i *magazines*, i no solament completareu el pensament de l'autor d'*Antic Hay* quant a filosofia, música, literatura, religió, i tota altra matèria humana i divina, sinó que tindreu l'explicació de les seves posicions estètiques i la seva reacció contra el puritanisme britànic, al costat de la darrera descoberta biològica i del comentari més àcid de l'actualitat política internacional. Llibres que es diuen *Music at Night* (*Música a la nit*), *Do what you will* (*Feu el que vulgueu*), *On the margin* (*Al marge*), *Proper Studies* (*Estudis adequats*) i aquella interessant antologia de textos de literatures estrangeres, comentada agudament per Huxley, que es diu *Texts and Pretexts*.

En aquests llibres, Aldous Huxley us parlarà de Pascal, de Baudelaire, de l'arquitectura índia i de la civilització asteca. La seva intel·ligència enciclopèdica traurà tota una teoria política i religiosa de l'evolució de l'art popular a Mèxic i afermarà, en l'espectacle de les guerres interminables en-

tre les minúscules repúbliques centro-americanes el seu pacifisme i el seu culte insubornable de la llibertat.

D'una tal densitat de matèries i d'un gruix tan considerable de pensament, el més difícil és extreure les línies principals. André Maurois assenyalava, com a característiques del talent de Huxley, la barreja, inèdita fins ara, de ciència i poesia, que caracteritza els seus llibres; el seu modernisme, en el sentit de situar-se, com a home del nostre temps, davant els éssers i els problemes de l'època; el seu enciclopedisme, doblat de racionalisme, que el fa creure en l'avenc constant de la ciència i en la sobirania de la raó per damunt de l'instint; al costat, però, el seu bovarysme, la seva inquietud, que després d'una afirmació massa contundent de racionalisme, li permet d'insinuar que la raó, també, mal dirigida, pot errar-se de camí, que la intel·ligència excessiva pot ésser un defecte i una muralla que us separa del món real. Maurois assenyalava també el pessimisme, a frec d'un masoquisme morbós, que caracteritza la concepció del món, tal com Huxley ens la proposa, en el *Brave New World*. ¿On seria la salvació d'aquest món buit, ridícul i egoista? En la religió, potser? Hereu dels grans racionalistes del segle XIX, l'honestedat espiritual de Huxley es resisteix a admetre aquest joc, ple de convencions. ¿On seria, doncs, la solució del problema angoixant que es proposa i ens planteja? En l'art — particularment en la música, — diríeu, en observar la freqüència amb què Huxley es val de les fórmules musicals, de la poesia, enmig dels seus conflictes dramàtics. Spandrell es prepara per a la mort amb l'audició d'una pàgina de Beethoven, que és, assegura ell al materialista-idealista que és Rampion, la millor demostració de l'existència de Déu. En un assaig titulat *La resta és silenci*,

Huxley alludeix aquesta escena, duta a les taules en l'adaptació teatral que ha estat feta de *Point Counterpoint*. "Era com si un déu hagués davallat d'una manera real i visible, esbalaïdor i tanmateix reconfortant, misteriosament embolcallat en la pau que ultrapassa tota comprensió, divinament bell." A través de l'art, creació humana, l'home retroba la seva naturalesa angèlica i l'explicació del món.

A l'obra de Huxley, la natura no hi és present sinó com a marc dels personatges i els pensaments. La cançó monòtona de les cigales forma un fons damunt el qual es destaquen les idees, la música, els mots màgics de la poesia. Aquest és l'únic paper que Huxley reserva a l'espectacle natural, a les meravelles del món inert o del món animal. Si pren amb avidesa la lliçó de biologia que dona una granota o un insecte; si descriu amb complaença el procés d'evolució d'un òvul de conilla i assoleix en aquesta explicació científica una autèntica qualitat poètica, només ho fa per l'interès que això pugui tenir de cara a l'experiència humana.

Tampoc — i aquest és un retret que li és fet sovint — no hi ha, a l'obra d'Aldous Huxley, l'home vulgar. Ell menysprea la vulgaritat que és la base de tantes grans novel·les i que Dickens emprava quan li semblava. Edmond Jaloux atribueix a aquest horror de la vulgaritat la dificultat d'assolir el grau de vida intensa que és indispensable a un gran novel·lista. "Un gran novel·lista, abans que tot, té el deure d'ésser vulgar, perquè la vida és vulgar i els homes són vulgars, i la pretensió del novel·lista és reproduir la vida; aquesta vulgaritat és exactament el que manca a Virginia Woolf, a Anglaterra, o a Jean Girandoux, a França, però és la qualitat fonamental de Balzac, de Dickens

o de Dostoievski." Podeu acceptar o no aquesta afirmació, però us serà difícil d'admetre que Aldous Huxley, tot i el seu intel·lectualisme i el seu horror de la vulgaritat, no sigui un gran novel·lista. Precisament la comparança amb l'autora de *Mrs. Dalloway* i amb Giraudoux reforça aquesta darrera afirmació. Per la intensitat de la vida que evoquen les novel·les de Huxley, per la qualitat humana, gairebé de símbol, dels seus protagonistes i per la transcendència dels problemes que plantegen, llur importància és infinitament superior a la dels magnífics joiells d'intel·ligència i de gust que són els llibres de Virginia Woolf o de l'autor de *Siegfried et le Limousin*. Si Huxley tria, invariablement, els seus personatges en un ambient entre aristocràtic i bohemí; si el poble que treballa i sofreix no hi és, físicament, present, un afany de justícia total vertebrava els llibres i dona gruix i força a les sàtires.

Ultra la solució de l'art, en *Eyeless in Gaza*, Aldous Huxley ens proposava una altra solució més ambiciosa del problema de la vida. Una solució que ell sembla haver adoptat, en constituir el *Peace Pledge Movement*, amb personalitats tan importants com el canonge H. R. Sheppard, Rose Macaulay, Bertrand Russell, Siegfried Sassoon i Storm Jameson. El mot pacifisme ha estat tan deslligat del seu significat genuí, que sembla una mica desproporcionat aplicar a aquesta finalitat tota una filosofia de la vida. Anthony Beavis, el protagonista d'*Eyeless in Gaza*, lliura les seves meditacions i els seus esforços a una activa propaganda d'un pacifisme gairebé místic, que es concreta en un mot: Unitat.

"Ell estava destinat a ells, com una mà està destinada al braç. Destinat als seus amics, destinat àdhuc a aquells que s'havien declarat enemics seus. No podia pas fer res que no

els afectés tots, igual amics que enemics — en bé, si el que feia era bo, en mal, si era dolent. Unitat, es repetia. Unitat. Unitat de la humanitat, unitat de tota vida, àdhuc de tot ésser. Unitat física, en primer lloc. Unitat àdhuc en la diversitat, àdhuc en la separació. Models separats, però iguals en tot. En tots la mateixa constellació de les unitats últimes d'energia. Igual en la superfície del sol que en la carn vivent escalfada per la radiació solar; en el pom perfumat de flors que en el mar blau i en els núvols de l'horitzó; en la pistola del mexicà embriac que en la sang obscura i seca damunt aquella cara desfeta entre les roques, la sang fresca que esquitxava de vermell el cos nu de Helen, les gotes que fluïen de la contusió del genoll de Mark.”

I aquesta unitat és la mateixa unitat de la vida, no solament física i material, sinó espiritual, emocional. I la unitat havia de fer-se en la pau. “En la pau hi ha la unitat. Unitat amb les altres vides. Unitat amb tots els éssers. Perquè dessota tots els éssers, dessota les innombrables formes idèntiques però separades, dessota les atraccions i les repulsions, hi ha la pau. La mateixa pau que jeu sota el frenesí del pensament. La pau obscura, incommensurablement pregona. Pau des de l'orgull i l'odi i la ira, pau des dels afanys i les aversions, pau des de tots els frenesís diversos. Pau a través de l'alliberament, perquè la pau és la llibertat absoluta. La llibertat i ensems la veritat. La veritat de la unitat feta experiència.” En aquestes darreres pàgines d'*Eyeless in Gaza* caldrà cercar aquesta interessant evolució vers un misticisme pacifista, evolució que els esdeveniments mundials han precipitat i que l'ha induït, igual que al protagonista de la seva darrera novel·la, a adreçar-se directament al gran públic. En una interessant entrevista con-

junta amb H. R. Sheppard, sobre la significació del *Peace Pledge Movement*¹, Aldous Huxley declarava: “Voldria insistir que el pacifisme no és pas simplement una actitud especial contra la guerra, sinó una filosofia completa i una manera de viure. Hom pot comportar-se militaristament a casa seva, al despatx o a la fàbrica, com a individu privat o com a home d’afers en qualsevol relació humana imaginable. La guerra és simplement el cas extrem del comportament militarista. En realitat, és el terme final de molts actes de violència en les relacions personals i d’afers. Si no els limiteu a temps, s’acumularan i acabaran inevitablement en guerra. El pacifisme és un preventiu. El Moviment, ho confesso, té una finalitat específica; però a mi em sembla que, si ha de reeixir en la seva tasca especial i immediata, ha de prendre en consideració totes les formes de militarisme — econòmic, social, domèstic — tant com l’internacional.” Per a aquest moviment pacifista, Huxley preconitza la no cooperació, en el sistema de Gandhi, el refús de la violència, àdhuc contra els agressors i creu que, ja que la intel·ligència i la civilització duen l’home a una catàstrofe per la creació d’eines de mort i per la sobreproducció que desorganitza els mercats, la mateixa intel·ligència ha de segregar un antídote per anul·lar aquests resultats desastrosos.

En un opuscle, Aldous Huxley explicava aquests punts de vista i a llur través hom veia com el pensament d’aquest gran racionalista, d’aquest gran intel·lectual, desembocava en una mena de misticisme que no refusava l’ús de l’oració, de la meditació en comú. El dubte constant, la inquietud d’aquest pensament superior l’han dut a desesperar de la

1 *Nash's Pall Mall Magazine*, juliol 1936.

mateixa intel·ligència, a orientar-se vers l'absolut. Huxley no es resigna, malgrat tot el seu pessimisme raonat, malgrat les indicacions de la seva intel·ligència terriblement lúcida, a renunciar a la seva creença en la naturalesa angèlica de l'home. La recerca de la llibertat de l'esperit li sembla, encara, la més alta de les missions i, en aquesta recerca, ens ofereix un dels espectacles més interessants i patètics que un pur intel·lectual, situat en la seva dramàtica impotència davant l'estupidesa del món i dels homes, pugui donar.

RAFAEL TESIS I MARCA

DE LA GRANDESA D'ÀNIMA

“Nemo ante obitum beatus” és una frase que figura en la història del món, però pròpiament no vol dir res. Per a ésser formulada amb alguna profunditat, hauria de dir: “Espera proves fins a l'últim.”

A tu, bon amic meu, no te n'han mancat; a mi tampoc, i sembla que el destí estigui convençut que som teixits, no de nervis, venes, artèries i altres òrgans derivats d'aquests, sinó de ferro.

Gràcies per la teva lletra!

El que és propi d'aquesta prova, el que té de singular i d'important, és que tots els pesos que jo creia descarregar de mi per any nou i posar-los sobre una vida jove, des d'ara hauré de seguir arrossegant-los jo mateix i portar-los tant més difícilment endavant.

En tals circumstàncies, solament el gran concepte del deure pot sostenir-nos. No tinc cap altra preocupació que el meu equilibri físic; la resta vindrà naturalment. El cos deu, l'esperit vol, i qui veu prescrita a la seva voluntat la via més necessària, ja no ha de menester gaires reflexions.

GOETHE, 20 de novembre 1830, en resposta a una lletra de condol de Zelter per la mort del seu fill.

IMITACIÓ DEL FOC

INDECISA, RARA, NOVA...

Tant de rêves en l'air.

ÉLUARD

*Indecisa, rara, nova,
ara comença la rosa.*

— *Dama lleugera, ofrenada
sou al rei.*

*Entre focs i violins
d'artifici,
les llums, triomfals i fortes.*

— *¿Com sabré que la promesa
és aquesta dama tímida?*

*Contra el matí que la volta
no troba l'aire, no gosa,
la rosa.*

(Fira encesa)

A UNA DAMA QUE ES PENTINAVA DARRERA UNA
REIXA EN TEMPS DE VICENÇ GARCIA

*Amor, senyor de l'ampla monarquia
que publica el clavell i el foc proclama
en l'ardor de la galta i en la flama
de l'exaltació que l'aire cria,*

*els cabells de fníssima atzabeja
en el combat de vori que pentina
perú de lliris i de llunes mina,
ornament de les neus, dels ors enveja,*

*treu de la reixa, i que la saborosa
feina del bes, batalla graciosa
del córrer d'unes cames despullades,*

*deixi les verdes herbes alterades...
Oh desmai de les tiges onejants
de marbres, ceres, roses bategants!*

(Fira encesa)

NOMÉS UN ARBRE A LA VORERA PORTA...

A Amàlia Tineo

*Només un arbre a la vorera porta
el tremolor del mar, i el frec de fulles
retorna el benefici de les ones.
Les roques mortes en arenes mortes
viuen només uns brins d'herba poruga.
Mar foll de gris i verd i força d'aire
trenca cristalls sobre la costa blana,
aprèn l'ombra llunyana, blava i blanca,
dels núvols plens de vent i pròdigs d'ales.
Només en mi pots créixer més i estendre
més pura sal, més amagada pedra,
i encara retrobar-te en camins foscos
per balenes remotes i algues velles.
Però jo m'he perdut en les planúries
que han oblidat la dansa, el crit de l'aigua,
entre alzines i roures, entre llunes
sense rius, sense pous, sense ones altes.*

(Rosa secreta)

TRAGEDIA SPETTACOLOSA

I

— L'ombra dels arbres sobre l'herba és teva
 i el vi dins els cristalls encesos, blancs,
 fill de noces terribles entre el sol i la terra.
 El dia morirà si tu dius el secret,
 el secret de la sang, el despòtic secret
 que et nua a cada solc i a cada núvol.
 Infant que saps paraules revelades:
 presideix el suplici de la tarda!
 Desvetlla't en el vent de cada fulla,
 com una flama perseguida d'aïres.
 Deslligaràs les feres i les brases,
 palau del foc i palau de la carn.

*Carenes i serrals cremen altíssims...
 Proclamen el martiri de la tarda.
 Ball de vents, progrés de la primavera,
 bressa l'infant i encén magranes, prunes.*

II

*Les banderes, les proes dels grans vaixells de l'aigua
 trenquen fogueres de rosers incendiats.
 Cabelleres de l'aire, cabelleres de l'aire
 dins els boscos, dins els jardins il·luminats.*

*Trompetes militars de l'incendi retrunyen,
embriagades de l'avançada de la nit.
Tropes de l'aigua vénen secretament i vetllen
l'alba lassa i amarga dels despertars marins.*

(Arbre de flames)

ESCOLTO LA SECRETA...

*Escolto la secreta
harmonia de l'aire
i l'ardor que tremola
d'unes grans aigües lliures.*

*Ales i dansa! Déus
que ara passen i canten
altes músiques! Llum
dels ulls sagrats i verges!*

*Estic sol en aquestes
ombres i sento caure
ones de sang enmig
d'una alba trista i aspra.*

Barcelona, setembre 1936.

(Arbre de flames)

EN LA MEVA MORT

*Estic cansat de tu, domini fosc
i tempestat de flama.*

*M'exaltaré damunt els horitzons
i trauré les banderes al desert
de la darrera cavalcada.*

*Reina d'aquestes hores, ara véns
tota brillant, armada,*

*inútil desesper del vespre! L'alba
s'acosta ja amb l'espasa,*

*i l'ardor temerari que m'encén
allunya les estrelles.*

Madrid, març 1936.

(Arbre de flames)

ROSSELLÓ - PÒRCEL

1 Bartomeu Rosselló-Pòrcel, català de Mallorca, morí al Brull el dia 5 del proppassat gener. La REVISTA DE CATALUNYA publica avui alguns poemes inèdits, escollits del llibre que el jove mestre ha deixat complet i llest per a la impressió. La seva forta personalitat serà estudiada en un assaig que per a la REVISTA DE CATALUNYA prepara un dels nostres millors crítics.

CRÒNIQUES

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANDREU A. ARTÍS: *L'accent de Barcelona.* —
FERRAN SOLDEVILA: *El professor Barjau.* —
MAURICI SERRAHIMA: *Els premis literaris.* —
R. CLOSAS: *El Parlament prorrogat.* — FERRÍ
VERGÉS: *El viatge de Delbós a l'Europa central.*
— A. ROVIRA I VIRGILI: *L'acord germano-polo-
nès sobre les minories nacionals.* — JOAN SACS:
El perquè d'aquesta guerra del Japó contra la Xina.

L'ACCENT DE BARCELONA

EL QUART D'HORA DE LA BIOLOGIA. — *Tots els rellotges del món científic toquen el quart d'hora de la biologia. És el quart d'hora de la contrició de la ciència que, després d'haver-se cregut infal·lible, reconeix que ignora encara les beceroles de la vida.*

A Barcelona, el quart d'hora de la biologia ha tocat al campanar del vell Hospital de la Santa Creu, en la més noble de les arquitectures del Raval. Allí, al saló d'actes de l'Acadèmia de Medicina, la Societat de Biologia de Barcelona ha celebrat les seves noces d'argent. El ressò de la campanada encara dura; ara, però, en l'aula universitària on el doctor Josep Puche professa les seves lliçons de biologia, dintre els Cursos de cultura fonamental del Seminari de Pedagogia.

En la sessió commemorativa del vint-i-cinquè aniversari de la nostra Societat, el mestratge de Ramon Turró fou evocat diverses vegades. I l'evocació tenia lloc, precisament, sota el "colomar" on el nostre savi, a inicis de segle, realitzà les seves descobertes bacteriològiques. I al nom del mestre, hi fou associat el nom del deixeble predilecte, el doctor Manuel Dalmau, mort en plena joventut per a dissort de la ciència.

"El més jove dels vells i el més assenyat dels joves." Així definí Turró i Dalmau el cap del Govern de la República, el doctor Negrín, que volgué presidir i compartir la joia discreta amb què els biòlegs catalans han tancat un quart de segle de treball honest i patriòtic.

"PEPET DEL CARRIL". — *Al seu pis de la Plaça Nova ha mort "Pepet del Carril". Amb aquest pseudònim era conegut Josep Barbany, escriptor humorístic que comentà durant molts anys, en vers i en prosa, l'actualitat barcelonina.*

A darreries del segle passat i a començaments d'aquest, tota una generació de literats festius, a la qual pertanyia "Pepet del

Carril", donà vida i popularitat a innumbrables setmanaris, els noms dels quals, posats avui l'un darrera l'altre, formen un gustós rosari de l'humor casolà: "L'Esquella de la Torratxa", "La Tomasa", "L'Apagallums", "Lo Llonguet", "La Cigala", "El senyor Canons", "L'Honorata", "La Bugadera", "Lo Frare Llec", "Lo Porró"...

Els literats es deien Domènec Bartrina, Marià Escriu Fortuny ("M. Riusec"), Josep Asmarats ("Astaransa"), Simó Alzina Clos, R. Pons, J. Serra i Constanó ("Jep de Jespus"), Manuel Marinello ("A. Llimoner"), Josep M. Burgas ("Maiet"), Salvador Bonavia, Lluís Millà... Els astres de la colla eren Josep M. Codolosa i Juli Francesc Guvernau ("C. Gumà"). L'un era l'antitesi de l'altre. Codolosa era el príncep de la bohèmia local. A "Gumà", el conreu de la poesia fàcil li havia obert les portes de la burgesia.

Molts d'aquests escriptors eren obrers d'ofici: carrilaires, mecànics, tipògrafs. En un moment de màxima eufòria literària, per allà els volts de l'any 90, arribaren àdhuc a fundar un "Círculo Literario". Però habitualment es reunien en una tertúlia al Cafè de l'Alhambra, existent allà on avui hi ha el teatre Barcelona.

Quan l'espirit de Barcelona s'obrí als quatre vents, quan la poesia esdevingué per als catalans gairebé una religió artística i patriòtica, els poetes humorístics callaren espontàniament. Ningú no els hagué de combatre. D'ells es pot dir que si en escriure havien demostrat llur bon humor, en callar a temps demostraren llur intel·ligència.

M'IIAN CREMAT L'ESCOLA. — Jo havia estat alumne de l'Escola del Mar. Hi anava cada dia, i abans de pujar els quatre graons del llindar, travessava tota la Barceloneta, al llarg dels carrers que porten noms tan plens de suggestió marinera com són Pescadors, Mestrança, Alcanar, Atlàntida, Vinaroç... A les portes de les cases, les xurxes i ls salabrets s'eixugaven al sol. Els mariners i les dones dels mariners, asseguts a les cadires baixes, feinejaven en els portals pintats de verd i de mangra. Els infants i les gallines es disputaven al carrer, i tot l'aire anava ple de llurs crits i de llurs cants.

Dintre l'Escola l'atmosfera era tota diferent. Girada d'esquena

a la barriada, l'Escola era oberta i oferta al mar. La casa estava posada sota l'advocació de la serenitat poètica, i els déus del director, l'estimat Pere Vergés, eren aleshores Goethe, Maragall, Tagore, Francis Jammes...

Però, pel que es veu, la fusta no és pas un bon material per a construir muralles. Les parets de l'Escola eren impotents per a contenir aquella picaresca de la platja que bullia allí, a pocs metres de l'ensenyament. L'alumne que vaig ésser jo, almenys, es va deixar suggestionar per ella. I anys després a "Garbí", periòdic que redactaven els nois de l'Escola del Mar, en alguns dibuixos i en alguns escrits, vaig tenir el goig de trobar-hi el millor esperit dels pillets de platja que, al costat de l'Escola, s'empaitaven entre les barques i els "merenders".

Tot això, que només era ahir, avui ja és història. L'Escola del Mar, construïda en fusta, ha estat cremada per les bombes dels avions jacciosos. Unes hores escasses bastaren per a convertir en cendra un edifici que havia estat l'orgull de la ciutat. Altres edificis bombardejats ensenyen permanentment les seves ferides. L'Escola del Mar, que havia estat un fogar de bellesa, ha volgut estalviar al món l'espectacle del seu esquelet.

MISSIÓ LIBERAL. — Volia parlar de les guerrilles teatrals, dels elencs de guerra i de tot aquest moviment teatral que s'ha despartat de cara al moment. Però en aquest món tot està escrit. Un lector del "Brusi" d'ara fa més de cent anys m'ha pres el tema i les paraules. Ve't ací la nota d'aquest lector, que signa "B. C.", apareguda en una mena de secció lliure oberta per aquell temps al "Diario de Barcelona", nota que fou exhumada pel meu pare, Josep Artís, en un seu estudi sobre l'autor i comediant Josep Robreño:

"Persuadit, des de ja molts anys, que el teatre, manejat oportunament, pot contribuir a arranjar i dirigir l'esperit públic; confirmat en aquesta idea pel que he vist, amb el més gran dels plers, en les funcions patriòtiques que s'han executat en el nostre teatre de Barcelona... disposaria que el ciutadà Robreño, actor i compositor de les petites obres que generalment s'han celebrat, divertint-nos i inflamant-nos en gran manera, sortís en la següent

“missió liberal”; que acompanyat dels satèl·lits de la seva elecció precisos, de cantaires de cançons patriòtiques i músics necessaris, donés la volta per Catalunya, i en els pobles i ciutats on hi hagués avinentesa i no perill, repetís les curtes funcions teatrals de què hem parlat, a raó de dues o tres diàriament...”

Precisament enguany s'escau el centenari de la mort de Josep Robreño. I totes aquestes “missions liberals” que els organismes públics encarreguen a diverses formacions teatrals, són una mena d'homenatge a les idees i a les inquietuds de l'home pintoresc que posà la primera pedra del teatre català, sense ni tan sols adonar-se'n, convençut que només feia política.

LES DONES DEL CARRER NOU. — Així que entreu al carrer Nou, una infinitat de dones us fan l'ullet. Quan us hi acosteu, dissimulen, tivades darrera dels vidres dels aparadors d'unes botigues pintades de color blau cel o de color violeta.

Anys enrera, precisament en aquesta època de l'any, quan el Carnestoltes, les dones del carrer Nou donaven la seva gran festa. Els aparadors eren inundats d'una llum esbalaïdora, i fins a altes hores de la nit, les dones del carrer Nou s'oferien als badocs vinguts dels quatre indrets de la ciutat, vestides de pierrots, de gautxos, de dames del “grand siècle”, de princeses orientals.

Les dones del carrer Nou a vegades són molt maltractades per llurs amos. Algunes d'elles es passen dies sencers nues als aparadors o, el que és pitjor, pornogràficament despullades. A aquesta, només li han deixat les mitges; aquella altra, vestida només amb la faldilla i el capell, descobreix als passants la nuesa del seu bust de cera.

A vegades, el maltractament arriba fins al crim. Un crim com imaginat per sobrealistes. Els cossos mig nus apareixen horriblement mutilats. Els braços tallats en rodó romanen abandonats per terra. Aleshores, els aparadors — aquells suprems palaus dels dies del Carnestoltes — es transformen en sòrdides cambres d’“hotel meublé”, com les que abunden pel barri. I en passar pel seu davant, les famílies honestes abaixen la vista i apressen el pas.

ANDREU A. ARTÍS

EL PROFESSOR BARJAU

AQUEST vell professor, vell de vuitanta-sis anys, que el bombardeig del dia 19 de gener va escollir com una de les seves víctimes més representatives — ancianitat, ciència, vida retirada i pacífica, — havia estat un dels bons professors de la Universitat de Barcelona. Bon professor en el sentit de bondados, amb aquella indulgència tota plena de distinció de l'home que l'ha atresorada en una llarga experiència de dolor dignament sostinguda. Bo també en el sentit d'eficàcia docent i, més encara, per la impressió que feia al deixeble — tan apreciada i agraïda pel deixeble! — de trobar-se davant d'un home amb personalitat, o, tot senzillament, d'un home.

Recordo haver sentit dir a Carles Riba que el professor Barjau era un dels pocs catedràtics que li havia produït la sensació d'un mestre. De gairebé tots els altres professors corrien anècdotes més o menys divertides, judicis sovint irrespectuosos. No recordo haver-ne sentit mai cap que fes referència al Dr. Barjau. En canvi, entre seleccions d'estudiants es comentaven algunes de les poques, escassíssimes frases dites pel mestre al marge de les seves lliçons gramaticals, de llengües semítiques. "Llegeixin el llibre de Job — deia amb la seva veu pausada i profunda, en topar-se, en l'exercici quotidià de traducció, amb algun passatge singularment impressionant del llibre sagrat, — llegeixin el llibre de Job, que, essent el llibre del dolor, és el llibre de la vida, perquè la vida és dolor."

Jo el recordo, alt, una mica corbat d'espatlles, ja vell (avançava per la seixantena), amb els cabells i la barbeta blanquinosos, amb el nas aquilí, i amb uns moviments de cap a banda i banda, molt característics. Escrivia molt a la pissarra per a il·lustrar les seves explicacions, ja prou clares d'elles mateixes. Explicava lentament, sense vacil·lacions ni enfarfeces, amb una gran senzillesa. Els seus apunts de gramàtica aràbiga, escrits de la seva pròpia mà i litografiats, eren un model d'exposició succinta i diàfana.

Mercès a les seves explicacions l'espessa gramàtica hebrea de Viscasillas esdevenia entenedora i eficaç. Si, en els exercicis de traducció aràbiga, deixava de banda l'Alcorà, per al qual i per al seu autor tenia mots despectius, en els de traducció hebrea no utilitzava sinó la Bíblia, que concentrava la seva admiració. "Procurin conservar el que han après — recordo que va dir en finir el curs el darrer dia de classe — i traducixin cada dia unes quantes ratlles de la Bíblia: així hauran llegit en la llengua original el llibre més gran que mai hagi estat escrit."

La major part dels seus deixebles no vam seguir el seu consell. No perquè no el jutgèssim bo, sinó perquè altres camins se'ns endugueren. Tres alumnes, però, entre els millors, van persistir en la via que el seu mestre els traçava: l'un passatgerament, però fecundament — Carles Riba; — els altres, fent dels estudis semítics la vocació de llur vida — Ignasi Gonzàlez-Llubera i Josep M. Millàs-Vallierosa.

Riba (aquests dies ho recordava en la seva aflicció) va estar a punt de decantar decisivament els seus estudis en la direcció hebraïtzant, i calgué tota la força de la seva vocació hellenística per allunyar-l'en. No, però, sense que abans ens hagués donat una versió del *Càntic dels Càntics*, que és, per al nostre gust, la millor de les que existeixen en català — i no és pas dir poc, ací on existeixen la versió de Jacint Verdaguer i la de Frederic Clascar. Gonzàlez-Llubera prosseguia decididament els seus estudis hebraïcs a Madrid, amb el professor Yahuda, i si bé després, a Anglaterra, va alternar-los amb els estudis hispànics i va arribar a ocupar la càtedra de Llengua i Literatura espanyoles que ocupa, anys ha, a la universitat de Belfast, ja mai més no va abandonar la seva activitat en el camp de la literatura rabínica, dins el qual s'ha fet un nom de prestigi. Millàs-Vallierosa, finalment, va consagrar-se als estudis aràbics; i, en plena dictadura, i malgrat la intervenció directa del dictador en la marxa de les oposicions, va aconseguir una càtedra de llengües semítics de la Facultat de Filosofia i Lletres. Però, en lloc de permetre-li l'opció a la càtedra vacant per jubilació reglamentària del Dr. Barjau (1922), hom va obligar-lo a acceptar la càtedra de la Universitat Central. No fou sinó més endavant que Millàs pogué venir a la Universitat

de Barcelona i prosseguir entre nosaltres la labor del seu mestre, des de la seva mateixa càtedra.

Aquests han estat els deixebles més destacats del professor Barjau: ells són l'obra més important de la seva vida científica, la més transcendental, superior, indubtablement, a les que formen la seva bibliografia, més aviat reduïda; els esmentats apunts de gramàtica aràbiga (1911); un discurs d'inauguració de curs del 1898 a la Universitat de Sevilla, on havia professat, sobre textos de Jesús Ben Sirah, descoberts al Caire l'any 1896; el discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona sobre Salomon-ben-Gairol (1916); l'estudi sobre les obres del barceloní rabí Iedaiah Hapenini ("Butlletí de l'Acadèmia de Bones Lletres", 1929).

Ara vivia totalment apartat de les activitats científiques. S'havia reclòs en una vida remota, modesta i simple (modèstia i simplicitat foren les seves qualitats bàsiques). Se'l veia, els dies clars, passejant lentament, molt lentament, per les amples vies barcelonines. I un d'aquests dies l'ha sorprès la mort: una mort violenta i tràgica, en contrast feroç amb la mort serena que hauria escaigut com a coronament de la seva vida.

FERRAN SOLDEVILA

ELS PREMIS LITERARIS

EN plena guerra, els premis literaris de la Generalitat han estat adjudicats, no diré com si res no hagués passat, però sí amb prou normalitat perquè resultin un símptoma de vida literària intensa i veritable: una commoció tan excepcional, i que ha afectat el nostre poble d'una manera tan directa i tan pregona, no ha pogut interrompre la vida de la cultura i de l'art. Commoure-la, sí, i altra cosa seria senyal de meselleria; però interrompre-la, no: i això ens diu prou clarament com la cultura i l'art literari, base de la Renaixença, han arribat a viure la mateixa vida de la

nostra pàtria, a ésser-ne una part integrant com una altra qual-sevulla. Heus ací la significació essencial dels premis literaris d'enguany.

Dos premis nous han augmentat el rengle: *Narcís Oller*, al millor conte; *Valenti Almirall*, al millor treball periodístic. Adonem-nos, tot passant, de l'anomalia que representa que mentre el premi de contes s'anomena *Narcís Oller*, el de novel·la sigui *Joan Crexells*. Però jo no ho canviaria: la tradició ho és tot, en aquestes coses, i el *Crexells* ja en comença a tenir: és precisament el que més en té. El que vull remarcar és la dificultat que hi haurà sempre a adjudicar aquests nous premis a un conte o a un article. El contista, i molt més el periodista, no són homes d'una obra: és un conjunt el que els fa valer. Un article, si és isolat, en certa manera ja no és periodístic: qualsevol bon escriptor farà un bon article; la prova del periodista és fer-ne un cada dia — o dia per altre, si voleu. I el conte tampoc no fa de bon triar, isolat: es corre el risc de negligir la qualitat essencial de la bona narració, i de deixar-se enganyar per la importància aparent d'unes composicions decoratives fetes amb literatura sobrera d'altres bandes, d'altres gèneres. Fins fa por que es pugui produir un gènere de contes-per-a-premi, com hi ha hagut poètics per a Jocs Florals. Els bons jurats poden evitar-ho, és clar. Però potser seria més segur premiar un volum de contes, un aplec d'articles. L'experiència ho aclarirà.

Ara com ara, aquests dos premis han produït una consagració i una sorpresa. La sorpresa ha estat l'adjudicació del premi *Oller* a un conte inèdit d'un escriptor nou i jove: Lluís Ferran de Pol. L'obra anterior d'aquest autor és molt reduïda i poc coneguda: una simpàtica activitat en una vila de la costa, amb altres amics, i unes primeres temptatives de conte, en una de les quals recau el premi. Plenament i literalment, tota la seva obra és obra de joventut. Un premi, en un autor que comença, entusiasta i adalerat, ha d'ésser un estimulament meravellós: qui sap si li deurem uns fruits avui insospitats.

La consagració recau en un nom prou conegut: Antoni Rovira i Virgili. La justícia de la distinció ve precisament dels mèrits de veritable periodista que li han estat premiats. Perquè l'edi-

torial i la crònica del dia són els gèneres més autènticament periodístics. No recordo si era Xènius que deia que l'article de fons és l'únic gènere literari que han creat les generacions modernes, o cosa així; si no és ben cert, no n'hi manca gaire. La condensació, la precisió, les dimensions obligades, la necessitat de jugar alhora les idees generals i l'actualitat més concreta, i l'estil necessàriament planer, despullat sense ésser abstracte, suggestiu sense ésser brillant — ve't aquí un seguit de condicions i de limitacions que fan d'aquella peça tan modesta un greu problema literari; molt més greu que els que pot presentar l'altre gènere periodístic més brillant: el reportatge. Jo no he conegut més enllà de tres o quatre editorials de categoria — i d'algun d'ells, el públic no en sap ni el nom; — un dels tres o quatre, no hi ha dubte, Antoni Rovira i Virgili. Els qui som prou vells per a recordar les emocions periodístiques del temps de la Dictadura, si bé tenim presents uns altres jocs brillants, fets dintre del periodisme, però que no anaven de dret a la informació del lector sinó més aviat a fer que pogués expansionar-se, hem de recordar per força la tasca de l'editorialista que, pacient i consciencios, provava d'escamotejar a la censura un comentari més, sense, però, fer jocs malabars ni escriure massa entre ratlles, i que sabia conservar, mig ofegat per la nova limitació, aquest to de periodista veritable. Però per a tenir aquest to, no sol haver-n'hi prou amb el bagatge cultural que anomenem, en el mal sentit, periodístic. El fet de començar per Rovira i Virgili dóna, en aquest sentit, al premi una nova exemplaritat.

Un altre cas hi ha hagut, en els premis d'enguany, de nova consagració d'un valor reconegut: l'adjudicació del premi Maragall a Carles Riba. La publicació recent del pròleg a *Nausica* en el volum de les obres completes del seu autor hauria, per ella sola, justificat aquesta adjudicació, amb el doble fonament de la qualitat del magnífic assaig, i d'ésser-ne l'objecte una obra del mateix Maragall que dóna nom al premi. Riba hi fa una interpretació de *Nausica* que la posa definitivament en el rengle de la gran obra maragalliana: la classifica, en el sentit que els francesos donen a aquest mot; alhora, la interpretació crítica té aquell aire de llançar-se a dir-hi la seva que és característic del veritable

assaig. Convindria que algú en parlés, d'aquest pròleg, perquè hi ha molta gent que no se n'ha adonat. Sigui com sigui, el cas és que Carles Riba també ens ha donat enguany el seu terç llibre de crítica, *Per comprendre*, i és aquest el que se n'ha endut el premi, per unanimitat. El llibre és importantíssim, i seguint un costum general en els llibres de Riba, ja està exhaurit. No és gaire fàcil de fer-ne una anàlisi ràpida: es prestaria a dir frases més o menys enginyoses i que es retirin a lapidàries — i em fa fa por que una part de la crítica que s'ha adreçat a Riba sigui feta així, — quan els comentaris que de Riba es puguin fer han de prendre més aviat un aire modest, i han d'ésser prolixos i entretinguts: d'altra manera no crec que puguin donar idea de la complexitat de les seves interpretacions, de la constant variació del punt de vista que li permet de trobar aspectes absolutament insospitats en les obres que comenta.

De tots els premis, el Crexells segueix essent el més popular. Fou el primer, i quan fou creat produí una sensació que ara difícilment s'imaginem els nois joves que fa deu anys encara no tenien edat de parlar de literatura. I ara el vull defensar i dir que, encara que potser no ha estat el judici perfecte que llavors somniàvem, la llista dels autors premiats — Puig i Ferrater, Miquel Llor, Bertrana, Sagarra, Carles Soldevila, Maria T. Vernet, Martínez Ferrando, Francesc Trabal — demostra que els jurats han tingut força seny: la major part dels premis literaris estrangers, fins els més famosos, donen un resultat molt més allunyat de la realitat literària sobre la qual s'exerceixen. Aquest any, després d'una lluita seriosa, ha anat a parar a Mercè Rodoreda, per una novel·la inèdita de nom lullà: *Aloma*. L'autora — i és la segona novel·lista premiada, remarcuem-ho — s'ha ben guanyat el dret de figurar a la llista. Començà per un parell de temptatives sense gaire gruix, desorientades, a les quals seguiren dues novel·les ja amb un sentit propi. Una certa arbitrarietat, el predomini de l'enginy, el conreu especial de certes brillantors externes, molt de joventut, les distingia. En canvi en la d'ara es pot dir que per primera vegada s'ha llançat a fons: el tema, ja molt sabut — la seducció d'una noia, — hi és tractat sense cap esforç de brillantor, amb absoluta cruessa, amb una voluntat de reduir tots els accidents

externs a un nivell de normalitat. Només en certes rares escenes, i en la forma impressionista de les descripcions, apareix encara un desig de treballar l'aspecte literari extern. La força de la novel·la està en els personatges: d'entre ells la protagonista, la seva cunyada, el nen, i el seductor, arribat d'Amèrica, són magistrals: si algun dels altres és un poc desdibuixat, o al contrari un xic massa subratllat, això ja no pot treure la realitat del conjunt. El seductor especialment és creat de mà de mestre: no ens és descrit, i no en sabem res més del que en sap la protagonista; els seus actes ens el fan conèixer, i quan, cap a la fi, l'autor ens conta la seva vida anterior, això serveix per a donar a la tragèdia d'Aloma el seu veritable sentit. Una grisor tràgica — amb raríssims intermedis — predomina en el llibre: l'obsessió sexual, barrejada amb la tragèdia individual, terrible, i alhora tan petita davant de les vides dels altres, fa pensar en certa literatura germànica moderna. Algú ha dit que s'havia premiat un llibre *divertit*: em sembla que aquest mot, tot i que era dit com un elogi, pren davant de la lectura de la novel·la un aire de calúnnia. Interessant, sí, i suggestiu, però no divertit, almenys en el sentit corrent d'aquest mot: no ho permeten l'emoció intensament humana que prenen certes pàgines, la delicada història de la malaltia i mort de l'infant, dita amb una sobrietat de recursos admirable, i l'ambient gris, vulgar, enrarit — i alhora, remarquem-ho, profundament barceloní.

Mercè Rodoreda va molt endavant. És evident que encara se li poden fer retrets — una extensió sovint excessiva, per exemple; — però el pas que ha donat ha estat gegantí, i en la bona direcció: la de la creació de fets i de personatges, prova del novel·lista autèntic.

Parlàvem de consagracions. També ho és, encara que sigui en un sentit diferent, l'adjudicació del premi Folguera a Josep Lleonart; ho és en el sentit que farà adonar el gran públic de la figura d'aquest interessantíssim escriptor. No se n'ha adonat gaire, fins ara, i no serà perquè Lleonart sigui obscur ni difícil, sinó probablement perquè ell no s'ha preocupat de cercar-lo, i menys encara d'afalagar-lo. Les coses que el preocupen i les que l'interessen, encara que les digui amb prou claredat, no són de les que

poden cridar l'atenció d'un distret. Carles Riba, per exemple, cerca sovint l'aspecte difícil de les coses, aquell que no és obvi, que pot ésser relacionat amb raons d'ésser ocultes o distants. Però aquest nobilíssim ús d'unes qualitats agudíssimes d'escorcollador, no el priva, un cop la feina feta, de presentar-ne els guanys en una forma afirmativa, literàriament polida fins a la brillantor, que si bé fa veure tot el procés de l'anàlisi, exclou fins a la memòria dels dubtes del camí. I llavors, fins aquell que no hi arriba se sent almenys desvetllat. Però aquesta posició no fóra possible a aquell que cerqués, en allò que escriu, precisament de donar forma als seus dubtes, o als seus problemes. Ara bé, la mena d'apartament del públic de Lleonart es pot contraposar a la manera tan diferent com practica Carles Riba aquesta independència de l'intellectual. Lleonart dona als seus problemes la màxima importància: en la narració, sovint una part de la construcció és sacrificada a la llibertat del simple narrador, que amb una modesta probitat no sap, ni vol, abandonar cap problema amb vida pròpia per una altra raó, ni que sigui d'art; i d'ells directament neix una bona part de la seva obra. No tota, és clar, perquè, com s'ha dit ja tant, són Maragall i Goethe els seus models, i la contemplació de la bellesa del món el duu sovint a la posició afirmativa — diversament matisada i desigualment intensa — dels dos mestres. Però en el fons de la seva obra corre una línia, molt amagada, però gairebé contínua, que la caracteritza: és el dolor. No el dolor tràgic, agut, ni el dolor individual, contra el qual es reacciona; més aviat una mena d'ambient de dolor, que resta somort moltes vegades, que l'autor arriba a recusar, i que a desgrat d'això persisteix a sota, amagat, una mica tímid. El títol del llibre premiat, inèdit, és *Les elegies i els jardins*. ¿Ens duran, aquestes elegies, una nova floració d'aquest aspecte de l'autor?

El premi Iglésies no ha estat adjudicat. El problema que ha plantejat el jurat pot determinar un moment importantíssim en la història dels premis literaris i en la interpretació de llur sentit. Però l'afer ha estat portat massa a la vista de tothom, perquè m'escaigui de fer-hi ací un comentari.

MAURICI SERRAHIMA

EL PARLAMENT PRORROGAT

L'article 14 de l'Estatut de Catalunya, llei de les Corts Constituents de la República del 15 de setembre del 1932, en el seu paràgraf 3^r, està concebut en els següents termes: "*El Parlament (de la Generalitat), que exercirà les funcions legislatives, serà elegit per un termini no major de cinc anys, per sufragi universal, directe, igual i secret.*" Entre altres, els articles 24 i 33 de l'Estatut interior de Catalunya, llei del Parlament de la Generalitat del 26 de maig del 1933, desenvolupen el text transcrit, així: "Art. 24. — *El mandat parlamentari durarà cinc anys, a comptar de la data de celebració de les eleccions*" i "Art. 33. — *El Parlament finirà: Primer. — Per l'expiració del termini legal. — Segon. — Abans, si ho acorda el propi Parlament pel vot de la majoria absoluta dels diputats en exercici del càrrec i en sessió especialment convocada a aquest objecte. — Tercer. — Per referèndum popular d'acord amb l'article següent. El President de la Generalitat convocarà eleccions generals tres mesos abans de l'expiració del termini legal de duració del Parlament. — En els dos últims casos, el President de la Generalitat convocarà eleccions legislatives dintre dels vuit dies següents a aquell en què hagi estat declarat dissolt el Parlament, per a una data que no sigui més llunyana del seixantè dia següent. — El Parlament dissolt es reunirà amb ple dret i recobrarà la seva potestat com a Poder legislatiu si el President de la Generalitat no convoca noves eleccions en el termini que fixa el present Estatut interior.*"

El dia 20 de novembre del 1932, d'acord amb el que disposen els paràgrafs 2.º i 3.º de l'article únic de les disposicions transitòries de l'Estatut de Catalunya, el Decret del Govern Provisional de la República del 8 de maig del 1931, els Decrets del Govern de la Generalitat del 26 d'octubre del 1932 i les altres disposicions concordants, foren celebrades eleccions de diputats al primer Parlament de la Catalunya autònoma. Segons els preceptes abans copiats, aquest Parlament havia de finir, per expiració del termini legal ordinari de duració, el dia 19 de novembre proppassat. I, tres mesos abans d'aquesta darrera data, o sia per tot el dia 19 d'agost darrer, el President havia de convocar noves eleccions generals.

Oportunament, aquesta qüestió es suscità als qui tenen al seu càrrec el compliment de les obligacions que imposen els preceptes transcrits. Vegem i estudiem el plantejament i els termes del problema i la solució que li ha estat donada.

Les disposicions copiades són categòriques: termini màxim i normal de la duració del mandat parlamentari regional: cinc anys a comptar de la data de la celebració de les eleccions; i, tres mesos abans de l'expiració d'aquest termini, convocatòria d'eleccions generals pel President de la Generalitat.

Ara bé; les extraordinàries circumstàncies passades i presents al nostre país, derivades de la guerra en curs, no són pas menys imperioses. Amb llur realitat insubornable, de fet, han impedit que es pogués procedir, en deguda forma, a les eleccions estatutàries. En efecte: amb gran part del cos electoral sobre les armes, amb milers de ciutadans catalans que lluiten a centenars de quilòmetres dels límits de la nostra terra, impossibilitats, per tant, d'exercitar llurs drets i complir llurs deures, actius i passius, electorals, era impossible de procedir a consultar el país si es volia que d'aquesta consulta en sortís, clara i definida, la voluntat popular. Car, mancades forçosament de l'apuntat nombrós concurs, unes eleccions generals, si en una tal ocasió s'haguessin, malgrat tot, celebrat, és segur que no haurien donat lloc a l'expressió de la voluntat general del poble, sinó solament a una manifestació fragmentària d'aquesta que podia ésser contrària al voler general.

Decidir, apreciant la situació creada, si havien de celebrar-se eleccions o no, era un punt d'ordre polític. I, políticament, fou resolt que no se'n celebrarien. Ara bé; resolt, en la forma i ordre expressats, aquest extrem, ¿com cohonstar aquesta necessitat política, imposada per la realitat actual, i enquadrar-la dintre dels preceptes legals que ens ocupen?

* * *

En dirigir la mirada a altres llocs i enrera a la recerca de casos similars al que tractem, apareixen els ocorreguts a Anglaterra i a França. El primer, lluny en el temps i fins en la semblança, es produí durant el regnat de Carles I d'Anglaterra amb l'anomenat Parlament llarg que es reuní el 1640. En aquest cas hi hagué una pròrroga anormal del mandat legislatiu — que era triennal, — perquè aquest Parlament aprovà un "bill" pel qual no podia ésser dissolt sense el seu consentiment. Així tingué la desmesurada duració de prop de tretze anys, al cap dels quals fou dissolt per Cromwell, triomfador en la guerra civil, quatre anys després de l'execució del monarca. Les causes de la pròrroga, en aquest cas, foren la reacció del Parlament contra els abusos del poder reial, sense que es pogués aconseguir l'equilibri, car després el Parlament, en la contrabalançada, abusà també de la seva preponderància.

Els ocorreguts a França són els citats pel tractadista Joseph Barthélemy en el seu "Précis de Droit Constitutionnel", editat a París el 1933, per la "Librairie Dalloz". A la pàgina 242, sota l'epígraf "Prolongació anormal del mandat legislatiu", diu aquell: "*Es evident que una assemblea, allargant el mandat, no pot aplicar-se a ella mateixa el benefici d'aquesta prolongació. Això no obstant, hi ha hagut en la història dos exemples contraris a aquesta idea.*" Exemples, afegim nosaltres, que, si bé són tendents a la mateixa finalitat aparent — prolongació del mandat, — obeeixen, però, a causes i motivacions ben diverses, sobre les quals després insistirem. I segueix Barthélemy: "*Segons la carta del 4 de juny del 1814, la Cambra era elegida per cinc anys i renovable cada any per cinquena part. Inquiet per aquesta elecció que, cada any, debilitava la majoria governamental, M. de Villèle va fer votar la*

lleï que porta el seu nom i que, d'una banda, suprimeix la renovació parcial i, de l'altra, prolonga la durada del mandat legislatiu de cinc a set anys i, per fi, decideix que tots els diputats en exercici al moment de la votació de la lleï ho estaran durant set anys. De fet, una dissolució els impedirà de gaudir aquesta dilació."

"Hem tingut, en segon lloc, l'experiència de la guerra — es refereix a la del 1914 al 1918. La Cambra elegida el 1914 arribà a la fi del seu mandat abans que la desmobilització fos portada a terme. Era molt difícil de procedir a efectuar eleccions sinceres. Els combatents, els territoris envaïts no podien pas votar. El Parlament es prorrogà ell mateix. La força major excusà aquesta mesura anormal; però una Cambra elegida per una durada determinada, que prorroga el seu mandat, comet un abús de poder envers la Constitució i un abús de confiança envers el poble."

La severa crítica que el professor citat fa de la Cambra que s'aplica a ella mateixa els beneficis d'una prolongació del mandat parlamentari, també per ella acordada, la trobem justa en el primer dels casos que addueix, però no en el segon, anàleg a l'actual del Parlament de Catalunya.

Els motius que impulsaren Villèle a fer votar la lleï que porta el seu nom, foren motius de caràcter partidista, desmesurades apetències de prolongar l'usdefruit del poder per part de la fracció governant, a desgrat de l'opinió de la majoria del país que, en les successives renovacions parcials de la Cambra, se li anunciava adversa. En aquest sentit, és evident que la prolongació del mandat parlamentari efectuada per la dita lleï incideix en els abusos de poder i de confiança que retreu Barthélemy. En canvi, en l'altre cas esmentat de França durant la guerra gran, no són pas motius particularistes ni interessos de partit els que obliguen a prorrogar el mandat parlamentari. És l'insubornable imperatiu de la realitat, el caràcter notòriament extraordinari d'aquelles circumstàncies, que no podien ésser previstes en els textos legals reguladors de la matèria, la *força major*, en una paraula, el que obliga a procedir de la manera sabuda, que és l'única possible si no es vol incórrer en adulteracions i mistificacions, o acudir a expedients fragmentaris, inadmissibles tots, i pitjors que el mal que tracten d'evitar. I ja és sabut que "ad impossibilia, nemo tenetur".

* * *

La lleï francesa del 24 de desembre del 1914, el projecte de la qual fou presentat per M. Malvy, Ministre de l'Interior, i a la qual fa referència Barthélemy en els passatges del seu llibre que hem copiat, en la seva exposició de motius, consigna les raons ja apuntades i diu: "*La mobilització que ha cridat sota les banderes tots els ciutadans sotmesos a les obligacions militars, fa necessària l'adopció de mesures legislatives destinades a portar temporalment al règim electoral modificacions importants. De bon principi, s'hauria de procedir, des del 1.º de gener al 31 de març, a les operacions de revisió de les llistes electorals. Aquest treball no es podria efectuar no podent els mo-*

bilitzats demanar llur inscripció a les llistes noves o fer-hi constar, si s'esqueia, llur canvi de residència: hi ha lloc, doncs, a retardar fins a la cessació de les hostilitats les operacions anuals de revisió d'aquestes llistes. D'altra banda, no és possible, en el moment en què la major part dels electors estan sobre les armes, de reunir el cos electoral a fi de proveir les vacants que s'han produït o que sobrevindran mentre duri la guerra, tant a la Cambra de Diputats com a les assemblees departamentals i comunals. A més, convé considerar que alguns departaments i districtes estan ocupats encara per l'enemic i impedit, per tant, de participar a la vida política del país." La part dispositiva de la pròpia llei és aquesta: "Art. 1.^r Les operacions de revisió de les llistes electorals per a l'any 1915 resten ajornades fins a la cessació de les hostilitats. — Art. 2.ⁿ Durant el mateix període, i fins que una llei especial hagi autoritzat la convocatòria dels col·legis electorals, no es procedirà a cap elecció legislativa, departamental, comunal o consular. — Article 3.^r Les disposicions d'aquesta llei són aplicables a Algèria i a les colònies." Si bé no es diu d'una manera expressa, és palès que aquesta llei prolonga tàcitament el mandat parlamentari.

A Catalunya, en el nostre recent cas objecte d'aquestes consideracions, anàleg al francès suara estudiat, s'ha adoptat també una solució semblant a l'acordada per la Cambra francesa el 1914. Però el fet fins ara és part de la solució, no és tota la solució. Manca, encara, quelcom que veurem després.

El dia 18 d'agost darrer, el President de la Generalitat presentà al Parlament de Catalunya un projecte de llei que fou dictaminat, discutit i votat en la mateixa sessió, i degudament promulgat després. La part dispositiva d'aquesta llei, tal com quedà definitivament redactada, és aquesta: "Article 1.^r Es relleva el President de la Generalitat de l'obligació de convocar eleccions generals en el termini establert per l'article 33 de l'Estatut interior de Catalunya, fins que sigui vençuda la subversió militar feixista. El President convocarà les eleccions generals en el termini de tres mesos a comptar des de l'esmentada data. — Art. 2.ⁿ Als efectes de la capacitat legal del Parlament, aquest es reunirà amb ple dret fins a l'elecció del nou Parlament. — Art. 3.^r De la present llei, se'n donarà compte al President de la República i a les Corts, als efectes conseqüents."

L'exposició de motius d'aquesta llei catalana que abunda, entre altres, en les raons ja estudiades, diu així: "La rebel·lió militar de juliol de l'any passat i les seves conseqüències, han creat problemes d'ordre constitucional que no són nous en la història del règim parlamentari en altres països. Cal resoldre'ls dintre dels principis bàsics del règim polític vigent, acomodant els preceptes legals a les situacions de fet, sense trencar els fonaments de l'ordre jurídic que serveixen de base a la Constitució de la República i a l'Estatut de Catalunya.

"L'article 14 de l'Estatut de Catalunya estableix que el Parlament serà elegit per un termini no major de cinc anys. Concordant amb aquest precepte, l'article 24 de l'Estatut interior fixa la durada del mandat en igual període

de temps, i l'article 33 del mateix Estatut interior encarrega al President de la Generalitat la convocatòria d'eleccions generals, tres mesos abans de l'expiració del termini legal de duració del Parlament.

"En les actuals circumstàncies, milers de ciutadans de Catalunya defensen amb les armes, a centenars de quilòmetres del nostre país, la llibertat i el progrés social, en perill per l'escamesa dels traïdors a la voluntat legítima del poble. La convocatòria d'unes eleccions generals és en aquests moments una obligació impracticable. I davant la força major que impossibilita al President de la Generalitat el compliment d'un precepte establert per l'Estatut interior, acut al mateix Parlament que va establir aquest precepte legal, a fi que, transitòriament i per mentre durin les actuals circumstàncies, lliuri al President de Catalunya de l'esmentada obligació, fins que, acabada la guerra, sigui possible la convocatòria d'eleccions generals.

"Per disposició de l'article 33 de l'Estatut interior de Catalunya, el Parlament es reunirà amb ple dret i recobrarà la seva potestat com a poder legislatiu si el President no convoca eleccions en el termini legal. No cap, doncs, en el mecanisme del nostre règim parlamentari, una solució de continuïtat, puix que el legislador ha previst que el règim autonòmic no pugui mai trobar-se mancat del seu òrgan primordial, que és el Parlament. Per altra part, la pròrroga del mandat parlamentari haurà de finir amb la convocatòria, feta en temps hàbil, de les eleccions generals per a constituir el nou Parlament.

"Ultra la situació de fet produïda per força major i en la qual no pertoca a cap òrgan del Poder autònom la responsabilitat, podria també considerar-se que la suspensió de la vida legislativa i àdhuc de la seva capacitat legal de designar el defensor de les seves pròpies lleis davant el Tribunal de Garanties Constitucionals, per tot el temps en què va estar vigent la llei del 2 de gener del 1935, declarada inconstitucional per sentència del susdit Tribunal, va comportar una suspensió per igual temps en els terminis que limiten el mandat parlamentari, de la mateixa manera que el Tribunal de Garanties Constitucionals va considerar-los suspesos en tots els procediments que es seguien per a promoure la declaració d'inconstitucionalitat de les lleis catalanes."

Als efectes del que disposa l'article 3.º de la llei que ens ocupa, per part del President de la Generalitat, ha estat comunicada a les Corts de la República i en la sessió celebrada per aquestes el dia 1.º d'octubre d'enguany s'anuncià que la comunicació passaria a la Comissió de Presidència per a informe.

Aquesta és la situació actual del problema que tractem. Com hem dit, la solució està encetada, però manca encara quelcom a fer. Examinem-ho.

* * *

Per a fer-ho, creiem escaient de reprendre el cas francès que hem analitzat i comparar-lo amb el català.

La República francesa és un estat unitari, la sobirania del qual resideix en les dues Cambres parlamentàries que encarnen el poder legislatiu. El mandat parlamentari hi té una durada de quatre anys i la disposició que el fixa no té caràcter constitucional, sinó ordinari, i pot ésser, per tant, modificada com qualsevulla altra llei ordinària. (Barthélemy, "Le Gouvernement de la France", editat a París, el 1919, per Payot et Cie.) Així, la prolongació del mandat parlamentari, en la forma tàcita que abans hem alludit, pogué ésser duta a terme, sense ulterior retop, cloent i resolent definitivament la qüestió, per la llei del 24 de desembre del 1914.

Catalunya, en canvi, forma part, com a regió autònoma, de la República espanyola, que és un estat integral (art. 1.º de la Constitució). Com a tal Regió autònoma, el seu Parlament regional té potestat en determinades matèries, dintre de certs límits i d'acord amb bases prefixades. No en té, però, sobre altres matèries que corresponen a les Corts de la República. A Catalunya cal, doncs, tenir en compte, no sols les lleis emanades del Parlament regional, sinó també les de les Corts que l'afecten, sigui perquè recauen sobre aquelles matèries que, tot i referir-se particularment al nostre país, estan reservades al Poder Central, sia perquè afecten l'ordenament general de la República. Una d'aquestes darreres matèries és l'estatutària que, de certa manera, participa del caràcter constitucional i és competència exclusiva, en última instància, de les Corts de la República. (Art. 11 de la Constitució.) Si els preceptes reguladors de les eleccions de diputats al Parlament de Catalunya fossin sols els continguts en l'Estatut interior, n'hi hauria hagut prou per a resoldre la qüestió (igualmente que en el cas francès, perquè aleshores aquest i el nostre haurien estat idèntics en el fons i en la forma, i ara ho són només en el fons), amb la llei catalana del 19 d'agost darrer. I, encara, si hagués estat així, hauria pogut suprimir-se el tercer article de la llei últimament dita. Però, com hem dit al principi, els preceptes de l'Estatut interior relatius a les eleccions de diputats al Parlament regional no són més que desenvolupament del que conté el paràgraf 3.º de l'article 14 de l'Estatut d'autonomia, que fixa el termini màxim de cinc anys, ja totalment esgotat pel Parlament actual, per a la duració del mandat parlamentari. I, sobre la matèria estatutària, en darrer terme, correspon d'entendre a les Corts de la República. D'aquí que els dos primers articles de la llei que prolonga el mandat parlamentari català siguin dirigits, podríem dir, Catalunya endins, i el tercer, Catalunya enfora. Aquesta llei, per si sola, no resol i clou tota la qüestió, com en el cas francès, sinó que deixa, per a dir-ho vulgarment, una porta oberta. Expliquem-nos: a causa de no tenir potestat el Parlament català sobre matèria estatutària, aquesta llei, encara que es fonamenti justament en les tan repetidament mencionades causes de força major, no pot afectar el paràgraf 3.º de l'article 14 de l'Estatut d'autonomia; els seus trets, per a dir-ho així, no ultrapassen l'Estatut interior. Ara bé; considerada la qüestió circumscrita al sols termes literals i estrictes, en el buit, diríem, dels dos textos (paràgraf 3.º de l'article 14 de l'Estatut d'auto-

nomia i llei que prorroga la vida legal del Parlament), la infracció que la segona fa al primer és palesa.

L'article 29, n.º 2 de la llei de les Corts de la República del 14 de juny del 1933, reguladora del Tribunal de Garanties Constitucionals, disposa que les lleis regionals seran inconstitucionals, no solament quan infringeixin un precepte de la Constitució, sinó també quan incideixin en infracció dels preceptes de l'Estatut corresponent. Així és que, considerada la qüestió de la manera últimament dita, i si ens acontentéssim sols amb la promulgació de la llei catalana, res no podria impedir que, per via d'inconstitucionalitat i pels tràmits establerts en la llei reguladora del Tribunal de Garanties, mitjançant la interposició, quan s'apliqués alguna llei del Parlament prorrogat, del recurs o recursos oportuns per part del titular o titulars suposadament agreujats per aquesta, fos impugnada la llei catalana que prorroga el mandat parlamentari amb possibilitat d'èxit remota, però possibilitat al capdavant.

Arribat el cas, què faria el Tribunal de Garanties Constitucionals? Podria fer dues coses: l'una, estimant, com ho són, justos els motius tinguts en compte per la Cambra catalana en votar la llei suposadament impugnada, declarar *força major* l'incompliment del paràgraf 3.º de l'article 14 de l'Estatut d'autonomia i desestimar el recurs, o recursos, d'inconstitucionalitat; l'altra, obeir les tendències de la política dominant en el moment de la promoció dels recursos — que, no s'oblidi, en un règim democràtic com el nostre podrien ésser diferents de les actuals, — i aleshores, si aquesta política fos contrària al nostre país, atenint-se tan sols a la lletra estricta dels textos, declarar la inconstitucionalitat de la llei catalana per infracció del precepte estatutari que posa límit a la durada del Parlament de Catalunya. Si bé entenem que aquesta declaració d'inconstitucionalitat, conforme al que disposa l'apartat a) del n.º 1, en relació amb el n.º 2 de l'article 29 de la llei del Tribunal de Garanties, hauria d'ésser la material a què es refereixen aquests preceptes i, per tant, que la sentència que la declarés, segons el n.º 2 de l'article 42 de la mateixa llei, únicament produiria efectes en el cas concret del recurs a què posés fi, cal tenir en compte que la possible reiteració indefinida dels recursos i subsegüentment de les sentències que hi recaiguessin, podria, en l'ordre pràctic, fer ineficient tota la tasca legislativa de la Cambra catalana durant la pròrroga del mandat parlamentari.

És lícit el supòsit que acabem de fer sobre la sensibilitat del Tribunal de Garanties relativament als vaivens de la política. Aquesta sensibilitat respon ja a una característica originària que, en moltes ocasions, ha informat l'actuació d'aquell òrgan. Les eleccions dels primers vocals electius del dit Tribunal, celebrades durant el mes de setembre del 1933, ho foren amb un signe polític; i de llur resultat es tragueren conseqüències polítiques tan importants com les que contribuïren notòriament a impulsar la dissolució prematura de les Corts Constituents decretada l'octubre del mateix any, de la qual han vingut no pocs dels sotraes i marrades soferts per la República d'aleshores ençà.

No és pas tan remot perquè no estigui a la memòria de tots, el que s'esdevingué en dues ocasions que és convenient de recordar a aquest respecte. Ens referim a la llei catalana de l'11 d'abril del 1934, anomenada de contractes de conreu, i a la de les Corts de la República del 2 de gener del 1935, que deixava en suspens l'Estatut de Catalunya. La primera fou objecte d'una qüestió de competència legislativa promoguda pel Govern Central. Aquest, en plantejar-la, en forma que fins fou qualificada de tímida per la representació de la Generalitat, declarava estimar que *alguns* dels preceptes continguts en la llei debatuda *podien* envair atribucions legislatives de l'Estat. Això no obstant, el Tribunal de Garanties, en aquella ocasió, fou més papista que el Papa i, després de vorejar tot fent equilibris l'excepció d'extemporaneïtat sòlidament al·legada pel Govern català, declarà nul·la la llei i nuls tots els seus actes d'execució. No es limità, tal com se li demanava en la demanda, a discriminar els preceptes que, tal vegada, versaven sobre matèries privatives del Poder Central, dels que regulaven matèries atribuïdes a la Regió autònoma, sinó que rebutjà plenament tota la llei, que estatua amb preferència sobre la propietat de la terra, matèria evidentment de dret civil. I, per a fer-ho, no vacilà a passar atropelladament per sobre de l'article 11 de l'Estatut de Catalunya que atribueix a la Generalitat la legislació exclusiva pel que respecta a aquesta darrera matèria, ni a negar potestat al Parlament català per a legislar-li de llavors endavant.

En canvi, quan es tractà de la llei del 2 de gener del 1935, manifestament inconstitucional, la conducta del Tribunal de Garanties, per iguals mòbils, tingué un sentit ben divers. Impugnada que fou, de primer antuvi, aquesta llei, per via d'incompetència legislativa i per part del President del Parlament català, en funcions de President de la Generalitat, el mateix Tribunal sortí per la tangent i negà personalitat al recurrent per a promoure la qüestió perquè, "de fet", no exercia la representació del Poder executiu de la Regió autònoma. L'aspecte més important d'aquest punt incidental és que, ateses les circumstàncies del cas, el desconeixement del caràcter d'Òrgan executiu de la Generalitat, atribuït al President del Parlament, a l'efecte de sostenir la incompetència de les Corts de la República per a dictar una llei com la del 2 de gener del 1935, comportava la indefensió absoluta de Catalunya com a nucli regional autònom. Aquest aspecte va ésser negligit pel Tribunal de Garanties que incidí, al nostre entendre, en una petició de principi, en negar, per les raons per què ho féu, personalitat al President del Parlament de Catalunya per a promoure la referida qüestió de competència, car donà com a cert el mateix que tractava de provar. És a dir, que la llei del 2 de gener del 1935 podia substituir per una altra autoritat les creades per l'Estatut de Catalunya. Tant és així que el propi Tribunal, en la sentència que resol en la forma explicada el punt incidental que ens ocupa, reconeix que el dret del recurrent a exercir, amb caràcter interí, la Presidència de la Generalitat de Catalunya, és qüestió que no pot resoldre's prèviament, perquè és la mateixa qüestió de fons del recurs. És a dir, la mateixa inconstitucio-

nalitat de la llei impugnada. I fou precis tot el canvi polític esdevingut al nostre país quan les eleccions generals celebrades el 16 de febrer del 1936, perquè, en mèrits d'un altre recurs, aquesta vegada d'inconstitucionalitat, interposat pel mateix President del Parlament català, en nom d'aquest, fos declarada inconstitucional la llei del 2 de gener del 1935. Amb tot això no volem pas donar a entendre que temem que el Tribunal de Garanties hagi d'ésser sempre sensible a les pressions de la política dominant, que mai no haurien de poder penetrar al seu recinte. Al contrari, és de desitjar i esperar que casos com els ocorreguts amb les lleis de l'11 d'abril del 1934 i del 2 de gener del 1935 no es repetiran, i fins que, per part d'aquells a qui correspongui i en la forma que escaigui, seran preses les mesures oportunes per tal d'evitar-los.

¿Què fer, però, de moment, per tractar d'impedir que si, malgrat tot, passades circumstàncies es reproduïen, pressions interessades poguessin aconseguir l'enderrocament de la llei de pròrroga del mandat parlamentari amb la consegüent pertorbació de tota la vida legislativa de Catalunya? ¿Com fer que l'article 14, paràgraf 3.^r de l'Estatut abasti a allò a què no arriben les decisions de la Cambra catalana? Senzillament, coordinant les accions i fent intervenir el concurs complementari de qui, en darrer terme, ha d'entendre en matèria estatutària: les Corts de la República.

Sortim, des d'ara, al pas d'un possible malentès: no es tracta de fer invulnerables totes les lleis que el Parlament català prorrogat pugui votar. La vida quedarà lliure per a la impugnació d'aquestes, si incideixen en incompetència legislativa o en inconstitucionalitat. Es tracta sols d'evitar que, amb el torpedinament de la llei de pròrroga, les altres caiguin com un castell de cartes.

I quina ha d'ésser la intervenció de les Corts de la República en l'afer? Molt simple: fer una declaració que prejutgi i obligui la que el Tribunal de Garanties hauria de fer en el cas que es plantegessin els recursos de què hem parlat. Per això la llei catalana, en el seu 3.^r i darrer article, comença la boga que, per la seva banda, haurien d'acabar les Corts de la República, deixant, així, nuat el lligam que hauria d'unir aquesta llei amb aquella declaració.

La necessitat formal extrínseca d'aquesta declaració, com a suport de la llei catalana de pròrroga del mandat parlamentari, ja ericem haver-la demostrada amb el que hem dit. Expressament hem diferit de parlar fins aquí de les característiques de la força major, per fer-ho adduint-la com a fonament i base de la pròpia declaració. Per últim estudiarem les formalitats intrínseques, requisits i tràmits que, al nostre entendre, hauria de reunir i seguir la mateixa declaració per a ésser adoptada per la Cambra republicana.

* * *

La doctrina de la força major és desenvolupada pels tractadistes amb preferència pel que pertoca al dret privat, singularment el contractual, car, com hem vist en cercar antecedents del problema que estudiem, són relativa-

ment pocs els casos que, en el dret polític, reclamen la seva aplicació. Això no obstant, no cal pas fer-hi cap violència per traslladar-la de l'un a l'altre camp jurídic, puix que les analogies, sobretot en el nostre cas, són colpidores. Generalment la força major és estudiada com a causa determinativa de l'incompliment, no culpable per part de l'obligat, d'una obligació, la majoria de vegades contractual i altres legal. Aquí es tracta del segon aspecte, ja que tot el nus de la qüestió gira entorn de la impossibilitat material, amb totes les seves conseqüències, en què es troba el President de la Generalitat de donar compliment a l'obligació legal que immediatament li imposa l'article 33 de l'Estatut interior i mediatament el 14, paràgraf 3.^r de l'Estatut d'autonomia, respecte de la celebració d'eleccions generals. L'article 1.^r de la llei catalana del 19 d'agost darrer no fa més que, atenint-se a aquella impossibilitat material, rellevar de manera expressa el President del compliment de la dita obligació; el segon preveu les conseqüències naturals de l'expressat forços incompliment i prorroga el mandat parlamentari. Remarquem, en passar, la diferència entre la llei francesa de l'any 1914, abans estudiada, i la nostra en aquest punt: la prorroga del mandat parlamentari es desprèn de la primera tàcitament; de la segona expressament. És clar que sempre quedaria en peu, en el cas català, el paràgraf 3.^r del n.º 3.^r de l'article 33 de l'Estatut interior, que diu: *“El Parlament dissolt es reunirà amb ple dret i recobrarà la seva potestat com a Poder legislatiu si el President de la Generalitat no convoca noves eleccions en el termini que fixa el present Estatut interior.”* De manera que la prorroga és sempre expressa per disposició de la llei. Per últim, l'article 3.^r de la llei catalana del 19 d'agost proppassat té la finalitat ja expressada.

Es força major l'esdeveniment independent de la voluntat de l'home, imprevisible i inevitable, que dona lloc a l'incompliment d'obligacions. (“Vis major est, ea qui consilio humano neque provideri, neque vitari potest.”) Procedeix d'un esdeveniment inevitable, o d'un acte legítim o il·legítim, de persona distinta de l'obligat, que suposa per a aquest la impossibilitat de complir l'obligació a què està lligat. Afecta tant les obligacions bilaterals com les unilaterals i produeix l'efecte d'eximir l'obligat de llur compliment sense culpa i sense reparació. Els requisits que ha de tenir la força major per a ésser tinguda com a tal, són: a) que el fet o pacte que l'origini sigui imprevisible i inevitable i no imputable a l'obligat; b) que estigui tan íntimament lligat amb l'obligació, que sia en realitat causa obstativa per al seu compliment; i c) que sigui provada la seva existència per part del qui l'al·lega mentre correspon d'apreciar-la als qui han de fer declaracions sobre ella.

Per veure si el cas que ens ocupa constitueix realment força major, examinem si reuneix els requisits que acabem d'esmentar. En primer lloc, es tracta, evidentment, d'un acte il·lícit — originàriament una facció que ha desembocat, després, a la guerra actual — que és notori que no pot imputar-se a les Autoritats legítimes de Catalunya, ni a les de la República que, al contrari, han posat des del començament tot llur esforç a reduir-lo. Discorren

jurídicament no podia ésser previst ni evitat per tal com respon a la traïdoria dels qui, mancant a la paraula donada, amb abús d'autoritat, s'alçaren en armes contra el poder legítim. En segon terme, la guerra en curs és talment la sola i única causa obstativa del compliment de l'obligació de convocar eleccions generals per part del President de la Generalitat, que la pròpia llei que prorroga el mandat parlamentari preveu sols l'ajornament de les expressades eleccions per a mentre no cessin les hostilitats. Per últim, l'existència de la mateixa guerra i la impossibilitat que en deriva de celebrar unes veres eleccions, són fets públics i notoris que estan a la llum del dia i que no cal provar. És sabut, d'altra banda, que les evidències són indemostrables.

Creiem, en conseqüència, haver demostrat l'existència plena i categòrica de força major que impedeix, en l'actualitat, de donar compliment als preceptes legals que estableixen la celebració d'eleccions generals.

* * *

Així doncs, a juí nostre, convindria que la Comissió de Presidència del Congrés evacués l'informe que li ha estat encomanat amb motiu de la comunicació feta pel President de la Generalitat a les Corts, en compliment del que disposa l'article 3.^r de la llei catalana que prorroga el mandat parlamentari, fent-se ressò de les motivacions a què obeeí el Parlament català en votar la dita llei i posant de relleu l'oportunitat que les Corts de la República facin la declaració a què diverses vegades hem al·ludit, com a suport extern de la mateixa llei.

El contingut d'aquesta declaració, ni pel seu fons ni per la seva forma, no ha d'ésser el propi d'una disposició legislativa. No ha d'ésser una llei de les anomenades "substancials" que creen el dret objectiu i contenen els preceptes jurídics, sinó una decisió de la Cambra de les denominades "formals", que no en contenen (pàg. 88 del vol. I de la traducció castellana de les Institucions de Dret Civil de R. de Ruggiero). A més, la declaració de què parlem es distingeix de les lleis pròpiament tals pels tràmits a què s'ha de sotmetre, més senzills i breus que els d'aquelles. No es necessita autorització de la Comissió per a la lectura de la proposició corresponent; no es demana a la Cambra si la pren en consideració; la discussió i la votació són molt simples; i, un cop aprovada, no requereix, tampoc, la sanció del Cap de l'Estat. Pel seu abast també es diferencia de les lleis. Aquestes són integrades per preceptes jurídics que entranyen obligatorietat general; van dirigits envers tots; la nostra declaració, en canvi, com totes les del seu gènere, té les mires concentrades a un sol objectiu concret i específic. Ha de versar, com ja hem apuntat, sobre apreciació de fets i qualificació de circumstàncies, uns i altres determinats, ordinàriament atribució dels Tribunals de Justícia, però que, en aquests moments i en aquest cas, és aconsellable que, a priori, siguin fetes per les Corts per a pautar les que, si s'escaigués, haurien de fer els òrgans d'administració de justícia.

El camí per a obtenir-la és el que determina el títol VIII del Reglament del Congrés, aprovat el 20 de novembre del 1934, per a les proposicions anomenades "no de llei". Efectivament: l'article 99 del dit Reglament, en la seva part interessant a aquest respecte, diu: "*Els diputats podran presentar proposicions que no siguin de llei encaminades a una d'aquestes tres finalitats: c) Que el Govern o la Cambra formulï declaració sobre una matèria.*" És precisament el nostre cas. El que cal, doncs, és que sigui presentada una proposició d'aquesta mena que, segons l'article 102 de l'esmentat Reglament, ha d'anar sotscrita, almenys, per quinze diputats. Salvant acord en contra de la Cambra, la proposició ha d'ésser tramitada al final de la mateixa sessió en què es presenti; amb pròrroga obligatòria de dues hores per tal d'acabar la discussió. En aquesta s'admeten dos torns, un en pro i un altre en contra, de vint minuts de durada màxima cadascun. A fi que pugui prendre's acord, no exigint-se per a l'aprovació d'aquesta mena de proposicions quòrum especial, basta l'assistència de cent diputats a la sessió corresponent. (Art. 63 del Reglament citat.)

Cal tenir en compte que no es tracta de modificar cap precepte estatutari; sols de plasmar la justificació de l'incompliment d'un d'ells en els moments presents. Però l'Estatut queda en íntegre vigor i tots els seus preceptes subsistents. De la mateixa manera que la resolució judicial que, per raó de força major, declara justificat, en un cas concret, l'incompliment d'una obligació contractual o legal, no modifica ni deroga els preceptes contractuals o legals, d'on l'obligació deriva, sinó que aquests queden subsistents i en ple vigor per a tot altre cas que no sigui l'afectat per aquella circumstància, la declaració del Congrés no comportaria tampoc cap modificació o alteració de l'Estatut.

El sentit de la decisió de les Corts sobre el particular hauria d'ésser, si fa no fa, el següent: "*Vista la llei del 19 d'agost del 1937, votada pel Parlament català, per la qual es relleva el President de la Generalitat de convocar eleccions generals i s'ajorna la dita convocatòria fins dintre del termini de tres mesos a comptar des que sigui vençuda la subversió militar feixista; i examinada la motivació de l'esmentada llei, les Corts declaren constituir, als efectes legals pertinents, causa de força major els motius determinants d'aquell ajornament en tot allò que en resulta incompliment del paràgraf 3.º de l'article 14 de l'Estatut de Catalunya, i, per tant, que no hi ha infracció d'aquest. A aquesta declaració s'hauran d'atendre tots els Tribunals i Autoritats que, en qualsevulla circumstància, s'hagin de pronunciar consultivament o decisivament sobre la referida llei catalana del 19 d'agost del 1937.*"

* * *

Si, per als qui han de seguir els mateixos o paral·lels camins són desitjables i convenients la coincidència de pensament i la col·laboració d'esforços, aquestes es fan imprescindibles quan cal vèncer obstacles extraordinaris i afrontar l'enemic comú. Per això, en aquests moments, és tan necessària i tan

fructífera l'harmonia de relacions existent entre els Organismes rectors de la República i els de Catalunya. A redós d'aquest ambient cordial, no seria lícit de sospitar tan sols que les Corts de la República poguessin regatejar el seu ajut a la Cambra Catalana. Al contrari, creiem amb fermesa que, diligentment, prestaran aquest suport, àdhuc com una de les formes que pot revestir l'empara a què es refereix l'article 11 de la Constitució en dir que l'Estatut d'una regió autònoma, una vegada aprovat, serà la llei bàsica de la seva organització político-administrativa i que l'Estat espanyol el reconeixerà i empararà com a part integrant del seu ordenament jurídic. Així, la vida legislativa catalana podrà desenvolupar-se lliure de la preocupació de futurs retops.

No se'ns escapen les objeccions doctrinals que podrien fer-se a la solució acabada d'exposar. Escatir-les ens portaria a una discussió tan alambinada com estèril, perquè no ens conduiria a una conclusió plenament satisfactòria. Estem, però, davant d'un problema i no davant d'un teorema. Un problema de doble aspecte, polític i jurídic, que, igual que tots els de la seva índole, com diu Ihering, exigeix imperativament una resolució, si no exacta, almenys com més aproximada millor.

R. CLOSAS

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EL VIATGE DE DELBOS A L'EUROPA CENTRAL

YVON Delbos acaba de realitzar un viatge diplomàtic a l'Europa central. Fa més de tres anys que un altre ministre francès feia el mateix trajecte. Però aquell viatge acabà tràgicament, a Marsella, amb l'assassinat del rei Alexandre de Iugoslàvia i de Louis Barthou, llavors ministre d'Afers estrangers de la República francesa. Aquesta vegada Yvon Delbos ha tornat bo i sa a París; però ha estat detingut un terrorista hongarès perillós, Budai Koleman, junt amb una banda de terroristes que havien triat la meravellosa capital d'Eslovàquia, Bratislava, per a atemptar contra el representant de França. Budai Koleman és de la mateixa organització que cometé el crim de Marsella, el cap de la qual, refugiat a Itàlia, no fou lliurat per les autoritats italianes. Cal tenir-ho en compte.

Però el viatge de Delbos s'ha fet en circumstàncies molt més

favorables que el de Barthou. Feia poc temps que, el 1934, Barthou havia adreçat la seva famosa nota a Anglaterra sobre el desarmament i, en realitat, les relacions entre París i Londres estaven lluny d'oferir la solidaritat, la compenetració requerida. Barthou era un nacionalista intransigent, un home que guardava de la Gran Guerra un record amarg i trist (dos fills, els únics, morts) i als seus setanta anys tenia la mateixa flama d'adversari que en els temps del saló dels Adam. La nota, violenta sota els plecs diplomàtics, a Anglaterra anava acompanyada d'altres equivocacions: feia poc temps que s'havia signat el Pacte dels Quatre i Polònia, la Petita Entesa i la URSS miraven l'evolució del Govern de París amb temors fonamentats. Paul Boncour, amb el seu aire displicent de gran senyor parisenc, trobava arguments d'advocat allà on no hi havia plets, sinó dramatisme nacional i internacional. Potser Henry de Jouvenel, involuntàriament, començava l'engany que tan car ha costat: fer creure que és possible la col·laboració del feixisme italià amb França. Henry de Jouvenel, per aquella curiosa evolució que s'observa en tants briandistes, defensava aquella mena de jerarquitització de la política internacional que era el Pacte dels Quatre, però amb diferent sistema i amb una organització més complexa i més àmplia. L'intent del Pacte dels Quatre trencava la ja llavors subtil il·lusió de la Societat de Nacions i la seguretat col·lectiva i començava — amb inicis maquiavèlics — l'anarquia internacional que té ara dos punts neuràlgics: Espanya i la Xina. Fins al Pacte del Quatre, cap país no havia pensat a trencar l'engranatge de Ginebra, que si bé presentava certes clivelles, eren degudament ajustades a base d'una xarxa de pactes i compromisos de caràcter diplomàtic i militar.

Louis Barthou anava, doncs, a Varsòvia, després a les capitals dels països membres de la Petita Entesa, i, gràcies, sobretot, a la influència d'Eduard Benes, el gran home d'Estat txecoslovac, es podia reconstruir una mica la unitat d'allò que s'anomena el "sistema francès", és a dir, l'aliança política i militar de França amb la Petita Entesa. Yvon Delbos va sortir de París amb la mateixa finalitat; però, cal reconèixer-ho, portava a la cartera arguments més convincents, enfront, és cert, de dificultats superiors.

Perquè avui Europa és un mosaic complicat — frase estereotipada, però justa — de petits conflictes, de divisions ideològiques, de divergències nacionals i socials. Delbos havia d'encarar-se amb tot aquest complex joc internacional. Però ho ha fet amb gràcia i n'ha tret el profit que humanament se'n podia treure.

De primer, fem un balanç succint de la realitat europea en vigílies del viatge de Delbos. La Societat de Nacions ja no és l'organisme internacional que havien somniat els Wilson, els Briand, els Chamberlain, tots els idealistes que, després de la Gran Guerra, havien concebut la possibilitat d'evitar la guerra per la solidaritat internacional contra l'agressor, la seguretat col·lectiva enfront de les aliances, l'arbitratge, i més tard el desarmament. Alemanya, Itàlia, el Japó, en són fora. L'any 1932, la Xina perd la Manxúria, que controla ara, per dret de conquesta, el Japó. L'any 1935 Itàlia envaïx Etiòpia — Estat membre — i no passa res. Després Espanya, la Xina...

Damunt aquests fets reals hi ha, doncs, la Societat de Nacions, nucli per a una futura coalició d'Estats democràtics. En realitat aquesta coalició perd contingut a mida que els altres Estats, seguint l'exemple de Bèlgica, adopten la "neutralitat absoluta". Suïssa, Holanda, els Estats del grup Oslo, les nacions sud-americanes, totes volen seguir l'exemple de "neutralitat absoluta" de Bèlgica i inicien la sortida de Ginebra. En contra d'aquesta crisi ginebrina, París i Londres, amb la col·laboració de Washington, van lligant llurs interessos, ajusten llur col·laboració.

Davant per davant del bloc París-Londres-Washington, veiem primer l'eix Roma-Berlín i després el triangle Roma-Berlín-Toquio. Què volen aquests tres països? Volen colònies, matèries primeres, divises, augment de les riqueses nacionals. Per això s'armen, practiquen una política d'agressió, agredeixen, si s'escau, com a Etiòpia i a la Xina. Amb l'excusa de la política anti-comunista, "couplet" per a paraitzar els Estats democràtics, Berlín-Roma-Toquio empren una política d'una gran violència que ataca en certs llocs el mateix centre nerviós d'aquestes nacions democràtiques. A la seguretat col·lectiva, al Pacte occidental, al Pacte de l'Aire — garanties d'estabilitat; a la reforma

de la Societat de Nacions amb la reintegració de tots els països; en una paraula, a tot allò que podria constituir la sortida d'Europa de l'anarquia i del caos, Berlín-Roma-Toquio oposen solucions dilatòries, problemes previs, conceptes jurídics. No resta res, ja, del Tractat de Versalles i dels compromisos internacionals elaborats sota el seu signe. Però Alemanya, implacablement, ajudada per Itàlia i el Japó, segueix la destrucció de tot senyal d'estabilitat. Només en una Europa dividida i caòtica podran trobar, els països dictatorials, és a dir, anàrquics per manca d'equilibri polític i social, la promesa d'una reivindicació, la seguretat del triomf.

En aquesta Europa desunida i vacillant, el viatge de Delbos podia aportar un sentit de moderació i d'equilibri. Cal tenir en compte que el viatge de Delbos té dues etapes: la preparació diplomàtica tingué la finalitat, purament francesa, de reajustar aliances i compromisos, que el temps, de vegades, dificulta. Però, entre la preparació diplomàtica del viatge de Delbos i el viatge mateix, s'esdevé un fet sensacional: l'anada de Lord Halifax a Berlín.

Què féu Lord Halifax, president del Consell, a Berlín? D'anuvi, la premsa publicà notícies sensacionals. Va començar el nocturn i reaccionari *Evening Standard* explicant fantasies a compte del viatge: concessió de colònies, promesa de solució del problema de les minories alemanyes a Txecoslovàquia, reglament general d'Europa a base de la reforma de la Societat de Nacions en sentit jeràrquic... Després els altres periòdics foren més explícits i el *Reynolds* explicà el viatge de Lord Halifax amb detalls que alarmaren tothom. El lord president del Consell, una de les personalitats més considerables d'Anglaterra, perquè ultra el nom que porta és cap de l'Església anglicana, canceller d'Oxford i de la intimitat del rei, havia estat triat per un grup de polítics al front dels quals es trobava la família Astor, els coneguts intrigants polítics conservadors. A més a més comptaven amb el redactor en cap de *The Times* (d'on sortiren els atacs contra Txecoslovàquia) i Lord Lothian, que en altre temps era liberal i secretari de Lloyd George. Probablement hi ha algunes persones que saben, exactament, quines són les proposicions que Hitler

sotmeté a Lord Halifax. Fins ara les versions són, potser, iguals en el fons, però divergents en la forma. Sembla provat que Alemanya demana, efectivament, colònies, sigui amb mandat, o amb règim econòmic de carta, o senzillament amb sobirania plena. Però a base de quines concessions? Aquí hi deu haver la divergència. Anglaterra faria concessions a canvi d'una reglamentació general dels problemes d'Europa, amb promeses d'estabilitat. Alemanya diu que les concessions colonials no prejudgen res.

De tornada a Londres, Halifax donà compte dels resultats del viatge. Obtingué, a Berlín, les concessions que havia esperat? Perquè la finalitat que perseguia el "complot Astor" era de variar la política anglesa, cap a l'abandó de l'aliança amb França si aquesta continuava mantenint el Pacte franco-soviètic. Es tractava d'aïllar la URSS, arribar a un acord occidental i deixar les mans lliures a Alemanya en el seu "Drang nach Osten", la marxa cap a l'Est, tema etern d'inspiració política i literària teutòniques. Chamberlain invita Chautemps i Delbos a anar a Londres i és allí on es concreta sobre l'anada del ministre francès a l'Europa central. Llavors Delbos va investit de la representació dual de França i Anglaterra. En realitat es tracta d'un apaivagador, d'un àrbitre; von Neurath el rep a l'estació de Berlín, fet que fa funcionar el telègraf amb prodigalitat. Varsòvia, la primera capital visitada, rep el representant francès amb un gran afecte. A l'ombra de la normalitat política polonesa es tramien, és cert, complots i jugades polítiques. El mariscal Rydz-Smigly, generalíssim de l'Exèrcit i successor de Pilsudski, ha fundat un partit al cap del qual ha posat, naturalment, un coronel: Adam Beck. Aquest senyor no comptava amb ningú; però una mena d'ucàs parlamentari li dóna la majoria del Parlament i del Senat. El President Mosciki s'ha vist obligat a fer el joc als elements d'esquerra, pels quals, taumateix, no té gaires simpaties. ¿Resultat de la visita de Delbos a Varsòvia? Potser l'afèbliment de la política pronazi del coronel Beck. Potser una invitació a moderar l'autoritarisme i respectar la legalitat. Però Polònia continua essent el país de la misèria latifundista, amb quatre aristòcrates que miren a Berlín, on tenen amistats sòlides, i d'on treuen les inspiracions polítiques. Totes les dificultats poloneses provenen d'ací.

La lluita contra els txecs, homes de la mateixa raça, país germà que amb ells ha conquerit la independència, és una de les infàmies que fan antipàtic el país romàntic de Chopin.

Hi ha dos aspectes que ajunten Romania i Iugoslàvia; en tots dos països la superestructura política no correspon a les aspiracions de l'opinió pública. En l'un país, Romania, un rei venal, voltat duna cort d'amics lleugers, coqueteja amb els homes de la reacció nazi-feixista i lliura el poder, malgrat unes eleccions desfavorables, als nacional-cristians de Goga i Couza, mentre Codreanu, agent de Hitler, l'home dels assassins de la "Guàrdia de Ferro", espera plàcidament a l'ombra els primers passos de la dictadura. Mentrestant Nicolau Titulesco, l'home més considerable del país, s'ha d'exiliar novament per por justificadíssima que la seva presència a Bucarest no provoqués desordres.

A Romania Delbos es va trobar amb la lluita d'influències i amb la incògnita de les eleccions. Després ja ho hem vist: l'interès del rei Carol és a París (el París de les "boites de nit" i de l'or del Banc de França), però el seu cor és a Roma i a Berlín.

A Iugoslàvia els nuclis democràtics aprofitaren l'anada de Delbos per a fer una veritable manifestació contra la política de Stoiadinovitx i el príncep Pau, és a dir, contra la política de la princesa Olga, la seva muller, que sembla ésser el cap polític de la família. Stoiadinovitx, en vigílies del viatge de Delbos, anà a Roma, a visitar els seus cars Mussolini i Ciano, i allargà el braç en totes les manifestacions públiques. Després anà a Berlín, on amb el "seu car amic Goering" segellà l'amistat i l'aliança amb els nazis. Delbos fou el motiu polític que aprofitaren Belgrad, Zagreb, tots els pobles serbis i croates, per a cridar a la cara de Stoiadinovitx que la seva política i la de la princesa Olga no els entusiasma. El conflicte del Govern amb l'Església ortodoxa, amb motiu del concordat que ha signat Iugoslàvia amb el Vaticà, sota la influència del feixisme italià, féu que pels carrers de Belgrad es contemplés l'espectacle prodigiós dels bisbes ortodoxos al costat dels comunistes, socialistes i elements de l'oposició democràtica.

Però Delbos, a Belgrad, es trobà amb les tres constants de la política iugoslava que fan impossible un acord: 1.ª La posició

antisoviètica de la casa reial, car el príncep Pau, rus blanc, es creu cridat a ésser el tsar de la Nova Rússia. És ell qui fomenta les escoles d'oficials de l'exèrcit blanc rus i és a Belgrad on els russos blancs troben protecció i estimul. 2.ª La penetració econòmica d'Alemanya; les exportacions agrícoles iugoslaves van gairebé íntegrament a Alemanya, la qual, en canvi, envia maquinària. 3.ª La política personal de Stoiadinovitx, que vol arribar a un acord amb Itàlia i Alemanya i crear una espècie de dictadura de partit.

Txecoslovàquia fou el final del viatge, l'apoteosi de l'home i del país que representa. Fidel a França, forta per la llibertat, unida davant el perill, Txecoslovàquia dóna al món l'exemple del triomf de la democràcia. El gran Benes, successor de Massaryk, prossegueix metòdicament, silenciosament, la gran obra de dotar el país dels mitjans que li calen per a assegurar la llibertat. Amb la col·laboració de l'Estat Major francès, la República txecoslovaca compta avui amb un exèrcit i una aviació d'una puixança defensiva temible. Això, ho saben a Berlín...

Delbos i Krofta han examinat el problema de les minories. Certament, el problema de la minoria alemanya no és un problema fàcil. Els alemanys són tres milions. Ocupen llocs privilegiats en el comerç, en les indústries, en els treballs intel·lectuals. Es queixen, però, que no poden assolir els llocs de l'Estat, que se'ls vreden les funcions burocràtiques, diplomàtiques. El Govern de Praga ha fet tot el possible per tal d'equilibrar els desigs dels alemanys amb la necessària garantia de fidelitat a l'Estat. Perquè, ¿qui no sap que els alemanys excel·leixen en l'art de desintegrar, de reduir l'enemic? És cert que molts alemanys, sincerament demòcrates, ja no miren a Berlín amb cap illusió. Però és també cert que l'orgull germànic ha fet possible l'existència d'un partit que és una veritable amenaça per a la República, car les inspiracions polítiques li vénen de fora: es tracta del partit dels sudestes que dirigeix Henlein. Darrerament, Berlín ha atacat amb més fermesa que mai el Govern i la República txecoslovacs. És que el partit de Henlein es troba en mala postura. Un dels lloctinents de Henlein, l'home que li servia de diplomàtic, el seu enviat a Londres i altres capitals europees, ha estat trobat en delictes fla-

grant d'homosexualitat i s'ha suïcidat. L'escàndol Rutha ha transcendit de tal manera que el pobre Henlein, que és un professor de gimnàstica, no sap què fer per mantenir la cohesió del seu partit.

Delbos ha trobat facilitats a Praga. Pocs dies després de la visita del ministre francès, començaven a Berlín negociacions per a arribar a un conveni de premsa entre els dos països. Però el problema dels sudetes és d'aquells que els alemanys volen solucionar seguint l'exemple del canceller de ferro, a sang i foc. Però Praga vigila...

El viatge de Delbos, mirat en perspectiva, ofereix pocs motius de satisfacció als amics de França — entre els quals els liberals catalans ens comptem a primer rengle. Persisteixen els moviments centrífugs en la Petita Entesa, alarmada després de l'ocupació de Renània i preocupada d'establir contacte amb Roma i Berlín per tal de resoldre els problemes sorgits dels tractats a base de convenis bilaterals. La política a l'Europa Central i Oriental té constantment una inestabilitat que provoca aquest joc de les grans potències. França — als Balcans com a tot arreu — es veu obligada a fer la política de l'aliança amb Londres, i d'ací ve tota la seva feblesa. Tota la política interior i exterior de França va lligada a aquesta doble herència d'ésser forta i lliure en una Europa voltada d'adversaris i amb un aliat circumstancial i fonedís com Anglaterra. El seny llatí de França — enamorat de la línia ben retallada, del compromís en ferm — ha de lligar-se a la boirosa textura de l'empirisme britànic, al qual no plauen les coses massa ben definides, concretes. França, que és gran per l'esperit, ha de fer una política de força i necessita aliats. Quan, pel març de l'any 1934, el Tercer Reich ocupava Renània, Pertinax va dir: "És el cinturó de cer que el nazisme posa al pensament francès." Una frase exacta — una més — de Pertinax. Després del viatge de Delbos hem vist prodigar-se massa la solidaritat i la simpatia entre Belgrad, Roma i Berlín, i entre Bucarest i Roma, perquè hom no tingui els dubtes més sinistres. És clar que, amb aquestes paraules, no volem dir de cap manera que la posició francesa ha estat definitivament superada. ¿Podrà Roma concertar un acord entre Bucarest i Budapest respecte a la minoria

hongaresa? Si Budapest i Bucarest resten enemics o adversaris irreconciliables ¿com podrà el govern de Roma fer una política de col·laboració amb les dues capitals?

A més, cal esperar quina serà en definitiva l'actitud d'Alemanya als Balcans. No ha estat Itàlia la guanyadora o la qui s'ha beneficiat de l'eix Roma-Berlín, en la política centro-europea. I així com avui a Berlín es deplora aquest famós triangle anti-comunista amb el Japó, potser un dia no gaire llunyà Roma deplorarà l'eix amb Berlín.

El viatge de Delbos, que va tenir un pròleg inesperat a Londres, pot tenir un epíleg també inesperat. Perquè també va parlar de la República espanyola, amb èxit variat. Però abans i ara el que ens interessa és, sobretot, que França sigui forta. És una contribució modesta a la pau d'Europa i del món.

FERMÍ VERGÉS

BCU Cluj / Central University Library Cluj

L'ACORD GERMANO-POLONÈS SOBRE LES MINORIES NACIONALS

L'Alta Silèsia és un extens territori nacionalment mixt. Alemanyans i polonesos hi conviuen segles ha, però com a rivals. Prússia s'havia apoderat d'aquest territori. I en fer-se la pau que posà fi a la guerra dels anys 1914-1918, fou estipulat que un plebiscit decidiria l'adjudicació de l'Alta Silèsia entre Alemanya i Polònia. Efectuat el plebiscit pocs anys després, els vots favorables a Polònia predominaren en unes zones, i els vots favorables a Alemanya predominaren en unes altres. En conseqüència, el territori va ésser repartit entre els dos Estats, conformement al resultat de la votació plebiscitària.

Quedava, però, un gros nombre de polonesos dins la part adjudicada a Alemanya i un nombre no menys gros d'alemanyans dins la part adjudicada a Polònia. Per garantir els drets d'aquestes minories nacionals va ésser signada la convenció de Ginebra, la

vigència de la qual arribava fins al dia 16 de juliol del 1937.

La situació creada per la caducitat de la convenció va donar lloc a conflictes, reclamacions i disturbis a les dues parts de l'Alta Silèsia, i amenaçava la política d'acostament germano-polonès que el tractat del 26 de gener del 1934 havia consagrat.

Després de llargues i laborioses negociacions, començades el mes de juliol passat, va arribar-se a un acord entre els Governos de Berlín i Varsòvia, publicat a primers de novembre.

En aquest acord, els dos Governos fan constar llur convicció que la manera de procedir en la qüestió de les minories tindrà una gran importància per al descabdellament de les relacions entre els dos Estats veïns, i declaren que, a fi d'arribar a una solució satisfactòria, aplicaran per tots dos costats, dins el marc de llur sobirania, els cinc principis següents:

1. Respecte mutual de la nació alemanya i la nació polonesa, i renúncia a tota temptativa d'assimilar la minoria per la força, de posar en qüestió el fet de pertànyer a una minoria o d'impe-dir-ne la manifestació.

2. Reconeixement als membres de la minoria del "dret d'emprar lliurement llur llengua parlant i escrivint, tant en llurs relacions personals i econòmiques com en la Premsa i en les reunions públiques".

3. Garantia als membres de la minoria del dret de "formar associacions, àdhuc d'ordre cultural i econòmic".

4. Dret de la minoria a conservar i construir escoles on s'ensenyi en la seva llengua materna, i de servir-se de la pròpia llengua en la vida religiosa i en les organitzacions eclesiàstiques.

5. Confirmació del dret dels membres de la minoria a exercir qualsevol activitat econòmica i qualsevol professió i de gaudir en general dins el domini econòmic dels mateixos drets que els altres membres de la comunitat de l'Estat, en particular en allò que concerneix la possessió o l'adquisició de béns immobles.

L'acord acaba amb un paràgraf en el qual es declara que els membres de la minoria han de mostrar, respecte a l'Estat del qual formen part, la lleialtat més completa.

L'acord afecta dos importantíssims grups de minories. Dins Alemanya hi ha uns 700.000 o 800.000 polonesos segons les dades

alemanyes, 1.200.000 segons les dades poloneses. Dins Polònia hi ha 750.000 alemanys segons les dades poloneses, més d'un milió segons les dades alemanyes.

L'acord darrerament signat es refereix tant a les minories de l'Alta Silèsia com a les que existeixen en altres regions de Polònia i Alemanya.

La minoria polonesa de l'antiga Alta Silèsia tenia, com la minoria alemanya de la mateixa regió, garantits un conjunt de drets minoritaris per la convenció de Ginebra. Quant als altres grups polonesos — els de Prússia Occidental i Oriental i la Ruhr, que sumen tots plegats un terç aproximadament del total dels polonesos d'Alemanya — l'acord germano-polonès és el primer acte internacional que els atorga alguns drets minoritaris. Aquests grups, doncs, veuen ara millorada llur situació.

En canvi, hi surten perdent els polonesos de la part alemanya de l'Alta Silèsia, els quals són més de mig milió. El nou tractat no els reconeix tants de drets com els reconeixia la convenció de Ginebra, ni els garanteix amb igual eficàcia. La convenció els assegurava la igualtat política i el dret de participar en totes les eleccions; regulava detalladament llur situació en la vida religiosa i eclesiàstica; els donava, no sols el dret de tenir escoles privades, ans encara escoles públiques, i no sols per a l'ensenyament elemental, ans encara per al mitjà i el superior; fixava la part que corresponia a la minoria en el fons públic destinat a la instrucció i a l'obra cultural, i garantia àmpliament els drets lingüístics. A més a més, la convenció donava a les minories un dret de petició i de recurs, mitjançant, d'una part, una Oficina de minories, i d'altra part, una Comissió mixta de minories. L'acord polono-alemany no recull sinó una petita porció del contingut de la convenció de Ginebra.

Hom ha fet remarcar que mentre la convenció es referia a totes les minories de l'Alta Silèsia, l'acord recent només es refereix a les minories alemanya i polonesa, de manera que els jocus de l'Alta Silèsia germànica són lliurats definitivament a la sort de llurs correigionaris en la resta d'Alemanya i queden sota les lleis antisemites del nazisme.

Així mateix la minoria alemanya de Polònia es trobava sot-

mesa a dos règims. Els alemanys de la part del territori de l'antiga Alta Silèsia que avui està inclòs en l'Estat polonès — uns 300.000 o 350.000 — tenien els drets fixats per la convenció de Ginebra en la mateixa mesura que els polonesos de la part alemanya d'aquella regió, mentre que els alemanys de les regions de Posnània, Galitzia i Volínia estaven acollits als drets generals de les minories, establerts internacionalment en els tractats de pau i que obliguen Polònia i els altres Estats de l'Europa central i oriental que signaren els tractats ahudits. Aquests drets subsistiren, a despit de la decisió presa l'any 1934 pel Govern polonès de denunciar la col·laboració dins la Societat de Nacions alshores de la regulació de les qüestions minoritàries.

Després de la denúncia de la convenció de Ginebra, o sia després del 16 de juliol del 1937, el règim de tots els grups alemanys de Polònia va ésser el de la protecció internacional de minories, derivada dels tractats de pau. El posterior acord polono-alemany adopta moltes coses d'aquell règim, com el principi de la protecció individual i dels drets individuals dels membres d'una minoria nacional, però no reconeix les minories com a entitats collectives ni els atorga drets collectius, particularment el de l'autonomia cultural, que és un dels més valuosos.

El diari txec *Prager Presse*, en un article molt objectiu sobre aquesta qüestió, arriba a la conclusió següent: "En comparant el contingut de la protecció general de les minories amb el tractat germano-polonès, aquest últim apareix en principi menys favorable a les minories, les quals, si són regulades per aquestes soles disposicions, no obtenen sinó les més modestes possibilitats d'existència."

El mateix diari, en un article editorial del 14 de novembre proppassat, aprofita l'avinentesa per a mostrar la superioritat del règim txecoslovac de les minories nacionals. "Les minories de Txecoslovàquia — diu, — els drets de les quals es basen en les disposicions de la protecció internacional de les minories i en les lleis de política interior que van força més enllà, es troben en tots els aspectes en una situació més favorable que la que assegura el nou acord a la minoria alemanya a Polònia i a la minoria polonesa a Alemanya."

Els comentaris de la Premsa polonesa sobre l'acord han estat molt variats. Una part d'aquesta Premsa l'acull amb fredor i recel. El *Kurier Warszawski* remarca que resta en peu el problema de la ciutat lliure de Danzic, el qual considera més important que el de les minories, i creu que la millora de les relacions polono-alemanyes serà il·lusòria si no cessa l'agitació nazi a Danzic i si no és restablerta la Constitució de la Ciutat lliure, on els habitants polonesos no són ara respectats en llurs drets.

El *Kurier Poznanski* diu que l'esdevenidor demostrarà el valor efectiu de l'acord. Remarca que el major sacrifici, en signar-lo, l'ha fet Polònia, puix que els polonesos establerts a Alemanya són molt febles econòmicament i per tant no representen un perill per al Reich, mentre que els alemanys establerts a Polònia són econòmicament molt forts i posseeixen una extensió considerable de terres, i així són un perill permanent per a Polònia. El diari es pregunta si l'acord no té per objecte de distreure l'atenció del públic polonès respecte a Danzic.

El primer i principal dubte sobre l'acord germano-polonès consisteix a saber si els nazis alemanys el compliran de debò. ¿Són tants els tractats, compromisos, convencions i acords internacionals que resten incomplets, sobretot per part d'Alemanya! És sabut que les minories alemanyes de Polònia, i més que cap la de l'Alta Silèsia, s'han lliurat a una agitació de caràcter irredentista, i això ha donat lloc, en els últims anys, a un gran nombre de processos d'alta traïció. ¿Adoptaran ara una nova actitud, i mostraran envers l'Estat polonès la lleialtat que l'acord consigna? Es fa una mica difícil de creure-ho. La cosa certa és que els sentiments d'aquesta minoria no canviaran. I si vingués un dia que Alemanya es sentís prou forta per a prescindir de l'entesa amb Polònia, reclamaria tota l'Alta Silèsia, tot el "passadís" de Danzic, i algunes altres regions poloneses. Creure que, en tal cas, Polònia seria respectada, és una ingenuïtat. No ho pot creure ni el coronel Beck, ministre d'Afers estrangers de Polònia, ni cap altre dels coronels i generals que d'un quant temps ençà la governen amb un esperit antidemocràtic i feixistitzant.

A. ROVIRA I VIRGILI

EL PERQUÈ D'AQUESTA GUERRA DEL JAPÓ CONTRA LA XINA

LA Xina és un dels països més rics del món, el més vast i el més poblat. No existeixen estadístiques demogràfiques de la Xina però es calcula en tres-cents milions pel cap més baix el nombre dels seus habitants. Hi ha autors que fan pujar el nombre de xinesos als quatre-cents milions. La Xina és un país que es bastaria sobradament àdhuc si es posés a desenrotllar les principals indústries del món modern. Això no obstant, la Xina és un dels pobles més miserables de la terra. Cal tenir en compte, però, que en parlar de xinesos no ens referim pas als habitants de la Xina que es consideren de pura raça xinesa: aquests formen sols una part dels pobladors de les vastes regions de l'Imperi del Mig. A la Xina conviuen pobles de raça i llengua diferents, de faccions negroides i fins semítiques. Però les característiques psicològiques i culturals de la raça xinesa foren sempre tan fortes que s'imposaren no sols a les multituds de races diferents i fins oposades que al llarg dels segles anaren barrejant-se amb el poble xinès i que el poble xinès anexionà, sinó que assimilà les seleccions mongòliques i manxús que en certs moments de la història xinesa s'instal·laren a la Xina com a conquistadores.

El xinès i el japonès són homes de raça consemblant, germans d'una mateixa raça groga, però de psicologia distinta. El xinès és apatriota, casolà, patriarcalista, comerciant, tenaç, enginyós, pràctic i realista; alhora és un esperit líric quintaessenciat. Però es podria dir d'aquest lirisme que és d'arrel realista, resultat d'una fèrvida contemplació de l'espectacle de la Naturalesa. El japonès és un esperit patriòtic, idealista; la seva història és encesa amb els focs més virolats del romanticisme: un feudalisme encara bategant sota les aparences de modernitat i de cientifisme. L'abstracció i el símbol convencen fanàticament tots els esperits, la immensa majoria del poble japonès, durant segles i

segles de litúrgia política exaltada fins a les actituds més desesperadament heroiques. La Xina és pacifista, tradicionalista en excés, flemàtica, original, creadora, racionalista. El Japó és un poble orgullós, bel·licista, agressiu, d'esperit innovador, i, sobretot, imitador, nerviós, idealista. En algunes qualitats o defectes tenen punts de contacte, que no són certament europeus, els xinesos i els japonesos. Aquests dos pobles de raça groga són, per exemple, uns titans de l'astúcia i del dissimul; ambdós pobles són enormement prolífics, soferts, pacients en les empreses, calculadors. Una de les qualitats sobresortints d'aquests dos pobles és la finor de percepció dels sentiments humans, la intuïció dels esdeveniments, la percepció de l'Univers a manera de les *opérations sensitives* dels cartesianes.

Diuen certs etnògrafs que l'home salvatge posseeix unes condicions tan agudes de la sensibilitat física que tot el que conta Rudyard Kipling en el seu *Llibre de la Jungla* de les meravelles de l'instint perceptiu dels habitants de la selva, tot el que explica Eugeni Sué de la finor perceptiva dels javanesos, són poca cosa al costat de la realitat. A mida que l'home aniria civilitzant-se perdria d'aquestes virtuts primitives el que aniria guanyant de virtuts empíriques o intel·lectives. Doncs bé, els xinesos i japonesos han conservat aquest elevat i pregon instint fins en els períodes més refinats de llur història. Els moderns japonesos han conservat més que els xinesos aquell instint gairebé animal aliat a una intel·ligència tan perfectament desenrotllada com la de l'home de Viena, o de Londres, o de París. Lafcadio Hearne ha estat explícit sobre aquest caire de la psicologia del poble japonès.

Dels xinesos es pot dir que han estat rarament imperialistes: llur imperi es féu fatalment, com la majoria dels vers imperis, i sobretot a l'impuls de les races batalladores que de tant en tant han sotmès la Xina i li han imposat dinasties estrangeres. El Japó, en canvi, ha estat sempre un poble batallador i indomable. Els gengiskànides s'hi estavellaren. Ja des del segle XVI comencen els japonesos a expansionar-se amb la conquesta temporal de Corea, amb la temptativa de conquesta de les Illes Filipines, amb la conquesta de l'illa de Formosa, disputada a Holanda, l'Holanda del segle d'or.

El conflicte de l'Extrem Orient esdevé centenari: comença amb la intervenció armada dels europeus, els *diablers blancs*, a la Xina, l'any 1839. Els anglesos iniciaren el secular conflicte amb la brutalitat aleshores ja tradicional en llur expansionisme. Anglaterra havia introduït a la Xina l'opi que hom conreava copiosament a les seves possessions indostàniques. L'estrall que les fumeries d'opi causaren aviat en la població xinesa alarmà el Govern xinès, que prohibí l'entrada de l'estupefacient a la Xina. Anglaterra s'oposà a aquesta prohibició per la força de les armes. D'això vingué la guerra anomenada de l'opi, precedida de l'ocupació de l'illa d'Hong-Cong. La Xina perdé, naturalment, aquella i totes les altres guerres contra els europeus, i el consum de l'opi augmentà entre els tres-cents milions de xinesos. Això s'esdevenia l'any 1842. A partir d'aquesta data les potències europees, l'una darrera l'altra, van imposant llur comerç a la Xina, i tretze anys més tard Nord-Amèrica i Rússia imposen al Japó tractats de comerç avantatjosos, no cal dir-ho, per a les dues nacions blanques. Anglaterra hi vol ésser i coadjuva a la coacció contra l'orgullós Imperi del Sol Ixent.

Vers aquells anys del 1855 el Japó vivia encara en règim feudal més distanciat de l'esperit i de l'activitat europeus que la Xina. El feudalisme japonès era, des de segles, estacionari en una forma primitiva com la de les dinasties merovíngies dels *rois fainéants*; els majordoms de palau, que al Japó eren anomenats *Xoguns*, suplantaren totes les prerrogatives de l'emperador, el qual esdevingué una simple figura decorativa. En cedir el Xogun a les imposicions de les potències europees el seu prestigi, ja trontollant, es desplomà a l'empenta dels senyors feudals del Sud, els més nacionalistes. Aquests es decantaren a favor de la restauració del poder imperial mentre que els nordistes ho feren a favor del xogunat. La guerra civil es resolgué a favor dels imperials, i el primer emperador restaurat, Mutsuhito, o Mutsu-Hito, es revelà un dels més grans estadistes de la història del Japó o Imperi Japonès. Mutsuhito advé el 1866; el 1868 derrota definitivament el xogunat i implanta un règim curiós o estrany per al nostre esperit polític europeu, però que en aquell moment japonès apareix com un assaig genial. Els senyors o *daimios* del

Nord eren partidaris de la penetració estrangera al Japó; els daimios del Sud eren irreductiblement xenòfobs. Mutsuhito, que aleshores tenia sols quinze anys d'edat, instituí un sistema de govern xenòfob, però que alhora propugnava la més activa penetració i imitació dels europeus, a fi de vèncer l'enemic amb les seves pròpies armes, enormement més perfeccionades que les de la civilització nipona. Mustafà Kemal ha seguit les petjades de Mutsuhito en revifar l'imperi turc.

Mutsuhito féu més. En els vint primers anys de la restauració aconseguí no sols imposar amb el major dolor de tots una europeïtzació que repugnava a la majoria immensa del país, sinó que fins aconseguí (i això és enorme) anullar gairebé totes les prerrogatives i expropiar les terres del daimiat i els béns de mà morta de les ordres religioses. Aquestes expropiacions materials no es realitzaren pas sense compensació: foren indemnitzades amb rendes de l'Estat. Però l'astúcia de Mutsuhito fou tan fina que després de diverses conversions financeres legals els indemnitzats es veieren sense am ni em, i l'Estat deslliurat de la càrrega que aquelles rendes representaven. Les terres expropiades foren repartides als pagesos, i els daimios del Nord i els del Sud es revoltaren. Això s'esdevenia entre l'any 1872, que fou el de la repartició de terres als pagesos, i el 1877, que fou el de la submissió definitiva dels daimios.

El 1889 Mutsuhito dicta una Constitució molt moderada, amb Parlament i Senat, aquest de nomenament imperial o de cooptació, com el nomenament dels acadèmics per les respectives acadèmies de ciències, d'arts o de lletres. El vot hi era molt restringit, i encara segueix essent-ho. Els antics daimios foren políticament afavorits pel dictador imperial, de manera que els governs del micado són des d'aleshores governs oligàrquics, i de mica en mica, governs també plutocràtics, a mida que el Japó anava industrialitzant-se i desenrotllant les mateixes activitats financeres que activaven l'evolució de les grans potències blanques. Aleshores començà l'expansió econòmica, industrial i política del Japó. La primera manifestació del modern imperialisme japonès es veié en terres coreanes. Corea es trobava en un tombant decisiu de la seva llarga decadència. La Xina volia estendre-hi

un protectorat; el Japó també. D'un tal estat de coses, en vingué una intensa agitació a Corea. Impotent per a vèncer-la, l'emperador coreà demanà ajut a la Xina i al Japó. Aquella fou lenta a decidir-se; aquest fou tan llest a socórrer el govern de Seül que quan el govern de la Xina es disposava a atendre les demandes del coreà, els exèrcits nipons ja havien vençut la revolta del poble coreà, destituït l'emperador d'aquest poble i imposat el protectorat japonès; immediatament es llançaren a combatre l'exèrcit xinès que començava a penetrar a Corea. La Xina declara la guerra al Japó, i aquell mateix any 1894 aquest derrota completament el colossal imperi xinès. Pel tractat de Ximonosequi, conclòs el 1895, la Xina reconeix la independència de Corea i l'ocupació japonesa de les més estratègiques posicions al golf de Pe-txi-li, entre les quals Port-Arthur, Dalny i Wei-hai-Wei. Rússia intervé a favor de la Xina i aconsegueix que les potències europees obliguin el Japó a cedir totes les seves conquestes a la desventurada Xina. Però aquells territoris no són pas restituïts a la nació espoliada, sinó repartits a les potències, aleshores Alemanya i França incloses, com a recompensa de llur intervenció, i amb l'afegidura d'altres importants posicions no conquistades pel Japó. Alemanya s'installa a Kiao-txeu i estén la seva influència per la vasta província del Xan-tung; Rússia s'accontenta amb una zona d'influència en la immensa Manxúria i amb l'apropiació de la península de Liao-tong, on hi ha les importantíssimes posicions de Port-Arthur i Dalny. Anglaterra pren el port de Wei-hai-Wei i França la badia de Kuang-txeu, a la costa Sud.

Davant els èxits fulminants que el Japó acaba d'aconseguir amb l'europeïtzació, la Xina també vol europeïtzar-se. L'emperador és massa feble per a rebreix en l'europeïtzació d'un poble tan tradicionalista com el seu; el principal obstacle a la modernització de la Xina és la vella ex-emperadriu, la qual aconsegueix d'empresonar l'emperador, tornar al tron i declarar la guerra a totes les potències blanques i grogues; no cal dir que amb resultats desastrosos. En un mes, del 13 de juny al 14 de juliol del 1900, s'esdevenen totes aquestes coses. La Xina aconsegueix el perdó de les potències, gràcies, novament, a la intercessió de Rússia. L'agraïment a aquesta potència, el demostrà la Xina bo i accep-

tant una més àmplia ingerència de la nació russa a la Manxúria: ampliació de la seva influència en aquella província, influència sobre la mateixa Xina, sobre Corea, i, per torna, fortificació de Port-Arthur.

Anglaterra esdevé gelosa de l'expansió asiàtica de l'imperi dels tsars. El 1902 signa un pacte d'assistència mútua amb el Japó contra l'expansió russa. El govern de Toquio se'n preval per tal d'obtenir avantatges de Petersburg, i perquè aquest refusa li declara bruscament la guerra el 1904; guerra terrible, en la qual Rússia perd la seva marina i totes les possessions i influències a l'Extrem Orient, ultra 146.000 morts. El Japó n'hi ha deixat 143.000.

La ràpida victòria del Japó sobre Rússia causa estupefacció a tot el món. Els pobles blancs se n'esveren; els pobles asiàtics, els pobles colonials d'Àfrica i Oceania, se'n gaudeixen i se n'eixoriveixen. El 1912 Anglaterra renova el pacte amb el Japó, i en virtut del renovellament Anglaterra abandona al seu aliat groc l'hegemonia marítima de l'Extrem Orient, a condició que assegurí la defensa marítima de les Índies angleses. Es produeix la guerra gran; el Japó combat Alemanya ho i apoderant-se de les seves possessions de la Xina i de les illes alemanyes de l'Oceania. En reclamar la Xina, coalhada del Japó en la guerra gran, la reintegració de les possessions alemanyes, el Japó contesta amb les cèlebres 21 exigències, per les quals la Xina hauria hagut d'abandonar al Japó la seva sobirania. Això passà el 1915. Les potències intercedeixen per tal que el Japó no insisteixi en tan desmesurades exigències i en canvi li confirmen la possessió de les terres xineses preses a Alemanya; per afegidura li encarreguen l'agressió en terres asiàtiques dels Soviets, els quals havien renunciat tots els drets sobre la Xina. Aquesta guerra del Japó contra els Soviets es liquida a favor d'aquell amb la conquesta de la Manxúria i del Nord de la gran illa de Sakhaline, la província de l'Amur i la ciutat de Vladivostoc. Mutsu-Hito mor el 1912 i li succeeix el seu fill Toixi-Hito.

Des de l'any 1906 Califòrnia, la regió nord-americana més poblada de japonesos, comença a votar lleis contra la immigració nipona. Washington tracta de palliar el mal efecte que aquestes

lleis americanes produïxen al Japó amb la producció el 1908 d'un *Gentlemen's Agreement*; però aquesta solució resulta contraproduent, més irritant encara per a l'orgull japonès. A la Conferència de la Pau els japonesos intenten de resoldre davant totes les potències aquell conflicte, però hi fracassen. En resposta al principi de la *racial discrimination* plantejat per les potències a Versalles, el Japó vota immediatament un formidable programa de construccions navals. Els Estats Units no rectifiquen pas llur malvolença, ans al contrari, voten noves lleis prohibitives contra la immigració nipona cap allà l'any 1920. Per tal de reblar el clau, el 1924 voten la *Immigration Act*.

Durant la guerra gran el Japó treballà enormement per a les potències antigermàniques; la seva indústria es desenrotllà de manera prodigiosa. El 1913 les exportacions nipones pujaven a 33 milions. El 1919 havien augmentat a 280 milions. Després descendiren a 50 milions. Aquests fets determinaren en l'arxipèlag japonès quatre conflictes mai no vistos: el de l'exceés de producció, el de la baixa de jornals, el dels sense feina: conseqüència d'aquest, el desvetllament enverinat de la pugna social. Aleshores el govern japonès decideix resoldre tots els conflictes d'aquell moment bo i llançant-se obertament a la conquesta de la Xina, on per torna havia de trobar el carbó, el ferro i les altres matèries primes que el seu propi territori no produeix.

Els Estats Units, que sempre han tendit a considerar la Xina terra d'expansió comercial, mantenien sobre aquest vast país tres principis que volien fer inviolables: porta oberta al comerç mundial; integritat del territori xinès; equilibri naval en el Pacífic. Amb la nova empenta que prenia la política exterior del Japó aquests tres principis apareixien violats. Els Estats Units augmentaren llur flota de guerra; el Japó féu altre tant; i començà una cursa d'armaments entre les dues potències del Pacífic. Amençats per la immigració japonesa, els Dominis anglesos anaren separant-se de la metròpolis per a acostar-se a la política exterior dels Estats Units. Anglaterra se n'alarmà, i a la Conferència internacional dels anys 1921-22, celebrada a Washington, romp amb el Japó i s'alia amb la gran nació americana. Posades d'acord les dues nacions anglo-saxones, aconseguïxen de coaccionar el Japó

per tal que abandoni la província xinesa del Xan-tung i per tal que es resigni a mantenir el tercer lloc en la marina de guerra internacional. Justament uns pocs anys abans d'aquestes comminacions al Japó, Anglaterra engrapava les immensitats del Tibet, província xinesa. Arribem a l'any 1923: els Estats Units i Anglaterra decideixen de comú acord fortificar copiosament i convertir en bases navals les illes Hawaii i el port de Singapoore, tot el contrari del pacte anglo-japonès del 1912. Ara el Japó es troba privat d'acostar-se a les possessions angleses.

El delegat japonès a la Conferència de Washington, l'almirall Kato, en sofreix un gran desprestigi entre els elements més xovin de la seva terra. Cap del govern en aquella hora, ha d'abandonar-lo per a cedir-lo a l'almirall Iamamoto, un dels principals elements nacionalistes del Japó. Iamamoto desenrotlla el feixisme a l'exèrcit i la marina.

Girem altra vegada els ulls cap a la Xina. El 1908 la vella emperadriu reaccionària vol emprendre una política oposada a la que tan mal resultat li havia donat des del punt de vista internacional, i crida al govern un alt dignatari de l'emperador nebot, el virrei de la província del Txi-li, Iuan Xi-Kai, per tal que realitzi certes reformes liberals i una política d'acostament a les potències blanques. Cap aquell mateix temps apareix en la política interior de la Xina un nou personatge important, l'agitador socialista Sun Iat-Sen, fundador del partit revolucionari anomenat Kuo-Ming-Tang, partit que allista la majoria dels intel·lectuals i bona part del comerç. En aquest mateix any moren l'emperadriu i l'emperador segrestat; l'hereu del tron és un nebot de l'emperador, P'u-I, de tres anys d'edat, el pare del qual, Tx'uen, exerceix la regència. Aquest torna a la política conservadora: destitueix Iuan Xi-Kai el 1910 i l'any següent veu triomfar els principis de Sun-Iat-Sen: la República és proclamada. Sun cedeix la presidència de la República a Iuan. Aquest vol proclamar-se emperador. El Kuo-Min-Tang torna a aixecar-se, i enderroca Iuan, el qual acaba per suïcidar-se. Li Iuan-Hong inaugura una sèrie de presidents de la República xinesa que presideixen una mena de descomposició de la nació molt semblant al caotisme que a cada canvi de dinastia ha hagut de sofrir l'Imperi del Mig. Co-

mença la guerra dels *tokiuns* o generals *cabecillas*, un seguit de guerres civils d'una província contra l'altra, de coalicions de províncies: les potències atien cada una el seu *tokiun*: allò sembla la fi de la Xina. Després de quinze anys de un tal desori la guerra dels *tokiuns* decreix lentament: avui dia es pot dir que ha cessat del tot: les agressions del Japó han arribat a obrir els ulls dels *cabecillas* més recalcitrants. El desastre, però, ha estat enorme. Un autor diu que el cost de sols la darrera fase, la fase anti-comunista d'aquesta guerra dels *tokiuns*, hauria bastat per a pagar el deute interior i exterior de la Xina. A mesura que la normalitat es consolida a la Xina, el Japó va multiplicant les agressions i provocacions, i en conseqüència va penetrant *manu militari* Xina endins. Darrerament, poc abans de la guerra xino-japonesa actual, el Japó havia pres violentament la província del Txi-Li i part de la Mongòlia exterior.

Aquest any, pel mes de febrer, esclata a la capital i en alguna altra ciutat del Japó un greu conflicte que determina el desfermament del militarisme nipó. Les recents eleccions de diputats havien donat, a desgrat del vot restringit, un esclatant triomf a les esquerres, un augment de la representació obrera al Parlament. Aquest triomf sembla haver estat causat per l'alarma general contra els excessos de la política militarista japonesa a la Xina. Aquesta alarma, la sentien no sols les classes proletàries, sinó principalment, i més conscientment que ningú, els grans industrials, bona part de l'alta finança i fins el generalat. L'oficialitat, més exaltada en el seu xovinisme que el generalat, no acceptava la política de prudència del Ministeri de la Guerra. Es donava el fet, verament astorador en la terra de la disciplina heroica, de trobar-se l'oficialitat de l'exèrcit en plena i constant revolta contra els superiors. De tal manera que les provocacions i les represàlies contra els xinesos eren obra dels oficials de les guarnicions de la Manxúria i de certs llocs de la Xina. Fins les operacions que en dimanaven eren planejades i resoltes, imposades, si es vol, per aquella oficialitat. Les ordres del Ministeri de la Guerra eren desacatades, i el que podríem anomenar *Juntas de Defensa* actuaven obertament i sense interrupció. Preveient, doncs, la direcció que el nou govern eixit de les recents eleccions

anava a donar a les operacions militars en terra xinesa, l'oficialitat es revolta en el susdit mes de febrer, assassina un ministre i un dels dignataris principals del Consell de l'emperador, i posa condicions al govern per a cessar en la insubordinació. Els rebels surten amb llur propòsit, les eleccions són anul·lades i es fa pujar un govern rabiosament feixista. Aquest govern és el que ha provocat la darrera agressió contra la Xina. Heus ací els antecedents de la Qüestió d'Orient, els antecedents de l'actual guerra del Japó contra la Xina.

Cal ara treure la lliçó d'aquest poema secular de la violència. És una de les lliçons més edificants de la Història. El nostre poble, que, en eixir de la conflagració que està sofrint, es sentirà un xic més inclinat que abans a posar-se al corrent de la política internacional, ha d'interessar-se per la Qüestió d'Orient, qüestió que, ja es va veient, és també una qüestió d'Occident, una qüestió que afecta de mala manera Europa.

JOAN SACS

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LIBRES

BCU Cluj / Central University Library Cluj

JOSEP M. CAPDEVILA: *Carles Riba, crític.*—
R. T.: “*El seductor devot*”, de Maurici Serrahima.
—DOMÈNEC GUANSÉ: “*Del temps de la sembra*”
de C. Pi i Sanyer.—LLUÍS MONTANYÀ: *Pierre
Mac Orlan, la novel·la d’aventures i el fantàstic so-
cial.*—L. M.: *Henri Massis.*—C. A. JORDANA:
“*Penguin Parade.*”—M. M.: *H. V. Routh, “Tow-
ards the twentieth century.”*—R. T. i M.: *Un
any de No Intervenció.*—JOAN DE GARGANTA:
“*L’evolució social a Olot*”, de Gil Vidal.—M. P.:
“*Diccionario de Economía Política*”, de Heller.

CARLES RIBA. CRÍTIC

Des dels anys universitaris en què em llegia, tot just escrites, les seves poesies, anava seguint l'obra de Carles Riba amb un interès que feia més viu l'amistat que ens unia, cordial aleshores, i més ara que el temps l'ha envellida. Alguna de les seves obres, com la versió de l'*Odissea* i *Perot Marrasquí*, les seguia mentre les anava escrivint esplèndidament de dia en dia. Ells viuen en una torreta als afores de Barcelona, als barris del Putget, en un carrer molt solitari, i de nit, des de la galeria es veia una escampadissa de llumets que omplia la vall i pujava fins a Collcerola.

De bona hora Carles Riba conegué l'èxit amb totes les seves falagueries. A la versió primerenca de les *Bucòliques* de Virgili li venia, ben merescut, un elogi dins el *Glossari* de Xènius. Guanyà el primer premi en uns Jocs a Girona que foren dels més bells i dignes. No cal dir si jo havia estat també confident dels seus entusiasmes literaris juvenils: el Pascoli dels *Poemi conviviali*, Leopardi, Browning. De les seves estades a Itàlia i Alemanya no ha escrit res, ni del seu viatge a Grècia. I sempre em dolia que es perdessin en la conversa i no les escrivís, les llargues contades que me'n feia, tan riques de sensibilitat com imbuïdes de cultura. Perquè sempre Carles Riba ha estat un "home de lletres", un infatigable treballador de la cultura, unint-hi la vocació i el deure.

No es reclogué mai en la mera literatura. En algun fet decisiu de la seva vida — li plaurà que li ho recordi — estava imbuït, gairebé endut per la música de Beethoven. En el seu darrer llibre de crítica, que intitula *Per comprendre*¹, hi ha unes pàgines sobre dos pintors de València, Pere Sánchez i Lahuerta, i unes so-

1 Publicacions de "La Revista". Barcelona, 1937. Impremta Altés, pp. 222.

bre l'escultura de Joan Rebull, pariones a les que havia escrit sobre Benet, Callicó i Marquès. Així es mostra bé tal com és la seva mentalitat, naturalment plena, vàriament encuriosida, mai no adormida per res de l'esperit i no gens reclosa en cap especialisme.

Dins la seva obra veiem l'estil més vari. Va de l'estil planer de la novella infantívola i del conte de fantasia a l'estil hermètic de Mallarmé. Són admirables de claredat, de vivesa, d'humor, la novel·leta de *Perot Marrasquí* i aquells *Sis Joans*, llibres que no poden mancar a cap biblioteca infantil i alhora, com les rondalles de Verdagner, troben en els concixedors literaris els lectors més atents. Afegim a l'obra original de Carles Riba algunes centes pàgines de versions del llatí, de l'hebreu, de l'italià, de l'anglès, de l'alemany i sobretot del grec, amb què respongué com ningú més a la crida que es solia fer en temps de *La Ben Plantada* de Xènius, per incorporar a la llengua catalana les obres cabdals estrangeres. Només amb la seva versió de l'*Odissea* ja hauria complert les promeses que tothom s'havia fet amb els seus primers èxits.

La seva obra de poeta és anàloga a la de crític. Teneu un mateix estil. La seva poesia s'emparenta amb la de Browning i de Poe, de la qual deriven la de Baudelaire i la de Mallarmé i Valéry, que Riba considera "com a suprema realització d'un idioma". Mallarmé reprenia, a la seva manera, el vell preciosisme i, com Carrillo i Sotomayor, volia un llenguatge exprés per a la poesia. Escrivia a Jean Moréas, donant-li gràcies del *Pèllérin passionné*, que "pertanyia, com a son patrimoni lliure de tota data i lloc, a la incorporació dels poetes, un llenguatge propi d'ells i perennal". Ben entès que la tria d'aquest llenguatge no s'havia de fer per un fred artifici, sinó en la vidència de la inspiració lírica. Tal vegada el gust d'aqueixa tendència s'inclouï en els dos versos de Góngora:

*lo artificioso que admira,
y lo dulce que consuela.*

Hi ha en Carles Riba un disseny de poesia pura, que tenia també Maragall, però de ben diversa manera. En la poètica de

Maragall la forma esdevenia lliure, no prefixada; en canvi Riba, com Valéry, aspira a un domini de la forma que per endavant la determina. Cal veure només el seu darrer llibre líric *Tres suites*, que és un aplec de sonets. “Construir un poema que no contingui sinó poesia — diu Valéry, — és impossible. Si una peça no conté més que poesia, no és construïda, i així no és un poema.” Remy de Gourmont s’explicava, en certa manera, la poesia difícil de Mallarmé. Potser la seva explicació no fóra del tot inaplicable a la poesia de Carles Riba. “Se li va retreure — diu — com un crim, l’obscuritat d’alguns versos, sense tenir en compte tota la part límpida de la seva obra i sense intentar la recerca de com la mateixa lògica de la seva estètica simbolista l’havia dut a no expressar més que el segon terme de la comparació. La poesia clàssica, tan clara i monòtona, els exprimeix tots dos. Víctor Hugo i Flaubert els uneixen en una sola metàfora complexa. Mallarmé els separa novament i no deixa veure més que la segona imatge, aquella que ha servit per a omplir de llum i poetitzar la primera, i en resulta una nova llengua.” No hem d’oblidar ni un moment que no és una manera cercada, retòrica, sinó la manera inspirada, ingènita a alguns temperaments lírics entre els quals comptariem el de Carles Riba.

Alguna cosa de tal manera de concebre, amb les formes expressives consegüents, li trobaríem a la crítica. Deriva de la seva lírica. La crítica, entre nosaltres — escrivia en el seu aplec *Els Marges* — “és gairebé en bloc exercida pels mateixos professionals de l’art, no com un previ sistema de fórmules abstractes a aplicar, sinó com un residu de la pròpia experiència”. En els seus articles es mostra, a cada punt, no solament l’artista ple d’experiència, sinó el líric que endevina i transfigura. La seva prosa prova de definir, fugint de les imatges imprecises i voladores, però fins les definicions són imbuïdes d’un caient líric indefugible. “Le bon critique — deia Anatole France — est celui qui raconte les aventures de son âme au milieu des chef-d’œuvre.” Ens guardariem prou de dir que això marca els límits de la crítica veritable; ens estariem igualment de sostenir que aqueixa crítica subjectiva va desviada. Una crítica que podria semblar superficial, com la preceptística de Boileau, ¿no ha estat ben fe-

cunda a França? I em sembla que els castellans no han vist bé la crítica de Gómez Heramosilla, jutjant-la sempre desfavorablement; potser no hauria estat estèril si Castella no s'hagués donat al caràcter castís i pintoresc, fanàtic i cínic, que lluita en el motí d'Esquilache, esclata en la guerra de la independència i es personifica, a l'últim, en Ferran VII.

La crítica de Riba és com un soliloqui. És com si a manera que s'anés dient les coses les anotés. Dóna al lector mil suggerències, apunta judicis, i el deixa que treballi, que col·labori amb el crític; no li estalvia esforç ni pena: si és un lector emperesit, val més que tanqui el llibre de seguida. Hi ha molts públics. Hi ha qui vol que l'artista s'esforci perquè ell pugui fruir còmodament d'una lectura ràpida i lleugera, essent-li tota dificultat delicadament evitada. Però, observa Valéry, hi ha també un públic "que no concebria un plaer sense pena, que no vol fruir sense pagar, i que no es sentiria feliç si la seva contentació no fos, en part, obra seva, i vol sentir que li costa". La crítica de Riba, com la seva poesia, seria per a aquest públic. El seu pensament és sinuós, és una virada contínua. Un lector pròdigament actiu s'hi complau; un altre de més econòmic s'hi fatiga. Fa referències gairebé imperceptibles, suggerències que deixa a la meditació d'un altre dia. Hi sentim la inquietud d'una germinació.

En el primer recull d'articles ja predeia que el que seguiria fóra com una prolongació "de la múltiple aventura d'aquest primer". També el tercer és una prolongació del segon. Alguns articles són veritables seqüències d'altres dels volums anteriors. Va seguint-li l'obra d'alguns poetes, hi surten noms que novellament triomfen o que mereixerien un triomf que ell els anticipa, hi veiem un record del bimil·lenari d'Horaci en el parlament *Horaci en les literatures ibèriques*, i un bon record del centenari de l'oda de l'Aribau. Encara que no vagi inclòs en aquest llibre, hem de fer esment del pròleg a la *Nausica* de Maragall, un dels seus millors estudis crítics. Per aquest i pels altres, avui podríem repetir les paraules de Josep Carner, escrites aleshores de la publicació dels *Marges*: "No hi ha solament erudició selecta, documentació segura, prohibitat puritana, percepció subtil: encara con-

vé notar-hi una mena de reivindicació del caràcter substancial del nostre esforç civilitzador.”

De vegades, per mal humor, s'ha dit que la crítica ni caldria que existís, que només era un entreteniment pertorbador dins el món artístic o literari, que només hi duia uns pretensiosos que pedantescament judicaven allò que mai no sabrien fer, que era una tasca adjectiva, una mala herba paràsita. Ben entès, que hi ha crítica de moltes menes. N'hi ha de bona i de dolenta, com de pintura, com de poesia. Mes, quan fem l'apologia de la crítica, no fóra gentil de suposar que demanem la dolenta. Així, doncs, demanem crítica. I que abundi. Amb tot i haver-n'hi, encara abunda més l'oblit i les seves bàrbares conseqüències, encara no veïem gaire de sentit històric, i diríeu que molts de casa ignoren que la crítica i la història són ineludibles en la cultura una mica afinada d'un poble. “La crítica — escrivia Anatole France — convé admirablement a una societat molt civilitzada on les memòries són riques de tradicions ja antigues. És particularment apropiada a una societat encuriosida, polida i sàvia. Per a prosperar suposa més cultura que no en demanen totes les altres formes literàries.” Si no hi ha prou amor a la història, és que tampoc hi ha prou amor a la terra; i si el públic no és gaire afectat a la crítica, és que no té prou afecte als llibres.

JOSEP MARIA CAPDEVILA

EL SEDUCTOR DEVOT, per MAURICI SERRAHIMA. (*Biblioteca de la Rosa dels Vents.*) — En aquests contes de Maurici Serrahima he retrobat, invariable, l'autor d'aquella curiosa novel·la *El Principi de Felip Lafont*, que potser passà massa desaperebuda de crítica i públic, a causa de la seva volguda grisor i la seva trama sense relleu. Maurici Serrahima, o la reticència, podríeu dir. En lloc de dir les coses, de detallar-les amb llur cruessa desagradable o llur vulgaritat llastimosa, Maurici Serrahima prefereix de suggerir-les, tot deixant que el lector les endevini. Narracions en to menor, les seves, troben en aquesta tècnica de l'autor, si no un escriu d'interès per al lector, un prestigi poètic que embolealla l'acció i els personatges que ens presenta.

Més que no pas el conte que dona títol al recull, voldria presentar a l'atenció del públic, com a demostratiu de l'estil novehístic de Maurici Serrahima, la narració que troba més significativa d'aquest volum; la que és també, indubtablement, més densa i treballada, i en la qual hom veu més

clarament les qualitats de l'autor. Es diu *Catarina*. A través d'una conversa banal, en una reunió d'amics, familiar i burgesa, un solter impenitent lliura, amb recança, en la posició mig cínica, mig sentimental, grata a l'home que ha viscut molts amors, el secret d'una història de festeig en un ambient equívoc. El text truncat d'una cançó popular, *La Dama d'Alió*, serveix de pauta, de complement i tot, a la història. Perquè el protagonista del conte, com l'autor mateix, només apunta les dades essencials, el caràcter dels personatges, llurs reaccions i llurs actes. Deixa que hom els endevini, a través dels mots reticents; que aquell episodi vulgar prengui, amb la màgia de la melodia popular i el prestigi dels mots a mig dir, un gruix i un valor d'esdeveniment sentimental que, fet i fet, us resistiu a concedir-li, perquè us sembla que si en realitat els tingués, ja se n'hauria emparat l'autor per a fer-ne una novel·la i explotar en tots els sentits, fins a extreure'n totes les possibilitats psicològiques, aquell mínim conflicte amorós.

A part d'aquestes consideracions crítiques, que no sé pas si ajudaran a aclarir la tècnica que emprà Maurici Serrahima en les seves narracions, *Catarina* és un bon conte, una mica indecis al començament — però això ja forma part de l'atmosfera que l'autor vol donar a la seva història, — i amb una autèntica força emotiva. *El Seductor Devot* no és tan reeixit, potser per l'excés de reticència. *Cinc Cartes*, esquemàtica i amb una punta de grotesc sentimental, és una narració sense importància. I *Una transacció* és un conte, absolutament en contradicció amb la fórmula de Serrahima, construït damunt elements pintorescos, a base d'un acudit final. El balanç, en conjunt, potser no acusa un guany, però tampoc una pèrdua per a Maurici Serrahima, narrador. El crític consciencios que és ell, em comprendrà, si afirmo que *Catarina*, represa dels millors moments del *Principi de Felip Lafont*, és, com aquesta novel·la, la penyora d'un bon narrador. Influït, potser, pel Maurice Baring de *Daphne Adeane* (no serà pas la identitat del nom, sinó l'afinitat dels temperaments, que fa el nostre Maurici tan sensible a la màgia del gran novel·lista catòlic anglès) Serrahima té moltes possibilitats per a lliurar-se, amb èxit, a la novel·la psicològica. Només li manca de trobar personatges de gruix i passions de qualitat per a poder emprendre, gosadament, l'aventura. — R. T.

DEL TEMPS DE LA SEMBRA, de CARLES PI I SUNYER. (*Quaderns literaris*.) — No tots els articles periodístics, per bella que sigui llur forma literària, tenen la virtut de durar. Molts comentaris aguts o mordagos, moltes alocucions abrandades, es perden en el quotidià corrent impetuós i tèrbol de la producció periodística. Perquè un article s'asseguri la durada ha d'infondre als fets que interpreti, a l'anècdota que comentí, una transcendència moral. Es això el que s'acompleix, precisament, en els articles periodístics — molts d'ells veritables assaigs breus — que Carles Pi i Sunyer aplega en aquest volum. Una inflassable curiositat per tot el que passa pel món; una erudició discreta, que no fa mai parada impertinent; un amor a Catalunya,

a exaltar, afirmar, depurar i afinar el qual tot convergeix, són llurs característiques.

Els temps als quals alludeix el títol són els temps de joventut de l'autor, temps hostils a Catalunya, que abasten des de pocs mesos abans de la dictadura fins a uns quants mesos després. Potser el títol no és en ell mateix ni gaire brillant ni gaire suggestiu, però és ben justificat pels resultats d'una germinació, els fruits de la qual comencem a collir ara. Sense aquells sembradors d'aleshores, sense aquells inconformistes d'aleshores, entre els quals el grup d'homes que elaborava "La Publicitat", on aquests articles van ésser publicats, descollava, Catalunya hauria fracassat en les dures proves d'avui. Les joventuts d'altres organitzacions pseudo-patriòtiques, conformistes i cofoies, n'haurien anul·lat l'esperit i l'empenta. Catalunya no hauria pres part en la lluita amb un sentit nacional. No hi hauria fet sentir, amb tanta força decisiva, el seu pes geogràfic, polític, econòmic i històric.

De Pi i Sunyer cal dir, altrament, que va ésser un sembrador advertit. D'altres n'hi va haver -- i fins dintre el mateix grup -- que no sabien fer prou bé la tria; que barrejaven, en el mateix manat, el millor forment amb el pitjor dels julls. Ell, no. Ell semblava que hagués presentit en els vents d'ahir, la tempestat d'avui. Per això trobem en el seu recull tants d'articles que ens semblen lucidíssims, tantes observacions oportunes, tants consells saludables. Fins anant contra corrent de vegades. Aquells, per exemple, que, reaccionant contra el fàcil antimilitarisme d'aleshores, dedica a exaltar les virtuts militars. O aquells altres on recomana als joves de no tancar-se en un catalanisme estret, sinó de seguir els grans ideals humanitaris.

La seva actuació personal d'avui és així una legítima conseqüència del que ell mateix havia predicat. Ens el podem imaginar fins i tot corbat en la dura tasca de conrear aquella sembra, entre moltes dificultats, però en un terreny gràvid que anuncia ja les opulentes collites. No és endebades que ell volia fer comprendre als joves que "és un deure de consciència esforçar-se a trobar, enmig de les contradictòries impressions que rebem, les idees permanents i les veritats essencials, que, una vegada arrelades, permeten després sentir el més digne orgull de l'home: el de poder romandre tota la vida fidel als ideals de joventut". Mots que, escrits fa més de deu anys, comencen a constituir avui per al seu autor una bella executòria. -- DOMÈNEC GUANSÉ.

PIERRE MAC ORLAN, LA NOVEL·LA D'AVEN- TURES I EL FANTÀSTIC SOCIAL

FERIA anys que Pierre Mac Orlan no havia publicat cap llibre. Només les col·laboracions a revistes literàries i les adaptacions cinematogràfiques ens recordaven, de tant en tant, el nom d'aquest escriptor, al qual devem alguns dels llibres més significatius de l'època que seguí la guerra del 1914. Ara acaben d'aparèixer, a la vegada, dos llibres seus, igualment interessants i curiosos: *Masques sur mesure* i *Camp Domineau*. (Nrf.).

No puc obrir un llibre de Mac Orlan sense experimentar un sentiment vague de nostàlgia. Em recorda aquells temps ja gairebé remots en els quals, adolescent inquiet i ambiciós, seguia amb una admiració no exempta d'enveja, les gestes i les obres d'aquells escriptors de noms sonors i suggestius: Max Jacob, Francis Carco, Mac Orlan, Roland Dorgelès, Guillaume Apollinaire, que portaven una vida despreocupada i joiosa, sense altra obsessió que llur art aleshores singular, al Montmartre de l'avantguerra. Temps feliç en què la vida era fàcil i, sobretot per a un pintor o un poeta, no era massa urgent treballar. *Frédé*, en plena Butte, al *Lapin Agile*, mantenia tota una tribu de bohemis, darrers supervivents d'una aristocràcia avui extingida i de la qual Carco va esdevenir l'historiador. (El llibre *De Montmartre au Quartier Latin*, en el qual, amb la seva vèrbola pintoresca, ens descriu la vida i miracles d'aquell grup d'amics que podien permetre's el luxe inestimable de viure segons llur fantasia, és un document, avui tan interessant, com les *Escenes de la vidu bohèmia*, de Murger.)

Aquells bohemis espirituals i divertits, eliminats molts d'ells per la guerra, transformats els altres per la tràgica experiència viscuda, desaparegueren. No els restà altra cosa que el record

melangiós d'aquells anys i l'amistat inescorbable de llurs amics de vagabundatge. Montmartre deixà d'ésser Montmartre. El Barri Llatí no féu cas dels poetes. I Montparnasse es concretà a la trista *Rotonde*. Les aspres dificultats de la vida material assassinen el darrer art bohemi. La pobresa desocupada, ideal obstinat d'un Alfred Jarry (el pare genial d'*Ubu-Roi*, que dilapidà vertiginosament una herència de cent mil francs i que va viure des d'aleshores en una misèria negra i sòrdida que suportava amb gran majestat), d'un Utrillo o d'un Modigliani, fou reemplaçada per una indigència laboriosa. Abans, a vint anys, es podia somniar. Després — ara — a vint anys, els poetes tenen un ofici i escriuen novel·les. La bohèmia és morta i enterrada. Quina enorme distància entre aquella generació i la nostra! I com havia d'ésser més suggestiu el *viatge quotidià* d'aquells temps, per la glòria o per la misèria, vers la mort!

* * *

El destí de Mac Orlan és singular. Nascut a Péronne, fill d'un oficial de l'exèrcit i mal deixeble del Liceu d'Orléans, la seva il·lusió és d'ésser campió ciclista. Als divuit anys, viu a París, sense recursos de cap mena i prova oficis diversos. La seva vida és confusa. Pintor de parets, primer; peó, corrector d'impremta, més tard. A Rouen i a l' Havre descobreix els hars del port, freqüentats per prostitutes i mariners, primer contacte amb el que ell anomenarà, més tard, el *fantàstic social*. Acabat el servei militar va a Itàlia. Vaga durant algun temps per Florència, Nàpols, Roma i Palerm; navega entre Sicília i Tunis. ("Mai no he escrit una ratlla sobre Itàlia", respon a Léon Bocquet, en un interviu interessantíssim.) Se'l troba després a Bèlgica i Holanda, on viu per mitjans diversos però igualment poc remuneradors, fins que un dia és descobert pel director literari de *Le Journal*, diari del qual esdevingué *humorista*. Es divertí, aleshores, a passejar el seu desig de satisfaccions complicades i raonables en la facilitat fantàstica de l'humor obvi. Com que les seves facècies eren realment bones, hom intentà ofegar-lo dessota llur pes. Però ell se'n despreguà amb una agilitat de prestidigitador. La guerra, en enviar-lo al 269 de línia, li permeté de rompre amb una fórmula

que havia d'ésser, en el seu esperit, tan provisòria com l'ofici de pintor de parets. Ferit l'any 1916, davant del poble natal, torna a París i "comença a escriure segons el seu gust".

Mac Orlan — encara que el seu cognom autèntic sigui Dumarchais — té llunyans ascendents irlandesos o escocesos. És, doncs, de raça nòrdica. Atret per les formes obscures del destí, voltades d'imprecisió i de misteri, per les narracions legendàries angleses i alemanyes, Mac Orlan, esperit àvid d'aventures cerebrals, no podia escriure novel·les vulgars d'aventures. Format en el contacte rude amb l'adversitat, company accidental dels oficis més diversos, sabia per experiència que l'esforç de cada dia roba les energies de la majoria dels homes, sense donar-los, en compensació, res d'original ni de bell; que l'aventura és, massa sovint, una despesa inútil de valor, d'enginy i de tenacitat. El seu seny sòlid, d'artesà consciencios, el retenia. Per això les aventures dels seus llibres no són mai viscudes ni, menys encara, gratuïtes o desinteressades. Les seves nombroses novel·les tenen una unitat esquemàtica: si no constitueixen una epopeia formen, almenys, un cicle d'aventures encaminades a la realització d'un desig. Pirates d'ahir i mariners maleïts d'avui; vells arruïnats i rendistes mediocres; minyons aventurers i lladres professionals, tots es precipiten i es deixen endur pel corrent atzarós del plaer. La voluntat desinteressada i l'heroisme impulsiu i gratuït són, sens dubte, il·lusions massa belles per a la seva imaginació luctejada de rodamón decebut.

Quan Mac Orlan diu "que comença a escriure segons el seu gust", ens veiem obligats a reconèixer que el seu gust és essencialment variat i inconstant: puix que concíem un Mac Orlan repòrter (*Les Poissons Morts, Les Pirates de l'Avenue du Rhum, Rues secrètes...*); un altre, contista (*Les contes de la Pipe en terre, Sous la lumière froide, À bord de l'Étoile Matutine...*); un de novel·lista (*Le Chant de l'Équipage, La Cavalière Elsa, La Venus Internationale, La Maison du Retour écoeurant, La Nuit de Zeebrugge, Malice...*); un d'assagista (*La Seine, Hambourg, Toulouse-Lautrec, Masques sur mesure...*), i un de poeta (*L'Inflation Sentimentale i Simone de Montmartre*). Llibres tan diferents entre ells que han fet dir a Léon Béranger: "Mac Orlan es trobà

un dia propietari d'una arpa mcravellosa, amb cordes teixides de saber i d'experiència, de decepcions i d'esperances, d'intuïcions i de clarividències. Metòdicament féu vibrar, l'una darrera l'altra, totes les cordes i així nasqueren les seves obres." Obres diverses per mitjà de les quals Mac Orlan ha dibuixat uns grans frescos d'idees veritables, en carn viva, on apareixen, al davant de decoracions terrorífiques o grotesques, les idees socials i la lluita dels instints: el terror a les grans ciutats, l'enviliment dels homes, els cossos rudes i forts dels pirates, la confusió feixuga i dispersa de la seva època. Dels llibres d'aquest autor es desprèn una sensualitat d'hotel sòrdid i equívoec inconfessada i latent, amb els seus perfums professionals i les seves febres intermitents. Una poesia nova de la mecanògrafa de dia, lliurada als desigs nocturns, modestament perversos. Imatge nova del món, del seu món industrial i luxuriós, fruit dels amors de l'Enginyer i de Lea, que aturen per un instant la catàstrofe universal.

En arribar la nit, quan les coses es desperten estranyament, els llibres de Mac Orlan s'animen. Els espectres els envaïxen. Un corrent magnètic fa tremolar les ànimes de llurs personatges. Aleshores, Mac Orlan, despenja pausadament el seu acordió llegendari, blanc amb flors de naere, i sonen uns acords. Soltadament tot es submergeix en la música fins a perdre l'alè. Els fantasmes lluiten i abandonen llur mortalla per a lliurar-se al ritme de la java. De llurs quadres, els nus de Pascin, les prostitutes de Dignimont, les models de Gus Bofa i de Grosz, davallen i es barregen a la dansa. Un regueró de sang inseguir s'arrossega fins a la porta.

* * *

Com Apollinaire i Max Jacob, els seus amics de dissort i de ventura, Mac Orlan vol renovar l'art d'escriure. Com Giraudoux construeix un univers imaginari per la descomposició de la realitat. Capta amb una rara lucidesa el misteri i l'angoixa del temps. Mac Orlan representa, dintre la literatura d'avui, allò que ell anomena, amb tanta freqüència, el *fantàstic social*.

Les històries abracadabrants de *Le Rire Jaune* i de *La Bête Conquérante*, els *Contes de la Pipe en Terre*, demostren la seva

fantasia alliberada de tot prejudici, la seva imaginació sense límit, el desig d'evadir-se de la realitat. *Les Poissons Morts*, contribució de Mac Orlan a la literatura de guerra, és un reportatge bèl·lic no gaire afortunat. Les narracions que conté són massa literàries, massa elaborades. Mentre que la major part dels escriptors no han vist en el caos brutal de la guerra altra cosa que l'horror de la sang vessada d'una manera estúpida, Mac Orlan, acostumat a la vida nòmada, ho sacrifica tot per poder escriure faules grotesques i posar de relleu l'aspecte humorístic de les situacions. I és que Mac Orlan no era fet per al reportatge de guerra, que temptà incidentalment la seva ànima inestable. En el fons, l'aventura era massa neta, massa precisa: la Mort. A Mac Orlan no li agrada la mort. Li cal el tràgic misteriós, no el tràgic fúnebre i definitiu. Això explica que ens hagi donat el seu reportatge tipus amb: *Les Pirates de l'Avenue du Rhum*, aventura que li convé perquè li permet d'imaginar, entre altres coses fantàstiques, uns *lladres d'aeroplans*. Després d'aquest llibre, Mac Orlan publica tota una sèrie de novel·les d'aventures. La seva producció abundant tracta dels fets d'armes dels corsaris, dels legionaris, dels assassins, agrupats sota els títols simbòlics de *Le Chant de l'Equipage*, *À bord de l'Étoile Matutine*, *La Clique du Café Brebis*.

Le Chant de l'Equipage és la història, plena d'una poesia indefinible i contada amb l'estil directe i tallant propi de Mac Orlan, d'una tripulació organitzada durant la guerra per un holandès, al qual instiga un hàbil aventurer de Montmartre, amb l'objecte de trobar, en una illa deserta, les riqueses amagades en altre temps per un pirata famós, Edward Low, "gentilhome de fortuna". Es tractaria, segons el càlcul de l'holandès Krühl, d'una quarantena de milions. "*Treasure Island*", escrivia a la seva manera el deliciós Robert Louis Stevenson... La goleta noliejada per a la recerca del tresor creua l'Atlàntic i, de tant en tant, estimulats per racions excepcionals de rom, els mariners es burlen de la incertesa de llur viatge, a la manera dels primitius. És el *cant de la tripulació*. La goleta arriba a una illa desconeguda que té alguna semblança amb la del mapa de Krühl, el qual, engegat per la cobdícia, es lliura a la busca dels punts de referència in-

dicats pel pirata Edward. No arriba, naturalment, a trobar-los, però topa amb dos homes mutilats horriblement que li conten llurs desventures: un botxí xinès habita l'illa i dona lliçons pràctiques de tortura i de mutilació als deixebles que acuden al seu curs. El xinès ha constituït una reserva de subjectes d'experimentació en aquella terra deserta, lluny de tot control civilitzat. Ara bé, un bon mati, Krühl, propietari d'un magnífic cinturó ple de diamants, el deixa oblidat a la seva cabina. I, mentre va mesurant les roques i les distàncies per trobar l'amagatall del tresor, acompanyat per l'aventurer parisenc, que, instintivament covard davant l'acció, no es decideix a assassinar-lo, el capità del vaixell lleva l'àncora i s'enduu la fortuna real del recercador de tresors imaginaris. Krühl i el seu company, la víctima i l'estafador, abandonats en l'illa solitària, no poden comptar amb altra cosa que amb el retorn del botxí xinès. Mentrestant, a bord de la goleta fugitiva, el cant de la tripulació continua:

*“La bonne Sainte-Anne a répondu
il vente...”*

c'est le vent de la mer qui nous tourmente.”

Hem dedicat més atenció a aquest llibre, per tractar-se d'una obra típica de Mac Orlan, d'un dels seus llibres més importants i reeixits. La sobrietat amb la qual és contada l'aventura absurda de l'holandès i dels seus homes i el desenllaç que li dona l'autor són plenament característics de la manera de Mac Orlan i del seu concepte de la novella d'aventures. Resulta difícil imaginar una conclusió que ultrapassí en freda crueltat la de *Le Chant de l'Equipage*. Quan es publicà aquesta novella, l'any 1918, el sentimentalisme no era admès en la literatura i, amb la condició de no tractar de la guerra acabada, que hom volia oblidar a tota costa, calia absolutament descriure escenes truculentes. Blaise Cendrars, en ple èxit — altrament merescut — aleshores, farcia les seves novel·les d'escenes guinyolesques, descrites d'una manera magistral. Les atrocitats pitjors no eren ja motiu d'escàndol. Sense esforç aparent, amb la sola imatge del seu botxí sàdic i implacable, que preparava els deixebles del seu curs a tallar la mà, l'orella o el peu dels seus subjectes d'experimentació i deixava

amb vida la resta per a exercicis futurs, Mac Orlan aconseguí anar més enllà d'un grau de duresa, poc normal, que no podia ultrapassar-se sense perill. No volem exagerar la importància d'aquesta lliçó, dissimulada per tocs debils d'humorisme que deixen una mena de calfred en suspens, però no és possible negar que el seu autor no tingués presents en el seu esperit els problemes més greus del moment. D'abans de la guerra, els intel·lectuals de la seva generació s'havien lliurat de ple a les preocupacions de l'època. L'entrenament del múscul privava damunt la cultura del cervell i els estèrils acrobatismes ideològics. La guerra, passa. Testimonis d'inesperades proeses de l'energia física, els intel·lectuals de la generació de Mac Orlan tenien raons prou bones per a suportar tot allò que fos susceptible de produir aquella energia — llur energia — sempre que fos adreçada a una finalitat estranya a la guerra. Les energies il·limitades que certes naturaleses mantenen en reserva latent, no es revelen en les circumstàncies ordinàries de la vida. Per a desvetllar-les, per a estimular-les, calen projectes o esdeveniments suggestius. Aquestes temptacions inèdites, però, acostumen a anar acompanyades per la vacil·lació que produeixen els camins no petjats. Aleshores, els fets conduïen a la descripció i a l'estudi d'unes formes d'obrar, agosarades, temeràries, il·lusòries, que les èpoques anteriors, l'esperit burgès i la vida confortable, repudiaven en absolut. La idea de l'aventura, doncs, no es produí en aquell moment pel caprici d'alguns escriptors, sinó per les aspiracions de tota una generació.

Mac Orlan meditava aleshores sobre aquests problemes i preparava el seu *Petit Manuel du Parfait Aventurier*, introbable avui i que ja era anunciat succintament en algunes pàgines de *La Clique du Café Brebis*. En aquest llibre, "història d'un centre de reeducació intel·lectual", es troben condensades les teories de Mac Orlan sobre l'aventura. "L'aventura — diu un dels assidus del cafè — no pot existir més que a condició que un se la imagini. I imaginar una aventura pressuposa una gran llibertat, esperit d'iniciativa i responsabilitat plena dels seus actes." I un altre dels qui freqüenten aquell antre intel·lectual, niu de faceciosos cruels, que llegeix en el pensament del seu interlocutor el desig d'una represa individual de l'energia i de la voluntat, li

contesta: “Jo veig en vós un d'aquells temperaments escollits, fets per a ésser dissortats en el precís moment en què aconseguixen allò que desitgen. Teniu pasta d'aventurer, és a dir, d'home amant de l'aventura. La fatalitat ha volgut que fóssiu enviat a la guerra on perdeu ben aviat les vostres qualitats, en posar-vos en contacte amb els esdeveniments. Els meus consells poden tornar-vos al bon camí. Els homes d'aventures són avui tan escassos que cal cultivar-ne l'espècie.”

Quan aquest profeta singular desapareix, és trobat enmig dels seus papers un estudi breu sobre les novelles d'aventures i el text de dos capítols tipus del gènere, tal com el concep Mac Orlan. Aquestes dues escenes són reproduïdes en el seu llibre següent, *À bord de l'Étoile Matutine*. L'estudi crític que precedeix aquest llibre resumeix encara les seves teories: “Dels espectacles de les vides anormals és d'on han d'ésser extrets els elements de les novelles d'aventures. La intriga no ha d'ésser necessàriament complicada, i el misteri, convenient per a l'interès de la història, no ha d'existir més que per l'atracció de les escenes i dels personatges, dels quals els més episòdics són, molt sovint, els que més sedueixen.” O sigui, per primera vegada, la seva teoria famosa del *fantàstic social* que, més tard, desenrotllarà en assaigs diversos i que posarà en pràctica en totes les seves obres posteriors, les i importants i que posarà en pràctica en totes les seves obres posteriors, les quals responen plenament a aquesta concepció. Sobretot la sèrie de quadros, plens de vida i de color, malgrat les negligències de forma que no manquen a cap dels seus llibres, que ha titulat *À bord de l'Étoile Matutine*. Aquesta narració, que molts consideren com la seva obra mestra, és la novella d'un adolescent que s'enrola en un vaixell pirata, el capità del qual acaba la seva carrera de crim i de pillatge, “com era fatal que succís”, penjat d'una forca a Sarannah, amb un bellíssim vestit vermell i una armilla brodada d'or, mentre una dona caiguda al peu del gran pal del vaixell canta com una sirena de maledicció i els seus tripulants maten llur avorriment — i llur enyorament — en una taverna de Soho.

Sense descansar, Mac Orlan, que sembla tenir reservat el sobrenatural, escriu contes de màgia: *Malice*, *Le nègre Leonard* et le

maitre Jean Mullin, Marguerite de la Nuit, històries d'ànimes venudes al diable, llegendes clàssiques rejuvenides, escenes de sàbat en les quals la figura del dimoni, tractada amb una gran irreverència, apareix en la nit. Llibres sense conclusió, incerts i llunyans, plens d'una poesia irrespectuosa i desimbolta, d'un misteri indeterminat i inquietant.

Escriu després dos assaigs d'epopcia internacional: la sentimentalitat nova i el bolxevisme de *La Cavalière Elsa* (que obtingué el Premi de la Renaissance de l'any 1921) i la revolució mística de *La Venus Internationale*, vastes i complexes descripcions en les quals es mouen les masses i entrexoquen les creences. Amb aquests llibres, Mac Orlan abandona definitivament la biografia dels pirates antillans. Són llibres rics i caòtics impossibles de resumir, escrits amb una fuga endiastrada. En el primer, en una forma còmica i satírica a la vegada, se'ns presenten les forces orientals coaligades, russes i xineses, que avancen en massa vers l'Oest, disposades a conquerir França. Aquestes forces han adoptat un símbol animat: segueixen la *cavalière Elsa*, jueva alemanya, ambiciosa i freda, impura i cerebral, extraordinàriament suggestiva i atractiva, deessa del poble universal, una mena de Joana d'Arc espiritual.

La Venus Internationale és una rèplica en prosa del seu poema *L'Inflation sentimentale*¹. En aquesta novel·la Mac Orlan cons-

· 1 És en l'INFLATION SENTIMENTALE on Mac Orlan ha formulat d'una manera més visible el seu ideal d'exaltació de la vida i de preparació d'uns temps nous més humans, menys egoistes i menys cruels. Creiem interessant de reproduir-ne un fragment:

*Il n'est pas adroit que ce soit la mère
qui s'épanouisse en geignant dans les douleurs de l'enfantement.
Tant que les hommes ne souffriront pas pour naître,
ils ne pourront connaître
le prix exact de leur propre vie...
Je voudrais voir le bébé, d'une esthétique douteuse,
tordu dans les douleurs de sa mise au jour
et qu'il garde le souvenir d'un supplice naturel
qui ne peut être d'aucune utilité pour la mère
puisqu'elle a vécu.
Ainsi seraient évités les malentendus, toujours désagréables,*

trucix el mapa social d'Europa. Dues classes: els joves, progressistes; els vells, conservadors. Estudia la naixença d'una aristocràcia nova, la del camp. En acabar la guerra, tornats a la vida lliure d'abans, els homes han jugat, en cada poble, en cada ciutat, llur sort. El pagès ha guanyat.

El cataclisme del 1914, el progrés de les civilitzacions, l'ansietat confusa del modernisme, impressionaren amb llurs suggestions l'esperit fantasiós de Pierre Mac Orlan: "No caminem ja en la llum clara dels dies antics. Una claror tèrbola de crepuscle banya les nostres accions més banals i cadascú edifica el seu esdevenidor damunt la sorra movedissa." L'atmosfera social inquieta el troba a punt. "Hi ha un gran misteri en aquest moment — diu amb veu sorda; — l'aventura no és ja anecdòtica, sinó psicològica".

Sí. L'acció procedeix dels reflexos i de l'inconscient i no de la voluntat lúcida. Aquest és un fet psicològic conegut i estudiat: divorci constant del pensament i de l'acció: ambdós igualment incomplets i fonts rivals d'insatisfacció i de neguit. És només per un retorn de la memòria als actes realitzats — el record és la realitat transformada per la imaginació — que es pot produir el plaer, la ferocitat i, fins i tot, l'embriaguesa mateixa de l'acció. La nostra capacitat de sentir disminueix a mesura que l'episodi esdevé emocionant. Mac Orlan, que es nega a ésser víctima del vertigen de l'acció, ha resolt a la seva manera aquest conflicte. L'aliment que necessiten, després de l'acció, el somni i el pensament, ell l'exigeix a la literatura.

Sous la Lumière froide, Le Quai des Brumes, La Maison du Retour écoeurant, són drames terribles i nocturns, en un ambient de mariners, de prostitutes i d'assassins, en els quals Mac Orlan exposa i desenrotlla, amb una concisió impressionant, la seva concepció de la vida, i descriu amb un estil acolorit i brillant

*où les peuples s'égorgent au rythme des noubas;
on jouirait de la vie
comme de l'argent amassé sou par sou;
et la richesse d'un peuple serait le bas de laine national
où l'on garderait notre existence avec soin.*

la poesia dels ports i els replecs més íntims del cor humà. El sobrenatural envaeix l'ànima. A la seva superfície emergeixen la por, la superstició i el crim. L'ombra està poblada de larves. El nerviosisme, la sang, el romanticisme — avui desuet — de la màquina. “L'època vol això.” Naturalisme extravagant i ombrívol.

“*L'aventure on l'a en soi.*” Pierre Mac Orlan es lliura a l'estudi d'un estat d'esperit puix que “els viatges no ensenyen res”. I l'art d'aquest viatger nòrdic és essencialment cerebral. En tots els seus llibres, Mac Orlan roman fidel a la seva declaració prèvia, que aleshores semblava tenir només que un valor de paradoxa: “buscar els elements de la novel·la d'aventures en l'espectacle de les vides anormals”, i afirma la superioritat de l'escriptor al marge de l'aventura damunt el seu protagonista.

La literatura és la cruïlla de l'acció i el somni.

* * *

Camp Domineau és un resum de l'experiència literària de Mac Orlan i una síntesi de les seves predileccions; una novel·la d'aventures, escrita amb la desimboltura lacònica que li és pròpia, que participa de la novel·la d'anticipació, del reportatge i de la novel·la policíaca. En aquest llibre, Mac Orlan ens descriu, amb una barreja afortunada de lucidesa, de realisme, de poesia i de pietat, amb una psicologia matisada hàbilment, el món dels espies, dels confidents i el dels irregulars que no poden doblegar-se al treball normal ni a les lleis socials. Apressem-nos a dir que no és un dels seus llibres millors. És una aplicació més de la fórmula que l'ha fet famós en la literatura moderna. No és així *Masques sur mesure* (títol que evoca “L'Hipòcrita Santificat”, llibre amb el qual no deixa de tenir una certa relació de fons, sobretot per la intenció moral), recull de treballs de dates diverses, d'un interès extraordinari. Ha dit un crític que *Camp Domineau* és l'exemple i *Masques sur mesure*, la teoria. Aquesta afirmació, potser excessivament simplista, no deixa de tenir una certa exactitud. El *text*, en tot cas, és molt més ric que la *pràctica*.

Camp Domineau és la història d'un espia (tipus, com podem veure, que pertany també al fantàstic social) que organitza una xarxa de complicitats i de delacions mentre fa el seu servei mi-

litar als batallons africans. Mac Orlan pinta d'una manera molt suggestiva l'atmosfera d'aquelles divisions que ja describí en un altre llibre, *La Bandera*, del qual no hem fet esment abans, perquè el creixim d'escàs interès dintre la seva copiosa obra. En aquell llibre, Mac Orlan, endut per les seves simpaties literàries pels homes que viuen al marge de la llei, manifesta unes predileccions, almenys desplaçades, dintre l'òrbita ideològica en la qual es mouen els seus llibres. Esclata la guerra, François Mutche, el seu heroi, pot escapar-se i arriba a Trípoli, on es troba sobtadament en el camp de batalla en el qual jeuen els cadàvers dels companys que ell ha lliurat. I és l'adversari el qui l'afusella. Mac Orlan descriu la seva fi en unes pàgines d'una sobrietat emocionant. Aquest llibre d'aventures i d'espionatge és remarcable sobretot per l'estudi del procés i de la lluita interior del protagonista, home de valor i d'intel·ligència que esdevé un traïdor sense atenuants.

El que fa *Camp Domineau* poc interessant si se'l compara amb les altres novel·les de Mac Orlan, és la manca de l'element meravellós, del qual és tan pròdig en les seves obres millors. Perquè és precisament el meravellós allò que dóna a l'aventura tot el seu extraordinari poder d'atracció. Poder sotmès, dissortadament, quan es vol accontentar un públic massa vast, a principis arbitraris, excessivament fàcils d'aplicar.

Si acceptem que l'aventura existeix solament en la imaginació d'aquell qui la desitja, la novella d'aquest tipus s'associa tot seguit, naturalment, a la recerca d'aquella fantasia que podríem comparar a una interpretació lírica de l'existència humana, sotmesa a les lleis més perilloses de la curiositat. L'aventura desapareix en el moment mateix en què l'aventurer pensa posseir-la. Això explica que sigui relativament fàcil escriure un bon començament de novella d'aventures. És vers l'acabament, quan la vida reprèn els seus drets quotidians i dissipa el misteri, que arriba el moment per a l'autor d'explicar el seu viatge a través de terrenys poètics, massa sovint húbrecs. L'acabament d'una novella d'aventures ha de confondre's amb el començament d'una altra aventura, netament indescriptible. Aquesta és la fi d'Artur Gordon Pym, d'aquell genial precursor del gènere, en el misteri del

Pol. El lector ha d'imaginar i escollir la continuació que més li plagui entre les moltes que són possibles. I, si és de qualitat, serà sensible a aquesta consideració de part de l'autor, que l'abandona intel·ligentment davant una porta mig oberta, darrera la qual es dissimula l'aventura.

Així procedeix Mac Orlan en la major part de les seves novel·les. *Camp Domineau*, en canvi, acaba amb la mort del protagonista, conclusió definitiva, desencallaç massa autèntic. I, això no obstant, la mort és també un bon acabament per a una novel·la d'aventures. L'aventura literària consisteix a trobar una manera inèdita de morir; inèdita, si més no, pels elements que componen l'atmosfera del drama. Ho sabia Stevenson, quan feia morir Flint amb un mocador blau lligat al cap, una moneda d'or entre les dents, sobre un mal llit i davant una finestra que s'obria sobre totes les roses del món.

Cada dia serem més exigents amb els llibres d'aventures, els quals, per a tenir èxit, hauran d'esdevenir catastròfics. I no ens cal estranyar-nos-en, tant la vida quotidiana en la seva expressió més normal, sembla encaminar-se vertiginosament a confondre's amb les excèntricitats sinistres que donen a les novel·les d'aventures llur atractiu més desconcertant.

* * *

Masques sur mesure, llibre en el qual Pierre Mac Orlan recull una selecció de narracions i d'articles diversos, té una unitat essencial. A través dels assaigs i dels treballs que formen el llibre (*Le Décor Sentimental, Et quelques hommes, Les Jeux du Demijour, Uranie, Les Démons Gardiens i Entre Deux Jours*) es concreten les teories i els propòsits, la concepció del món i de la literatura de Mac Orlan, que hem tractat de resumir i de suggerir en les pàgines anteriors.

Tot el fantàstic social de l'època, des dels elements conductors — cinema, fotografia, discos, instruments populars — fins als individus-típus — prostitutes, pirates, "affranchis", assassins, campions esportius, espies, aventurers de tota mena, — passant pels climes propicis — music-halls, fàbriques, ports, cafès, vaixells, prostíbuls, guerres, revolucions, — hi és evocat i expressat amb el

seu estil fàcil i a vegades negligit, sovint nombrós i ple, carregat sempre d'una antargor misteriosa quasi baudelairiana.

En aquest llibre Mac Orlan explica amb una gran claredat per què l'atrauen uns temes determinats. Hi ha en totes les societats elements estranys, i d'aquesta estranyesa neix un encís, sens dubte perillós. Els llibres d'aventures d'avui, construïts a base del fet divers de cada dia, són la substitució del conte fantàstic i de les novel·les *negres* d'ahir. Aquests elements socials són només interessants per a aquell qui hi sap trobar l'empremta del fantàstic. Mac Orlan, com el Paul Morand de *Rien que la Terre*, viatger fatigat, creu que no queda res a descobrir en el planeta; que l'interès ha canviat de signe i que ha de lliurar-se a l'exploració del cor humà, en allò que té de més insòlit. Perquè l'home — ara i sempre — és la mesura de l'univers, i no l'univers la mesura de l'home.

D'aquest llibre es desprèn també, amb una concisió impressionant, la posició moral d'aquest escriptor. Mac Orlan afirma les seves preferències i les seves simpaties, com a d'ordre sentimental, sense fer entrar en joc la raó. Aquesta és la seva principal diferenciació amb Francis Carco, per exemple, atret per uns mateixos ambients i exemplars humans. Els aventurers, els pirates, els espies i les dones de plaer de Mac Orlan són éssers menyspreables, si no socialment — que això no compta. — almenys des d'un punt de vista ètic. I Mac Orlan ni els reivindica ni pretén justificar llurs actes, que es limita a relatar.

L'acordió, la pipa, la boina del mariner i l'arma de l'assassí, que donen a les seves gammes hàbils una atracció singular, són simples punts de referència del seu record. La llum verda dels bars, l'ombra propícia a la caiguda de les peces íntimes, els conciliàbuls de la gent de mal viure, el vici monòton i rutinari, són, per a Mac Orlan, altres tants temes literaris i sentimentals. Però les ampolles trencades, els mocadors vermells i l'esclat de les navalles en els miralls, no enterboleixen la seva sana visió de la realitat.

És potser per això que fa la part del dia i la de la nit, rica en misteris i en recuperacions, que reflecteix indiscretament el pensament del dia. El fantàstic social és essencialment nocturn. D'una

nocturnitat carregada de malenconia explosiva. “La vida, fins i tot la més mediocre, és sempre la vida, quan els dies són comptats — diu un personatge de *Entre deux jours*, magnífica narració que clou el llibre que comentem. — Un dia s’acaba, un dia comença. Entre ambdós, hi ha la nit... naturalment.”

És en aquesta nit, en aquesta terra de ningú, parèntesi obert entre dues clarors somortes — crepuscle i albada, — que viu i s’agita la literatura de Mac Orlan, aventurer sentimental.

Tothom sap llegir entre ratlles. És a dir, cadascú sap descobrir un reflex de la seva pròpia inquietud darrera una cortina d’arbres, davant un paisatge, un recó de carrer ombrívol o darrera una porta mal tancada. El fantàstic social, a fi de comptes, no és altra cosa que una interpretació, més o menys enginyosa, d’aquesta imatge complicada i obscura.

LLUÍS MONTANYÀ

HENRI MASSIS, crític apassionat i original, les tres sèries de *Jugements* del qual — amb les *Approximations* de Charles du Bos, arribades fa pocs dies a llur setè volum (edicions Corrèa) — constitueixen les obres de crítica més profundes i lúcides de la literatura francesa contemporània. té el do d’elevant i de presentar sota una llum nova els autors que sotmet a la seva anàlisi. Dogmàtic i parcial, admirable fins quan s’equivoca, viu en un món que pocs freqüenten: el de les idees. Mentre altres crítics volen arran de terra amb llurs feixugues màquines d’observació o de reconeixement, ell, a gran altura, evoluciona per l’espai. Percuça al voltant dels núvols les idees perilloses, les idees falses, les idees mortals. Semblant a l’aviador — a la vegada serè i ardent, les mans fredes i l’esguard inflammat — neteja el cel al damunt nostre, en les profunditats. Conviuen en ell la inquietud sagaç del crític i la convicció impertorbable de l’home de fe; un poder de seducció i, cosa més terrible encara, una poderosa força d’atracció i de convenciment. Menysprea l’accidental i col·loca els seus lectors davant dels problemes de consciència més urgents. El títol general de les seves crítiques, com el lema manllevat a Pascal que les encapçala i condiona: “El judici és pròpiament l’acció del nostre esperit”, en els nostres temps de crítica impressionista sonen com un repte o com una provocació.

Amb *Le Drame de Marcel Proust* (Grasset, ed.), Henri Massis ens dona una interpretació personal i nova de la tragèdia proustiana, a través dels textos de *Le Temps Perdu*. En aquest llibre, que acaba de publicar-se, Massis aplega els seus articles de *La Revue Universelle* i hi afegeix capítols inèdits

que n'augmenten encara la importància i l'interès. Hi ha una disparitat gairebé absoluta entre el Proust que ens revela Massis i la imatge que d'aquell escriptor ens havien donat fins avui els seus comentaristes més intel·ligents.

Segons aquest crític, hem de deixar de considerar el Proust espectador inexorable i absent, alliberat de tota idea de vici o de virtut, desinteressat de tota moral i de tota teologia, que fins ara havíem imaginat. Massis tracta de provar-nos que Proust, que començà amb el propòsit de pintar-nos un món en descomposició sense voler jutjar-lo, en arribar a la fi de la seva turmentada recerca d'un món fugisser, es trobà amb la revelació de l'art com a única "producte de substitució". Creu Massis que Marcel Proust, un dels més grans novel·listes francesos amb Laclos, Balzac i Stendhal, oculta la seva personalitat, humana i torturada, darrera la profusió, aparentment caòtica, de la seva obra. És en *Les Plaisirs et les Jours* on esdevé més transparent. Hi ha en els treballs d'aquest volum la confessió, secreta però reveladora, del dolor d'una ànima sensible i bona que, atreta pel plaer, ha perdut la seva pureza. Aquest sofriment s'aplica sobretot al període misteriós d'elaboració de *Le Temps Perdu*. A mesura que avancem en la interpretació de Massis, ens anem separant lentament, i com a desgrat nostre, de la concepció gideana de Proust. Aquella acceptació voluntària de totes les seves febleses i de totes les seves caigudes, aquella aplicació deliberada a *jouir loyalement de son être*, segons el consell de Montaigne, s'esfuma davant l'escomesa vigorosament argumentada del crític.

Durant molts anys Proust ha romàs silenciós sobre la seva veritable naturalesa. No s'ha lliurat a la seva obra, com a una evasió i també com a un deure a complir, fins que la mort de la seva mare (desdoblada en el Temps Perdut en la mare i l'àvia), que és per a ell el resum de totes les virtuts que la societat ignora o nega, l'allibera de tot respecte moral. Era per aquest respecte a ella i al món que representava que Proust callà tant de temps. Un dia, tot això desapareix. I cau aleshores damunt la seva ànima un fet gravíssim, com una nit de tempesta. Sembla, en efecte, com si durant una nit d'examen i de desfeta, Proust s'hagués vist obligat a reconstituïr tota la seva existència. El resultat ha estat l'obra immensa del cicle *Le Temps Perdu*, refugi meravellós del seu art, a la qual el seu autor s'acull, com a únic remei a la seva solitud i a la seva malaltia. Henri Massis, a l'acabament del seu llibre — llibre profundament humà i construït com una tragèdia clàssica — ens dona una descripció colpidora de l'univers proustià, univers d'home malalt i solitari.

El debat resta obert entre les dues interpretacions contradictòries. La versió que Massis ens dona del drama de Proust, serà combatuda. Aquells que, apassionats o vexats, intervinguin en la polèmica no podran menysprear el gran valor documental d'aquest llibre ni la seva importància dintre la copiosa bibliografia proustiana. — L. M.

“PENGUIN PARADE”

ELS preus prohibitius a què han arribat en general els llibres estrangers han acabat de fer populars certes col·leccions els volums de les quals eren abans molt barats i actualment tenen preus encara accessibles a les economies moderades. Entre aquestes col·leccions es troba l'anglesa que es publica sota l'amable signe del pingüí. Entre els “Penguin Books” han sortit reimpressions d'un gran nombre d'obres famoses, per un o altre concepte, de la literatura contemporània en llengua anglesa. S'hi edita també el “Penguin Shakespeare”. I ara s'hi ha començat l'edició — per Denys Kilham Roberts — de volums d'aparició periòdica que portaran el títol general de “Penguin Parade” i contindran contes nous, poemes i boixos.

L'examen d'aquest primer volum de “Penguin Parade” dona lloc a diverses consideracions. Primerament, hom s'admira de l'extraordinària riquesa de la producció literària dels països anglosaxons: la meitat, almenys, dels autors que figuren en aquest volum seran desconeguts als lectors catalans. Segonament, hom s'adona de la relaxació formal que ha sofert el conte o, més ben dit, la *short story*, després de mig segle de persistent anàlisi psicològica.

Dels onze contes que aquest volum conté potser només tres podrien entrar en l'estructura establerta, com a tipus, en la *short story* de Poe, o — per citar un nom altrament ben apartat d'aquest — en el conte de Guy de Maupassant. El pas del més gran volum de l'interès de fora a dins era natural que portés un desdibuixament de les línies argumentals. La nova forma té els seus antecedents, és clar; en menys d'un segle veiem la *short story* anglesa i el conte continental — àdhuc el català — cenyir-se i descenyir-se diverses vegades: de les “escenes de societat” de

Thackeray, tan desdibuixades com vulgauen, passem als contes d'estructura argumental impecable — com la majoria dels de Wells — i tornem al desdibuixament formal en els “trossos de vida” que ens ofereix Joyce; però aviat s'inicia una tornada al cenyiment en una recerca de la simplicitat que hom pot veure, per exemple, en certes composicions de Thornton Wilder.

Els nous inicis no han tingut encara temps de fer efecte i “Penguin Parade I” ens mostra que la literatura anglosaxona es troba actualment sota la influència de la fase que podríem anomenar Proust-Joyce. La majoria dels contes d'aquest volum cerquen de fer que l'interès sorgeixi per la sensibilitat de la matèria tractada, no pel bell ajust de les peces estructurals. L'únic conte de trajectòria argumental travada — *The Wheel Chair*, de Scobie Mackenzie — us sembla, envers els altres, passat de moda i, encara, que fa *magazine*, un retret que els crítics anglesos no s'estan d'usar quan es troben amb una composició literària massa arrodonida.

Stephen Vincent Benet i Sherwood Anderson, dos americans ben coneguts, tenen en aquest volum dues mostres de llur vigorós estil usual. Benet — de cognom català, oriünd de Menorca — ens ofereix en *The Devil and Daniel Webster* una història de pacte diabòlic, plena de sabor local (New Hampshire), on el dimoni és vençut per la força de caràcter de l'adversari, no per l'usual truc d'enginy. Anderson, en *The Corn Planting*, mostra un curiós misticisme que li deu haver encomanat el seu contacte amb l'ànima negra.

Living Water, de James Hanley, i *Spring Snow*, de H. E. Bates, són dues mostres de prosa vigorosa, la segona amb una millor tècnica. L. A. Pavey en *Film over the Eyes* i James Stern en *The Man from Montparnasse* ens donen dos plaents exemples d'escriure desimboït. És bonic de trobar en el segon una al·lusió a Salvador Dalí entre altres asos de la pintura moderna. *Child's Play*, de James Gould Cozzens, accentua el caràcter de la majoria dels contes en tant que sembla més aviat un capítol de novel·la. És tracta, en tot cas, d'un capítol verament remarcable, puix que hi és acomplerta d'una manera ben reeixida la difícil tasca de fer sentir l'ambient i els caràcters a través de la ment d'un infant.

Al nostre parer les peces més remarcables d'aquest aplec són *Witches' Sabbath*, d'I. A. R. Wylie, i *There was Nothing else to do*, de Desmond O'Brien. Ambdues obres, malgrat el caràcter ombrívol de llur tema, tenen aquella qualitat abrilenca que hom sol trobar a les primeres obres de Meredith. La de Miss Wylie, sobriament patètica, mostra els estralls que en la decadència d'un poblet alemany pot fer un escamot de camisabrunts. El conte d'O'Brien tracta el vell tema de l'incest; però les condicions dels protagonistes i l'ambient especial en què es mouen fan desaparèixer una bona part de l'angúnia que el tema comporta i en fan ressaltar la punyença.

També és molt remarcable la tasca de H. T. Hopkinson en *Over the Bridge*. Les explicacions d'un foll corren sempre el risc a què les exposa la mateixa llibertat que donen a l'autor que les compon. Un guany, en aquest cas particular, és que hom nota tot d'una que el foll està, literàriament, molt ben educat. Altrament, les seves experiències per vèncer el temps i l'espai són interessants en elles mateixes. Hopkinson ha tingut a més l'astúcia, imprescindible en un cas així, de deixar al lector dues solucions: l'una per al seu escepticisme i l'altra per al seu desig de compleció poètica.

Il·lustren el volum uns quants boixos ben tallats i dos poemes: *Culbin Sands*, molt àgil, d'Andrew Young, i una composició molt sobria, molt punyent, de Herbert Read: *Bombing Casualties; Spain*. Com veieu, "Penguin Parade" està també al dia en la guerra espanyola.

C. A. JORDANA

H. V. ROUTH. TOWARDS THE TWENTIETH CENTURY. (CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS). — Després d'un llarg període d'anàlisi implacable i, sovint, de sarcàstic menyspreu, en el món intel·lectual anglès l'època "victoriana" comença d'ésser valorada amb respecte (un respecte no exempt de mesurada crítica). Fa pocs mesos, l'eminent assagista G. M. Young completava el seu estudi *Early Victorian England* amb un nou volum documentadíssim, *Victorian England: Portrait of an Age*, que ens dona la història d'Anglaterra des del 1837 al 1901. La prodigiosa erudició de l'autor ha estat justament elogiada, ja que posava a contribució el contingut de tots els llibres, importants i no importants, apareguts durant aquells seixanta-quatre

anys prolífics; i també els pamflets, la literatura oficial, els reports jurídics, la Premsa. Leonard Woolf ha observat, però, que, més que un retrat, Mr. Young ha dibuixat un mapa d'aquella època. Era impossible de fer-ne el retrat, perquè "no es tracta d'una època, sinó de dues, o potser de tres, totalment diferents". Calia abordar el tema mitjançant "una mena de trigonometria històrica, examinant certs camps, eminències o correnties que anomenem educació o religió, ciència o sanitat, govern local o família". Això és el que ha fet Mr. Young amb paciència, enginy i agudesa.

El mètode del Professor Routh és tot altre. Ha cercat de destriar les tendències principals de l'època examinant un per un els seus escriptors: poetes, teòlegs, filòsofs, científics. Algú li ha retret certa prolixitat d'estil i una inclinació a comprimir un excés de noms en un mateix paràgraf, com si fos un col·laborador de l'*Enciclopèdia Britànica* temerós d'ometre gent poc o molt important; però han estat reconeguts al llibre els seus mèrits positius de generalització i de síntesi i la sagacitat amb què il·lustra les afinitats de les tendències victorianes amb els conceptes més destacats del segle XX.

El professor Routh considera l'any 1859 com la ratlla divisòria de les dues principals correnties del pensament d'aquella època: d'una banda, els escriptors "que procuraven conciliar llurs opinions amb els criteris intel·lectuals i emotius amplament acceptats; d'altra banda, a causa de la influència de l'obra de John Stuart Mill, les especulacions més lliures, més deslligades dels valors antics. H. V. Routh analitza lúcidament la incertesa i la inquietud d'aquest segon període. Destaca el cas de Matthew Arnold com a exemple típic d'un *malaise* que ell atribueix al fet que aquells pensadors, destravats a l'impuls de Mill, no saberen crear un sistema de creences tan satisfactori i comprensiu com el que havien volgut destruir. El professor Routh observa que aquesta fallida anà acompanyada d'una tendència creixent a la introspecció, i que el llegat d'aquell grup de pensadors al nostre segle és precisament aquesta "*autopsie perpétuelle et journalière de son être*".

Seria, certament, difícil de trobar un punt d'enllaç més ben triat entre les inquietuds del segle XIX i les d'avui: Arnold és, en certs aspectes, un precursor de Gide, un esperit "disponible", sensible a les suggestions més contradictòries. I també fou aquesta disponibilitat, aquesta receptivitat gairebé il·limitada, un tret característic de John Stuart Mill, assimilador voraç de doctrines i influències, des de l'utilitarisme del seu pare James Mill i de Bentham, al romanticisme de Coleridge, l'idealisme de Carlyle, el positivisme de Comte i el semisocialisme de Saint-Simon. No és estrany que la seva filosofia hagi pogut títllar-se de caòtica, com ho és, intel·lectualment, l'obra de Gide i la de tants altres oscil·lants esperits d'avui. — M. M.

UN ANY DE NO INTERVENCIÓ

Si no fos que en vivim amb tota llur tràgica realitat les conseqüències, l'evolució de la política europea en relació amb la nostra guerra civil seria un dels espectacles més curiosos i divertits que mai s'hagin pogut donar a l'escenari diplomàtic. No és, però, solament com a actors i víctimes alhora d'aquesta política, sinó per allò que ella té de transcendental per a l'esdevenidor del món, que el joc alternat, fet d'audàcies i covardies, de la no intervenció, ens interessa i ens apassiona. Avui dia, en efecte, després de l'alliçonament seriós que representava la conquesta violenta i irregular d'Etiòpia per Mussolini, després de quinze mesos de lluita de la democràcia contra els militars insurrectes i llurs aliats estrangers, a Espanya, la Xina experimenta una altra vegada les escomeses ambicioses de l'imperialisme nipó, i el sistema internacional de seguretat i de garanties que hom podia fer-se la il·lusió que, després del Tribunal de La Haia, havia assolit una major força i eficiència en la constitució de la Societat de Nacions, es revela novament fallit.

El llibre de J. Quero Molares "La Política de No Intervenció"¹ té, doncs, un múltiple interès per als catalans demòcrates. Tot un any d'actuació internacional en relació amb el nostre conflicte hi és examinat d'una manera detallada i objectiva. Més que no pas un estudi crític, és un document que exposa els orígens, el desenvolupament i els resultats d'un sistema fet d'hipocresies i covardies, de cinisme i d'ingenuïtat, que ha regit durant un any el curs de la guerra civil provocada per uns militars traïdors amb complicitats estrangeres.

¹ "La política de No Intervenció (17-VII-36--17-VII-37)", per J. Quero Molares. — Publicacions de l'Institut d'Estudis Internacionals i de Dret Comparat. Barcelona.

Llegint aquest llibre us adoncu, en primer lloc, que de les repercussions del conflicte espanyol a Europa la República no n'és, en absolut, culpable. El transport en gran escala de mercenaris marroquins, súbdits del Soldà i, com a tals, estrangers, duts a la Península per Franco per a servir-li de tropes de xoc, és un dels primers fets transcendents, que poden encendre la gran foguera d'una guerra mundial. Un altre, i immediat, és la trama d'avions militars, feta per Itàlia i comprovada per França amb l'aterratge forçós de sis d'ells en territori d'Algèria. Són aquests fets, reveladors de la impotència de Franco, amb els seus sols mitjans, per a fer front a la República, els que induïxen França, per boca del seu ministre d'Afers Estrangers, M. Yvon Delbos, veritable pare de la política de No Intervenció, a propugnar un sistema que faci impossibles les intromissions de les potències estrangeres en el conflicte espanyol i que impedeixi, per tant, que la Península es converteixi en el camp de batalla d'Europa. França, interessada políticament i militarment en el triomf del Govern legítim de la República, interrompia tot comerç d'armes amb aquest Govern, que hi tenia un dret evident i indiscutit, per tal de predicar amb l'exemple a totes les potències europees i circumscriure el conflicte espanyol a la seva àrea peninsular. Des del seu començament, doncs, la No Intervenció era una política de precaució, un sistema d'extinció per manca de combustible d'un incendi que, deixat al grat dels vents de la passió ideològica de les diferents nacions, podia escampar-se per Europa i per tot el món.

Llegir els capítols densos i documentats del llibre de Quero Molares equival a reviuire els episodis deceptius en el curs dels quals aquesta proposta pacifista i desinteressada de França arribà a concretar-se en el sistema que permetia l'agressió criminal de la ciutat oberta d'Almeria i la conquesta de Santander, a càrrec la primera de l'esquadra alemanya i la segona d'un cos regular de l'exèrcit italià. De començament són les llargues negociacions, les notes i contranotes, l'oposició sistemàtica de Portugal, que en aquest topant històric trobava la manera de donar satisfacció als impulsos dictatorials d'Oliveira Salazar i de rebel·lar-se públicament contra la secular tutela d'Anglaterra. Després

són, un cop acceptat el principi de la no intervenció, les laborioses recerques d'un sistema pràctic que en garanteixi l'observança completa per les parts contractants. Neixen comitès i subcomitès, que demostren la força de resistència dels diplomàtics professionals i la inutilitat de llurs mètodes. I arriba, per últim, l'elaboració del Pla de Control, el tancament de les fronteres, l'establiment del control marítim (que havia de morir poc temps després d'una manera ingloriosa amb motiu del xantatge alemany a pretext d'un misteriós torpedinament del "Leipzig"), i el plantejament de dues qüestions que havien d'ocupar inacabables sessions del Comitè de Londres i amenaçar vint vegades amb ruptures i amb situacions delicades: la retirada dels "voluntaris" estrangers i el reconeixement de la belligerància de les dues parts combatents.

Del 15 d'agost, que era definida pel Govern francès la política proposada de no intervenció, al 19 d'abril d'enguany, que entrava en vigor el control terrestre i marítim, els incidents, les propostes i les dilacions es succeeixen infatigablement. Les potències totalitàries, Itàlia, Alemanya i Portugal, multipliquen les maniobres per fer inútil i, en realitat, unilateral, la no intervenció, i per poder, a l'empara de la bona fe de les nacions democràtiques, posar tot el pes de llur ajut en homes, en material i àdhuc en tècnica policíaca i d'espionatge, del costat de Franco. Implantat el control, només dura dos mesos, perquè simultàniament els tres Estats feixistes se'n retiren i el fan fracassar. I aleshores, etern i fatigós teixir i desteixir de la tela de Penèlope, les negociacions es reprenen, subjectes en tot moment a les rauxes de mal humor o a les maniobres suspectes de Mussolini o de Hitler.

Quero Molares posa, com a lema del seu interessant llibre, un pensament de Paul Valéry a "Régards sur le monde actuel": "L'Europe sera punie de sa politique..." Voldriem sincerament tots els catalans que aquest càstig que profetitzava el gran poeta francès no esdevingués una realitat. Voldriem que, d'una vegada, la política europea deixés d'estar sota el doble signe incompatible de la covardia i l'audàcia. Aquesta és la posició del Govern de la República en totes les seves apel·lacions al món, d'ençà del començament de la rebel·lió militar. Tant en les notes adreçades

al Comitè de Londres, en els diversos moments neuràlgics de la política de no intervenció, com en les denúncies i crides fetes a la Societat de Nacions, la República ha posat de manifest la seva voluntat ferma de liquidar, per les seves soles forces, el conflicte plantejat, i d'evitar, mentrestant, que pogués estendre's a Europa. Per això, i fent momentàniament renúncia dels seus drets indiscutibles de proveir-se de material de guerra allà on li semblés necessari, ha accedit a totes les restriccions i ingerències que representaven els diferents aspectes del control. De bon començament, tot i la disparitat absoluta entre els voluntaris que, per una devoció als ideals de llibertat i de justícia, havien acudit d'arreu del món a donar llur sang per la nostra causa, i les formacions regulars italianes i alemanyes que cren trameses pels dictadors per assegurar l'èxit de la facció, la República ha accedit a la retirada dels combatents estrangers de totes dues bandes. En les seves apel·lacions a la Societat de Nacions, tot i presentar les proves evidents de l'agressió de què havia estat víctima per part d'Itàlia, no ha volgut mai fer posar en pràctica, com era el seu dret, els articles del pacte que condemnen l'agressor i estableixen unes sancions. S'ha limitat a proclamar a cada moment la justícia de la seva causa, la seva voluntat de pau i la legitimitat dels drets que l'assistien.

L'enorme subversió d'idees que s'ha produït en la política internacional, en aquesta política per culpa de la qual Valéry assegura que serà castigada Europa, ha permès que un conflicte que, si hagués estat plantejat en els seus termes precisos, com una subversió militar contra un Govern i unes institucions legítimes, sortides del sufragi universal, hauria estat sufocat immediatament, s'hagi allargat en desmesura, sense que per això hagi de canviar el resultat final, previst des del començament, de la victòria de la República, i posant, en canvi, en constant perill la pau d'Europa. Si, tot i no comptar en els inicis de la revolta el Govern de la República amb unes forces coercitives suficients, el seu dret a armar-se per sufocar la rebel·lió li hagués estat reconegut, la durada de la guerra civil no hauria excedit d'unes quantes setmanes. Fou la intromissió de Portugal, d'Itàlia, d'Alemanya; l'ajut decisiu que aquestes potències atorgaren a llur home de

palla, el que permeté que el conflicte s'allargués indefinidament. I si aleshores, en lloc de cercar la unanimitat d'Europa en un Comitè de No Intervenció, França i Anglaterra haguessin dut a la Societat de Nacions el cas flagrant d'agressió contra un Estat associat que constituïa la intervenció de les nacions feixistes a Espanya, hom s'hauria estalviat els inacabables procediments dilatoris i els incidents dramàtics que han estat a punt, vint vegades, d'encendre el ble del gran incendi.

La por de veure dividida Europa en una guerra d'ideologies, que ressuscités les guerres de religió del segle XVI, inspirà a França i Anglaterra la seva política de no intervenció en els afers d'Espanya. Indubtablement, si una guerra mundial entre dictadores i democràcies és possible, ningú no podrà dir que les democràcies no facin tot el que poden per evitar-la, ni podrà negar-se que, en canvi, els Estats totalitaris s'esmercen a provocar-la amb tots els pretextos. És una tàctica que fins ara els ha recixit i que es val de la manca d'aquella internacional que enyora Quero Molares en els últims mots d'un capítol del seu llibre: "una internacional democràtica, garantia de la pau i de la llibertat", que hauria plantat cara a l'agressivitat i al xantatge dels Estats feixistes. Aquesta Política de No Intervenció, plantejada i desenvolupada al marge del Pacte de la Societat de Nacions, haurà afegit encara més la força i el prestigi de la institució ginebrina. Potser, a hores d'ara, no cal plànyer-se'n gaire. Potser la crisi profunda que ara sofreix permetrà a la vella Societat de Nacions de desprendre's dels vicis de constitució que n'han fet un organisme inoperant, i de convertir-se en la internacional de les democràcies, temuda i respectada, de la qual semblava un programa el discurs del President Roosevelt.

Hi ha una cosa, però, que cal no oblidar en voler judicar l'actuació de França i Anglaterra davant del nostre conflicte. Aquesta cosa és el fet que, mentre les grans potències democràtiques són, tot i la crisi econòmica i el desballestament monetari, riques en primeres matèries i estables políticament, en canvi els Estats totalitaris, pobres en riqueses naturals i afeblits enormement en llur economia deficitària per l'obsessió de l'autarquia i per la cursa dels armaments, viuen en un règim d'opressió, sota el qual

coven ferments de revolta, i que pot esberlar-se en qualsevol moment. Les aventures bèhiques d'Itàlia (Abissínia, Espanya), com les que pugui emprendre Alemanya, són massa cares en vides i en milions per a no consentir profundament la solidesa del règim. I els sorolls subterranis són prou eloqüents per a ésser sentits i entesos a Londres i a París. Potser això haurà aconsellat als governs francès i anglès llur política de covardia aparent i els haurà decidits a tirar endavant la No Intervenció, tot i saber que era vulnerada de tots costats per Itàlia i Alemanya. Adhuc la URSS, que ha sostingut en tots moments una tesi francament favorable a la causa de la República i de la qual aquesta ha rebut un ajut preciós, ha col·laborat i col·labora en aquesta Política de No Intervenció, les falles de la qual ella mateixa denuncia per boca del seu representant. Creure que una tal persistència en una política contraproduent i que ens és tan perjudicial per la seva aplicació unilateral no respon a un criteri precís, fóra segurament excessiu.

El temps dirà quina serà la mort definitiva de la Política de No Intervenció i quins els resultats que, al capdavall, n'obtindrà Europa. Mentrestant, bo és de repassar, en aquest recull ordenat i objectiu que n'ha fet J. Quero Molares, totes les incidències còmico-tràgiques del primer any de l'aplicació del sistema inventat per la covardia europea per ofegar l'incendi espanyol que provocaven els militars facciosos el 17 de juliol del 1936 al Marroc, i és permès i convenient de treure d'aquests fets tots els al·ligonaments i les conjectures que calguin per a esperar, des del mirador de la nostra lluita, el curs de la política d'Europa, sense oblidar les armes de la nostra força i del nostre dret.

R. T. i M.

L'EVOLUCIÓ SOCIAL A OLOT, de GIL VIDAL (Premi 1935 del Patronat d'Estudis Històrics Olotins. Pròleg de M. Serra i Moret. Impremta Aubert. Olot. 1937.) — Gil Vidal, obrer olotí, ens dóna una contribució remarcable al coneixement del passat del nostre moviment obrer, la història del qual és gairebé desconeguda, sobretot des del naixement del proletariat industrial. Les dades escampades en obres de militants obrers com Fernando Garrido i Anselmo Lorenzo són com els *monumenta* d'aquest gènere; darrera d'ells vénen

les obres fetes amb propòsit científic, la primera de les quals és la publicada per Manuel Raventós a la col·lecció de *La Revista* sobre els primers moviments obrers del Vuit-cents barceloní, bon estudi inicial; posteriorment han sortit dos treballs més: el de Josep M.ª Vilà, referent també a la Barcelona del XIX i amb dades interessants, i el primer volum d'una obra de conjunt de Felip de Solà Cañizares que no conec i que em penso que quedà interrompuda. Fa dos o tres anys que un estudiant de Dret, Oliveró, publicà un fascicle sobre una vaga a Vic en el segle passat, i, de memòria, no trobo més bibliografia sobre la matèria. Aquesta penúria fa interessant qualsevol aportació per modesta que sigui, però l'obra de Vidal és veritablement valuosa fins prescindint de consideracions d'aquestes; representa el concixement de la marxa de la vida obrera en un dels centres industrials més importants de Catalunya a partir dels inicis del maquinisme en la segona meitat del segle XVIII fins al darrer quart del passat, amb nombrosos antecedents de gremis, confraries i germandats obrers del segle XVI ençà. I estudiat tot amb un criteri tan ample, que tot allò que té alguna relació amb la vida obrera hi és reportat i l'obra resulta un quadre complet de la vida econòmica, social i política de l'Olot vell. — JOAN DE GARCANTA.

DICCIONARIO DE ECONOMIA POLÍTICA. WOLFGANG HELLER. Ed. Labor. — Les agudes crisis econòmiques del temps present, que obren unes perspectives tan dramàtiques en la nostra existència, han portat a grans masses de gent la curiositat pels problemes de la Ciència Econòmica. La vida nostra és fonamentalment un angoixós problema econòmic; una lluita i un interrogant. Afany de superació i fèrvid desig de transformació de coses.

El sistema econòmic que domina el món és de les coses que s'acaben. S'ha generalitzat massa l'empobriment i han minvat considerablement les esperances en la força salvadora d'unes teories caduques. S'ha generalitzat la curiositat; curiositat de malalt que vol conèixer el què del mal que l'ataca.

I si per aquesta raó és extremadament necessari i avantatjós de divulgar els conceptes econòmico-polítics fonamentals i les qüestions més importants de la ciència de les necessitats humanes, molt més interessant és per a l'hora present ací, a l'Espanya republicana on, a la incommovibilitat d'un sistema, ha seguit durant un cert temps el reialme de la pensada, posar a l'abast de la gent una senzilla exposició de les principals qüestions econòmiques.

El professor Heller ha escrit una obra de consulta útil en el camp de l'Economia política teòrica. Té l'inconvenient que no és prou extensa perquè alguns problemes molt importants siguin exposats d'una manera prou satisfactòria. Però, amb tot, el llibre és suficient per a aquella curiositat mera del profà en matèries econòmiques. I és important consignar que porta unes breus dades biogràfiques de les més destacades figures de la Ciència al·ludida, i unes llistes molt ben triades de referències bibliogràfiques, on es registren les principals obres aparegudes fins el 1935. — M. P.

REVISTA DE CATALUNYA

Institució de les Lletres Catalanes

Secció de Revistes:

A. ROVIRA I VIRGILI

J. SERRA I HUNTER

FERRAN SOLDEVILA

Redactor en Cap

ARMAND OBIOLS

Administració:

Rambla de Catalunya, 41

Telèfon 20303

Distribució:

Llibreria Catalònia

Telèfon 24647

BARCELONA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BULLETÍ DE SUBSCRIPCIÓ

Vulgueu subscriure'm a la REVISTA DE CATALUNYA, a partir del mes d'.....

Barcelona, d'..... del 193...
(Signatura)

Nom

Adreça

Un any, 48 pessetes

Un semestre, 24 pessetes

EDICIONS PROA

BADALONA

BARCELONA

Novel·les, biografies, obres polítiques i socials,
llibres per a infants

BIBLIOTECA «A TOT VENT»

Una antologia de la novel·la clàssica i moderna universals.
Les millors obres estrangeres traduïdes directament pels millors
escriptors catalans. Les més importants novel·les catalanes del
nostre temps.

COL·LECCIÓ «LA MIRADA»

Biblioteca selecta de literatura catalana

NOVEL·LA CONTES — POESIA

Quan us calgui un llibre, recordeu que la

LLIBRERIA CATALONIA

3, RONDA DE SANT PERE, 3

TELEFON 24647

és la millor assortida de Barcelona.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Llibres catalans, castellans

Tecnologia en general

Llibres per a infants i escolars

Relligadures

Papereria

Objectes d'Escriptori, etc., etc.

DISTRIBUÏDORA DE LA
«REVISTA DE CATALUNYA»

Edicions de la Institució
de les Lletres Catalanes

Obres d'aparició pròxima:

PERE BOHIGUES
ROMANCER CATALÀ

JAUME SERRA HUNTER
ASSAIGS

CARLES RIBA
PER COMPRENDRE, 2.ª edició

(Premi Maragall 1937)

MERCE RODOREDA
ALOMA

(Premi Crexells 1937)

JOSEP LEONART
LES ELEGIES I ELS JARDINS

(Premi Folguera 1937)

ANTONI ROVIRA I VIRGILI
QUINZE ARTICLES

(Premi Almirall 1937)

Edicions del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

PERE QUART

BESTIARI

(Premi Folguera 1936)

Preu: 10 ptes.

BCU Cluj University Library Cluj
XAVIER BENGUEREL
EL CASAMENT DE LA XELA

(Premi Iglèsias 1936)

Preu: 6,50 ptes.

AGUSTÍ ESCLASANS
LA CIUTAT DE BARCELONA
EN L'OBRA DE JACINT VERDAGUER

(Premi Maragall 1936)

Preu: 8 ptes.

Meridià

*Setmanari de Literatura,
Art i Política*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Tribuna del Front Intel·lectual
Antifeixista*

GENERALITAT DE CATALUNYA
Departament de Cultura

FUNDACIÓ BERNAT METGE

Col·lecció Catalana dels Clàssics Grecs i Llatins

Comissari de la Generalitat: CARLES RIBA

Volums apareguts darrerament:

81.—Plutarc: *Vides Paral·leles* (T. VII) per Carles Riba.

82.—Plaute: *Comèdies* (Vol. IV) per Marçal Olivar.

Volums a punt de publicar:

83.—Plutarc: *Vides Paral·leles* (T. VIII) per Carles Riba.

84.—Ciceró: *Dels Deures* (Vol. I) per Eduard Valenti.

Adreceu-vos a EDITORIAL ALPHA.—Passeig de Pi i Margall, 114, ent.
TELEFON 81613

JOAN TEIXIDOR

L'AVENTURA FRAGIL
POEMES

JOAN VINYOLI

PRIMER DESENLLAÇ
POEMES

EDICIONS DE LA RESI-
DÈNCIA D'ESTUDIANTS

Llibreria Bastinos

PELAYO, 52.-Telèf. 20600

LES ADRECES QUE
TENIU INTERÉS A
RECORDAR PER A
LES VOSTRES COM-
PRES DE LLIBRES

Llibreria Bosch

RONDA UNIVERSITAT, 11

Telèfon 10424

SYRA

GALERIES D'ART

PINTURES I ESCULTURES DE LES MILLORS FIRMES
OBJECTES PER A PRESENTS

Diputació, 262

Teléfono 18710

BCU Cluj / Central University Library Cluj

M. i J. ROSICH i RUBIERA

Antic Basar Espanyol

Fivaller, 20 i Rauric, 7

Teléfono 17083

PAPERERIA - OBJECTES PER A ESCRITORI
LLIBRES RATLLATS

DICCIONARI ENCICLOPÈDIC
DE LA
LLENGUA CATALANA
AMB LA CORRESPONDÈNCIA CASTELLANA

Edició il·lustrada que conté tots els vocables, modismes i aforismes, mots tècnics de ciències, art i indústries, biografies de personatges cèlebres, antics i moderns, nom i descripció de poblacions, rius i muntanyes de les comarques on és parlat el català en qual-sevol de les seves variants.

Consta de quatre volums en quart, formant un total de 3.806 pàgines, il·lustrats amb 3.141 gravats, 167 làmines en negre i 43 impreses en color, 40 mapes i un Vocabulari castellà-català

Demaneu-lo a totes les llibreries

SALVAT EDITORS, E. C. 41-Carrer de Mallorca-49 : BARCELONA

EDITORIAL

Col·lecció de Manuals de divulgació
en llengua castellana:

APOLO

1.—INICIACION A LA FILOSOFIA
per A. E. BAKER

2.—INICIACION A LA ASTRONOMIA
per W. H. STEAVENSON

3.—EL CUERPO HUMANO
(Introducción a la Fisiología)
(Nou text en premsa)

4.—LA MUSICA
per W. J. TURNER I R. CRISPO

5.—INTRODUCCION A LA TEORIA
DEL ARTE
per F. PÉREZ DOLZ

6.—INICIACION A LA
LITERATURA
per RAMON ESQUERRA

7.—INTRODUCCION A LA GEOLOGIA
per L. SOLÉ SABARIS

A punt de publicar: INTRODUCCION A LA MATEMATICA per FRANCISCO
VERA.—INICIACION A LA FISICA-QUIMICA, per ENRIQUE CALVET.—
En preparació: Més de 25 manuals sobre matèries diverses.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDITORIAL LABOR, S. A.

(EMPRESA COL·LECTIVITZADA)

PUBLICACIONS DE MEDICINA, TÈCNICA, CIÈNCIES SOCIALS.

EDUCACIÓ, ART I INICIACIÓ CULTURAL

BARCELONA - MADRID

Buenos Aires - Rio de Janeiro

COL·LECCIÓ
ASPECTES DE L'ACTIVITAT CATALANA

Volums publicats:

LA LITERATURA CATALANA MODERNA

per **RAFAEL TASIS I MARCA**

Text en català, castellà i francès

**COM FAIG UN CURS COMENTANT LA HISTÒRIA
DE LA CULTURA**

per **JOSEP LLEONART**

Text en català, castellà i francès

LA UNIVERSITAT A CATALUNYA

per **J. NAVARRO COSTABELLA**

Text en català, castellà i francès

Preu de cada volum: TRES ptes.

Demaneu-los a totes les Llibreries

**EDICIONS DEL COMISSARIAT DE PROPAGANDA
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA**

4,50 pessetes

S U M A R I

J. POUS i PAGÈS. — Per què ens ha-
tem els catalans.

PERE COROMINAS. — La tràgica fi de
Miguel de Unamuno.

FERRAN SOLDEVILA. — El concepte
d'Espanya en la Crònica de Muntaner.

R. TASIS i MARCA. — Aldous Huxley.

ROSSELLÓ - PÒRCEL. — Imitació del
foc.

CRÒNIQUES

Andreu A. ARTIS, L'accent de Barce-
lona. — Ferran SOLDEVILA, El pro-
fessor Barjau. — Maurici SERRAHIMA,
Els premis literaris. — R. CLOSAS, El
Parlament prorrogat. — Fermí VER-
GÈS, El viatge de Delbos a l'Europa
central. — A. ROVIRA i VIRGILI,
L'acord germano-polonès sobre les mi-
norïes nacionals. — Joan SACS, El per-
què d'aquesta guerra del Japó contra
la Xina.

LLIBRES

Josep M. CAPDEVILA, Carles Riba,
crític. — R. T., "El seductor devot", de
Maurici Serrahima. — Domènec GUAN-
SÉ, "Del temps de la sembra", de C. Pi
i Sunyer. — Lluís MONTANYÀ, Pierre
Mac Orlan, la novel·la d'aventures i el
fantàstic social. — L. M. Henri Massis.
— C. A. JORDANA, "Penguin Parade".
— M. M. H. V. Routh, "Towards the
twentieth century". — R. T. i M., Un any
de No Intervenció. — Joan de CAR-
GANTA, "L'evolució social a Olot", de
Gil Vidal. — M. P., "Diccionari de Eco-
nomia Política", de Heller.